

*Nașchiu
Deves*

*I. I. I. I.
Leica*

*Costi
Jelci*

STUDII ȘI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

TOMUL 13

1976

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil: prof. univ. dr. doc. OLGA NECRASOV,
membru corespondent al Academiei
Republicii Socialiste România

Redactor responsabil adjunct: dr. V. V. CARAMELEA

Membri: { acad. ȘT.-M. MILCU
 { acad. V. PREDA
 { dr. SUZANA GRINȚESCU-POP
 { D. NICOLĂESCU-PLOȘOR
 { dr. MARIA CRISTESCU

Secretar de redacție: ELENA RADU

În țară, abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții.

Comenzile de abonamente din străinătate se primesc la ILEXIM, Serviciul Export-Import Presă, Calea Griviței nr. 64 — 66, P.O.B. 2001, telex 011226, București, România, sau la reprezentanții săi din străinătate.

La revue „Studii și cercetări de antropologie” paraît une fois par an.

Toute commande de l'étranger sera adressée à ILEXIM, Département d'Exportation-Importation Presse, Calea Griviței 64 — 66, Boîte postale 2001, telex 011226, Bucarest, Roumanie, ou à ses représentants à l'étranger.

En Roumanie, vous pourrez vous abonner par les bureaux de poste ou chez votre facteur.

ADRESA REDACȚIEI:

BULEVARDUL DR. PETRU GROZA NR. 8
BUCUREȘTI 35. C.P. 4219

STUDII ȘI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

Tomul 13

1976

SUMAR

Antropologie istorică

AL. OANCEA, M. ȘT. UDRESCU și DARDU NICOLĂESCU-PLOPȘOR, Un mormint din epoca bronzului descoperit la Cîrlomănești	3
IOANA POPOVICI și M. ADAM, Scheletele feudale timpurii descoperite în groapa comună de la Dinogetia (sec. XI — XII)	7
LAURENȚIA GEORGESCU, Necropola feudală de la Grozăvești	11

Antropologie contemporană și aplicată

TH. ENĂCHESCU, AURELIA POPESCU și GABRIELA FLORU, Contribuție la studiul antropometric al relației dintre vîrsta cronologică și vîrsta biologică în perioada peripuberală	15
MARIA CRISTESCU, D. BOTEZATU, SILVIA GHIGEA și MARIA ISTRATE, As- pecte ale creșterii dimensiunilor și ale modificărilor conformației cefalo-faciale	23
OLGA NECRASOV, MARIA DANIELESCU, ANA-GEZARINA BĂLTEANU și GEOR- GETA MIU, Unele caracteristici hematotipice a două populații din Delta Dunării (Grindul Letea)	33
MARIA-ELENA ROȘCA, P. SEVASTRU și OLIMPIA TUDOSE, Aspecte demo- grafice într-o populație endogamă din Țara Oașului (comuna Cămlrșana)	41
HORST SCHMIDT, Limitele unui izolat genetic din Banat	49
CORNELIU VULPE, Aspecte ale dermatoglifelor la populația din Lindenfeld (jud. Caraș-Severin)	53
MARIA VLĂDESCU, Studiul variabilității constituționale a populației unor așezări situ- ate în zona submontană din vestul Munteniei	59
ELENA RADU, BELA KÉRTESZ și CAMELIA LUNGU, Studiul antropologic al unei populații din Lueta (jud. Harghita)	65

Antropologie socială și culturală

VASILE V. CAMELEA, Contribuții preliminare la elaborarea unui atlas al orien- tărilor de valoare ale culturii poporului român	75
LUCIA MĂRCUȘ, Unități antroponimice cu frecvență scăzută în limba română	81

Recenzii	83
--------------------	----

UN MORMÎNT DIN EPOCA BRONZULUI DESCOPERIT LA CÎRLOMĂNEȘTI

DE

AL. OANCEA, M. ȘT. UDRESCU și DARDU NICOLĂESCU-PLOPȘOR

572.7

Cercetările arheologice întreprinse începînd din anul 1967 la vest de satul Cîrlomănești în punctul numit „Cetatea” ori „Cetățuia”, situat pe terasa înaltă dintre cursurile râurilor Buzău și Nișcov, au dat la iveală mai multe nivele de locuire datînd din epoca bronzului, cultura Monteoru — fazele Ic3 și IIa —, suprapuse de nivelele unei dave getice¹.

În campania de săpături din 1973, în suprafața E_{2c} (nord), la adîncimea de -2,0—2,10 m, în pămîntul viu, s-a conturat groapa unui mormînt de inhumatie, de formă rectangulară cu colțurile rotunjite, măsurînd 1,05 × 0,60 m în partea superioară și îngustîndu-se spre bază, unde, la adîncimea de -2,50—2,53 m, dimensiunile se reduc la 0,90 × 0,45 m.

Pe fundul gropii se afla scheletul unui copil, orientat N—S, în decubit lateral stîng, cu coapsele și gambaie puternic flectate, brațele lipite de trunchi și antebrațele flectate, cel stîng cu palma așezată sub cap, iar mina dreaptă adusă în dreptul feței, avînd depuse în palmă 7 falange de *Bos taurus* (pl. I, fig. 1). Ca inventar, lângă osul sacrum a fost depusă o ceașcă de dimensiuni mijlocii, cu fundul drept, corpul scund, ușor arcuit bitronconic, gîtul cilindric, tronconic, terminat cu buza teșită, gura largă, circulară. Vasul, prevăzut cu toartă supraînălțată, din bandă îngustă trasă direct din buza sa, este de culoare brun-cărămizie, cu luciu metalic, fiind lucrat cu mina dintr-o pastă bine frămîntată și arsă, avînd în compoziție nisip, cioburi pisate și pietricele (pl. I, fig. 2 și 3).

Pentru datarea mormîntului de la Cîrlomănești, ceașca descrisă constituie singurul obiect de inventar ce permite încadrarea acestei descoperiri în faza Monteoru IIa. Forme apropiate, caracteristice pentru această etapă de dezvoltare a culturii Monteoru, au fost descoperite în cimitirul nr. 4 de la Sărata-Monteoru (6), (7). Deși nu se poate afirma cu certitudine din ce nivel al locuirii din epoca bronzului începea groapa mormîntului de la Cîrlomănești, ea fiind observată doar în pămîntul viu, totuși prezența unor fragmente ceramice lângă inhumat, antrenate cu pămîntul de umplutură, ne îndreptățește să susținem că groapa

¹ Săpături conduse de Mircea Babeș. Pentru istoricul cercetărilor, materiale și datarea complexelor, vezi M. Babeș, Dacia, N. S., 1975, XIX, p. 125 — 126.

trebuie să fi pornit din nivelul Monteoru IIa. De altfel, din etapele tirzii ale culturii Monteoru datează și descoperirile care prezintă analogii de ordin ritual cu mormîntul de la Cîrlomănești. Astfel, cimitirul nr. 4 de la Sărata-Monteoru, în care înhumările în poziție chircită și cu palmele aduse în dreptul feței sînt destul de numeroase (6), (12), se încadrează în faza IIa (7); în necropola de la Poiana, datată în fazele I—II (4), mormîntul 17, în decubit lateral stîng, chircit, cu brațele lipite de trunchi și minile aduse în dreptul feței, avea depuse în palma stîngă 2 vîrfuri de săgeată (2); la Balintest-Cioinagi, cimitir din ultima fază a culturii Monteoru (14), s-au descoperit mai multe morminte cu schelete în poziție chircită, unele avînd palmele aduse în dreptul feței. Dintre acestea reține atenția mormîntul 29, aparținînd unui copil înhumat în poziție chircită și ținînd între palmele aduse în dreptul capului un vas cu gura îndreptată spre față (13).

Deși nu aparțin culturii Monteoru, mai amintim scheletele din morminte 8 și 11 de la Stoicani-Cetățuie, datate la începutul epocii bronzului, în poziție chircită accentuat, cu palmele aduse în dreptul feței (3), (10). Pentru sfîrșitul epocii bronzului, menționăm necropola de la Trușești, aparținînd culturii Noua, unde au fost semnalate mai multe înhumări în poziție chircită și cu minile în dreptul feței, precum și un mormînt la care, între humerusul stîng și occipital, au fost așezate, în două rînduri suprapuse, un număr de 14 astragale (8), (9).

În contextul înhumărilor în poziție chircită cu palmele aduse în dreptul feței cunoscute pînă în prezent pentru epoca bronzului, mormîntul de la Cîrlomănești se individualizează printr-un ritual aparte. Cele 7 falange de *Bos taurus* depuse în mîna dreaptă a copilului nu constituie o ofrandă. Semnificația lor, și în primul rînd a numărului lor, este rituală. Ca dovadă în acest sens, reamintim scheletul din mormîntul 17 de la Poiana, care avea depuse în mîna stîngă 2 vîrfuri de săgeată, iar copilul din mormîntul 29 de la Balintest-Cioinagi ținea între palme un vas cu gura îndreptată spre față. Pe de altă parte, dintre cele 7 falange (Ph), 5 sînt Ph I și 2 Ph II. Caracterele morfologice și dimensionale atestă că ele provin de la un număr minim de 2 indivizi. Nu este exclusă posibilitatea ca două falange, I și II, să fie în conexiune (pl. I, fig. 4).

Una dintre falangele I prezintă în treimea mijlocie o perforație ce o străpunge antero-posterior, realizată intenționat începînd de pe fața anterioară, unde orificiul are un contur aproximativ circular, cu marginile ușor neregulate și un diametru de 10 mm, deschiderea pe fața posterioară fiind neregulată și alungită în sens supero-inferior. Pe o altă falangă I se observă în regiunea posterioară, la 10 mm sub suprafața articulară proximală, două incizii puțin adînci, la 2 mm una de alta și perpendicular pe axul longitudinal al osului, ca urmare a unei intervenții cu un corp tăios, probabil în timpul detașării piesei, după sacrificarea animalului.

Examenul osemintelor umane întregeste tabloul de date și de probleme pe care le aduce în discuție mormîntul de la Cîrlomănești cu o serie de observații și concluzii dintre care, în limita spațiului disponibil, vom consemna pe cele mai relevante (tabelul nr. 1).

Fig. 1. — Poziția *in situ* a scheletului.

Fig. 2. și 3. — Ceașca descoperită
în mormînt. Vedere laterală și pos-
terioară.

2

3

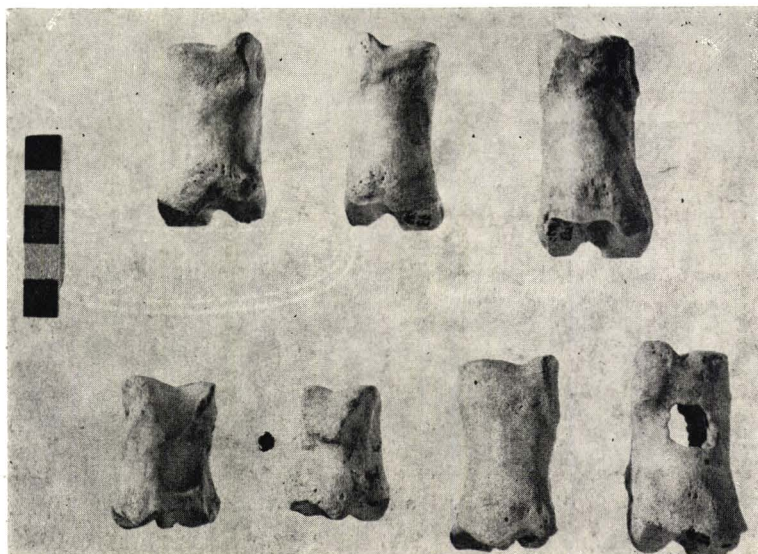
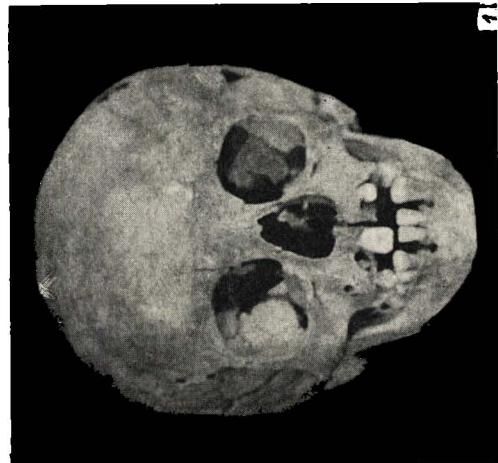

Fig. 4. — Falange de *Bos taurus* aflate în palma dreaptă a scheletului
de copil.

Craniul de copil.
1, în norma frontală;
2, în poziție 3/4;
3, în norma laterală;
4, în norma verticală;
5, în norma occipitală.

Tabelul nr. 1

Craniul de la Cîrlomănești. Dimensiuni și indici

Nr. Martin	Dimensiuni	Nr. Martin	Dimensiuni	Nr. Martin	Dimensiuni	Nr. Martin	Dimensiuni
1	164	28	97	50	21,5	69 ₍₃₎	12
5	95	29	101	51	38	70	44
8	143	30	108	52	33	71 _a	25
9	95	31	87	54	23,2		
10	121	40	85	55	40		
12	109	43	96	62	34		
17	125	43 ₍₁₎	90	63	30		
20	108,5	45	115	66	76,5		
23	490	46	81	67	38,5		
26	114	47	90	69	22		
27	121	48	50	69 ₍₁₎	24,5		

INDICI

8 : 1	87,2	9 : 8	66,4	40 : 5	89,6	48 : 8	34,9
17 : 1	76,2	12 : 8	76,2	45 : 8	80,4	69 _a : 69 ₁	48,9
20 : 1	66,2	30 : 29	106,9	48 : 45	43,5	71 _a : 70	56,8
17 : 8	87,4	29 : 26	88,6	47 : 45	78,7	9 : 66	124,0
20 : 8	75,9	30 : 27	89,3	54 : 55	58,0		
9 : 10	78,5	32 : 38	89,7	52 : 51	86,8		

Scheletul a aparținut unui copil în vîrstă de aproximativ 7 $\frac{1}{2}$ ani, ținînd seama că molarul de șase ani este erupt bilateral și cu început de funcționare pe maxilar și pe mandibulă, incisivii centrali superiori și inferiori sînt erupți, iar incisivii laterali superiori pe cale de erupție, atîngînd nivelul marginii alveolare. Un grup de caractere ca frunte bombată, bose frontale și parietale dezvoltate, iar reliefurile glabelar, supraciliar, protuberanța occipitală externă și mastoidele slab dezvoltate, de gradul 1, pledează foarte probabil pentru sexul feminin. Talia calculată pe baza lungimii humerusului și a radiusului (11) este de 109,0 \pm 4,2 cm.

Craniul, romboid scurt și în formă de casă-bombă în norma occipitală, este hiperbrahieran, hipsieran și tapeinocran cu calota hipsierană și tapeinocrană, cu fruntea bombată, metrio-stenometopă și ortometopă, occipitalul mijlociu de lat și foarte ușor bombat, cu fața ortognată, hipereuriprosopă și hipereurienă, orbitale ovalar-elipsoidale înalte, hipsiconche, cu nasul ușor hiperamaerin, apertura piriformă de tip antropin și oasele nazale de formă 3—4 Martin (pl. II, fig. 1—5).

Grupul structural fenotipic este A₃, prezentînd totuși, cu toată vîrsta timpurie, toate caracterele genotipului corespunzător (1). Probabil că, datorită realizării expresiei genotipice încă de la vîrsta de 7 $\frac{1}{2}$ ani, craniul de la Cîrlomănești prezintă o mare asemănare cu M. 31 de la Sărata-Monteoru aparținînd unui infans II (DD = 2,7 pe 12 caractere de mărime și DD = 2,6 pe 11 caractere de formă), un grad mai redus de asemănare cu M. 55, un infans I din aceeași necropolă (DD = 4,4 pe 13 caractere de mărime și DD = 3,3 pe 12 caractere de formă), și chiar cu M. 135, o femeie senilă din aceeași serie cu DD = 3,3 pe 12 caractere de formă ale calotei, sau și cu M. 8 de la Poiana, o femeie adultă, cu DD = 4,6 pe 12 caractere de formă ale calotei.

Nu este lipsit de importanță faptul că toate mormintele de la Sărata-Monteoru cu care se aseamănă mormîntul de la Cîrlomănești provin din cimitirul nr. 4. Putem deci spune că și analiza antropologică vine să confirme, ca și analogiile de ordin ritual, datarea acestui mormînt în faza IIa a culturii Monteoru. Pe de altă parte, această asemănare izbitoră de mărime și de formă între copii și asemănarea de formă dintre copilul de la Cîrlomănești și adulții din necropolele de la Sărata-Monteoru și de la Poiana (5) ar putea să reprezinte, cel puțin pentru grupul structural fenotipic A₃, o componentă care să exprime o unitate de origine a comunităților umane din arealul culturii Monteoru în faza IIa.

UNE TOMBE DE L'ÂGE DU BRONZE DÉCOUVERTE À CÎRLOMĂNEȘTI

RÉSUMÉ

Il s'agit d'une tombe à inhumation d'un enfant âgé de 7½ ans, en décubitus latéral gauche, les cuisses et les jambes repliées, la main gauche reposant sous le crâne et la droite élevée devant la face, tenant dans la paume 7 phalanges de *Bos taurus* dont l'une perforée intentionnellement.

Une tasse, seul objet d'inventaire, et les conditions stratigraphiques de la découverte attestent l'appartenance de la tombe à la phase II_a de la culture Monteoru. On discute les analogies du rituel funéraire et les caractères anthropologiques de l'enfant découvert à Cîrlomănești, une bonne ressemblance s'avérant pour les nécropoles des étapes tardives de l'âge du bronze: Sărata-Monteoru — le cimetière n° 4 —, Poiana et Balintești-Cioinagi.

BIBLIOGRAFIE

1. CHARLES R.-P., C. R. Acad. Sci., Paris, 1963, 256, 1355—1358.
2. DUNĂREANU-VULPE ECATERINA, Dacia, 1935—1936, V—VI, 154, fig. 3.
3. FLORESCU MARILENA, Arheologia Moldovei, 1961, II—III, 110 și urm.
4. FLORESCU MARILENA, Arheologia Moldovei, 1965, IV, 97, nota 139.
5. MAXIMILIAN C., Sărata-Monteoru. Studiu antropologic, Edit. Academiei, București, 1962.
6. NESTOR I. și colab., SCIV, 1953, 1—2, 76—79, fig. 7 și 8 a.
7. NESTOR I., ZAHARIA EUGENIA, SCIV, 1955, 3—4, 504—505.
8. PETRESCU-DÎMBOVIȚA M., SCIV, 1952, 1—2, 78.
9. PETRESCU-DÎMBOVIȚA M., SCIV, 1953, 1—2, 23—24.
10. PETRESCU-DÎMBOVIȚA M., Materiale și cercetări arheologice, 1953, I, 121, 124 și 132, fig. 54/8 și 55/11.
11. TELKKA ANTTI, PALKAMA ARTO, VIRTAMA PEKKA, Journal of Forensic Sciences, 1962, 7, 4, 474—479.
12. ZAHARIA EUGENIA, ALEXANDRESCU ALEXANDRINA, SCIV, 1951, 1, 162—165.
13. ZAHARIA EUGENIA, Dacia, 1963, VII, 152, pl. 2/24.
14. ZAHARIA EUGENIA, Studii și cercetări de istorie buzioiană, 1973, 20—21 și 23.

Muzeul de istorie a R. S. României
și

Institutul „Dr. V. Babeș”,
Laboratorul de antropologie București

SCHELETELE FEUDALE TIMPURII DESCOPERITE ÎN GROAPA COMUNĂ DE LA DINOGETIA (SEC. XI – XII) *

DE

IOANA POPOVICI și M. ADAM

572.7

Din populația Dinogetiei în perioada stăpînirii bizantine la Dunărea de Jos (sec. X–XII) au fost studiate o parte din scheletele cimitirului situat în jurul biseriței, contemporan așezării (sectorul Terme) (7), (9), precum și rămășițele osoase a 7 indivizi din prima jumătate a secolului XI, surprinși de incendiu într-o colibă din sectorul Domus (8).

În cele ce urmează vom prezenta studiul antropologic a trei schelete descoperite de prof. I. Barnea în 1972 în colțul de nord-vest al sectorului Terme, într-un mic cimitir creștin, contemporan celui din jurul biseriței. Scheletele, aruncate în neorînduială într-o groapă comună, sînt numerotate M. 15, M. 16 și M. 17; ele au aparținut unor bărbați adulți, a căror moarte a survenit, probabil, în chip violent în timpul unei invazii de la finele secolului XI sau începutul celui următor (1). Nici unul dintre subiecți nu prezintă însă urme de violență decelabile pe schelet.

Interesantă în studiul scheletelor de la Dinogetia este diversitatea tipurilor antropologice, confirmată atît de rezultatele cercetării arheologice complexe (culturi diferite), cît și de informațiile scriitorilor bizantini contemporani (10).

La Dinogetia se întîlnește și se suprapun diferite populații, unele din ele cu rădăcini foarte adînci în ținutul respectiv, al căror tip antropologic este larg răspîndit pe un areal întins. Astfel, în seria de cimitir predomină tipul relativ gracil, dolicomezomorf, răspîndit în Europa centrală și de sud-est (9), în timp ce în coliba incendiată predomină elemente ale tipului gracil mediteranean (8).

Scheletele la care ne referim au aparținut unor bărbați adulți (M. 15 în vîrstă de 30–40 de ani, M. 16 trecut de 50 de ani, iar M. 17 sub 30 de ani), mai degrabă robuști, în trăsăturile cărora se observă slabe caractere mongoloide (6), (11), diferit exprimate. Astfel, craniile se deosebesc de majoritatea celor studiate anterior la Dinogetia prin dimensiunile transverse mai mari ale calotei (sfenoidă) și ale feței (inclusiv nasul și arcada alveolară). La M. 15 și M. 17 se remarcă proeminarea laterală a malarelor, mai ales la M. 17, la care, în plan frontal, fața se lărgeste

* Din lipsă de spațiu, analiza metrică și morfofuncțională amănunțită nu a putut fi publicată.

simțitor de sus în jos (diferența fmo-zm = +12 mm). La același craniu, de asemenea, fosa canină este aproape inexistentă. M. 15, pe lângă malare frontalizate și prognatism alveolar, are și indici de aplatizare facială (5), caracteristici populațiilor mongoloide. Aceste caractere apar combinat la fiecare subiect în parte, cu trăsături europoide net exprimate: reliefuri craniene dezvoltate, nasul destul de bine profilat, cu baza relativ adâncă și înaltă și maxilarul inferior robust cu gonioane răsfrînte. M. 17, de exemplu, are diametrul bigoniac aproape egal cu înălțimea feței. Doi dintre ei (M. 16 și M. 17) au calota lungă, fruntea relativ lată în raport cu craniul, orbite moderate și talie mijlociu-înaltă (tabelul nr. 1 și planșa I).

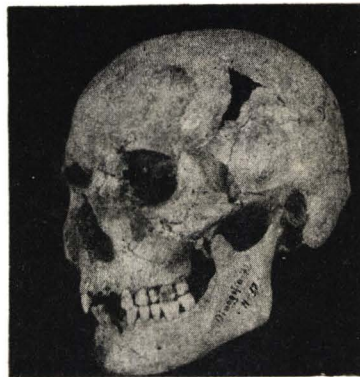
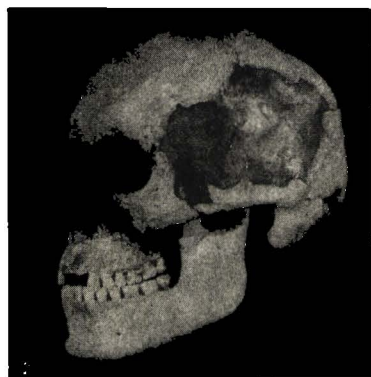
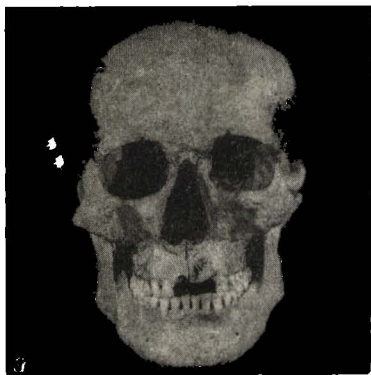
Tabelul nr. 1

Principalele caracteristici metrice și indicii antropometrici ai schelelelor din grupa comună de la Dinogeția

Nr. schelet Nr. Martin	M. 15	M. 16	M. 17	Nr. schelet Nr. Martin	M. 15	M. 16	M. 17
1	182	192	189	20/1	63,7	60,4	59,8
8	151	150	146	17/8	—	93,3	95,9
17	—	140	140	20/8	76,8	77,3	77,4
5	—	112	110	9/10	74,6	82,6	87,9
20	116	116	113	9/8	64,2	66,7	69,8
9	97	100	102	12/8	80,13	76,7	78,8
10	130	121	116	29/26	84,9	91,1	86,5
12	121	115	115	31/28	79,5	80,0	83,3
45	142	140	146	45/8	94,1	93,3	100,0
40	—	108	107	48/45	54,9	52,1	50,0
48	78	73	73	47/45	90,2	87,1	82,9
47	128	122	122	54/55	49,2	47,3	49,1
				52/51	78,1	83,3	76,2
46	97	106	115	63/62	—	85,1	—
62	—	47	—	SC/SS	—	50,0	55,6
63	42	40	47	40/5	—	96,4	97,3
55	61	55	55	nr/zn	17,5	20,8	19,3
54	30	26	27	n/fmo	14,0	16,7	17,5
51	41	42	42	9/45	68,3	71,4	69,9
52	32	35	32	65	131	130	131
50	23	22	24	66	118	115	121
43(1)	100	102	103	69(3)	14	13	16
SC	—	12	9	71.A/70	61,7	59,7	53,8
SS	—	6	5	9/66	82,2	86,9	84,3
8/1	82,9	78,1	77,2	statura	166	164	170
17/1	—	72,9	74,1	(cm)			

Caracterele antropologice ale celor trei bărbați cercetați ar putea sugera că, pe un fond europoid vechi (cromagnoid sau/și nordic), s-au suprapus influențele unor tipuri europeomongoloide cu fața înaltă (4).

Cranii asemănătoare celor din groapa comună se întâlnesc izolat și în populația cimitirului de lângă bisericuță (M. 44, M. 11—12 sau M. 14), la care însă caracterele europoide sînt mai pregnante. (S-a constatat că atît creștinii — băștinași sau invadatori —, cît și păgînii foloseau același cimitir (2)).

Craniul nr. 15. Craniul nr. 16. Craniul nr. 17 (foto N. Ioanid).

a, Norma frontală ; *b*, norma laterală ; *c*, norma 3/4 ; *d*, norma verticală ; *e*, norma occipitală

Cele trei crani cercetate au ca puncte comune atât dimensiuni transversale mari, cât și unele trăsături care, deși diferite la fiecare subiect, reprezintă caractere care le deosebesc de restul scheletelor studiate la cimitir.

O conformație particulară prezintă și scheletele postcraniene ale subiecților M. 16 și M. 17, care, prin constituția lor robustă și în general armonică, ne îndreptătesc să deducem că au practicat o activitate musculară deosebită. Conformația specifică a picioarelor la M. 16, și anume femure curbate antero-posterior și torsionate medial, cu un pilastru foarte accentuat (I. pil. 130, 7 dr. și 125,9 st.), puternica dezvoltare a musculaturii abductoare, de rotație și de flexie a coapsei, de supinație și de flexie a gambei (3), constituie argumentul în favoarea ipotezei că individul a călărit o mare parte a vieții. La fel de clar exprimate morfo-funcțional apar aceste elemente și la M. 17, la care semnalăm în plus pierdere de substanță osoasă pe ambele fețe ale corpului vertebral, începând cu a treia vertebră dorsală și terminând cu ultima lombară, pierdere cauzată probabil de microtraumatisme, ca efect al practicii îndelungate a călăriei. Cazul nostru pare cu atât mai reprezentativ cu cât individul a decedat în plină tinerețe.

Analiza antropologică a craniilor și a scheletelor ne îndreptățește să presupunem că cei trei bărbați înhumați în același mormânt au aparținut triburilor turce care în migrația lor spre vest au trecut pe la Dinogetia în secolele XI—XII.

LES SQUELETES DU HAUT MOYEN ÂGE DÉCOUVERTS DANS LA FOSSE COMMUNE À DINOGETIA (XI° — XII° SIÈCLES)

RÉSUMÉ

On présente l'analyse métrique et morpho-fonctionnelle de trois squelettes jetés pêle-mêle dans une fosse commune découverte à Dinogetia (Bas-Danube). Ils représentent les ossements de 3 hommes, probablement des cavaliers, dont la mort est survenue fort probablement pendant une bataille. On suppose que les sujets, différents de ceux étudiés jusqu'à présent dans le cimetière ont appartenu aux peuplades turques de passage à Dinogetia pendant les XI° — XII° siècles.

BIBLIOGRAFIE

1. BARNEA I., *Noi descoperiri din epoca feudalismului timpuriu la Dinogetia — Garvăn, jud. Tulcea (1963—1968)*, Materiale și cercetări arheologice, 1973, X, 300.
2. COMȘA E., *Așezarea feudală timpurie de la bisericiuța Garvăn. Cimitirul*, în *Dinogetia I*, Edit. Academiei, București, 1967, p. 371.
3. CROUCH E. J., *Functional human anatomy*, Henry Kimpton, London, 1965.
4. DEBETZ S. F., *Paleoantropologii SSSR*, Akad. Nauk SSSR, Moscova, 1948, p. 70—76 și 251—265.

5. DUCROS J. (MME), *Aplatissement de la face et saillies des pommets. Relation*, Bull. Mém. Soc. Anthropol., 1967, I, 213.
6. LIPTAK P., *Zur Frage der anthropologischen Beziehungen zwischen dem mittleren Donau-becken und Mittelasien*, Acta orient. Hung., 1955, V, fasc. 3, 271—311.
7. MAXIMILIAN C., *Considerații antropologice asupra populației prefeudale de la Dinogeția*, Probleme de antropologie, 1959, IV, 105—127.
8. NICOLĂESCU-PLOPȘOR D., POPOVICI IOANA, *Caracterizarea antropologică a unei familii în prima jumătate a secolului XI de la Dinogeția*, St. cerc. antropol., 1971, 8, 1, 13—19.
9. POPOVICI IOANA, *Nouvelles données anthropologiques concernant la population de Dinogeția*, Ann. roum. Anthropol., 1972, 9, 51—60.
10. ȘTEFAN GHEORGHE, în *Dinogeția I*, Edit. Academiei, București, 1967, p. 381.
11. TOTH TIBOR, *On the diagnostic significance of morphological characters (II)*, Annal. Hist.-Nat. Musei Nat. Hung., 1968, 60, 293—296.

*Institutul „Dr. V. Babeș”,
Laboratorul de antropologie București*

NECROPOLA FEUDALĂ DE LA GROZĂVEȘTI

DE

LAURENȚIA GEORGESCU

572.7

Cercetările de teren întreprinse în vara anului 1971 de arheologul Aristide Ștefănescu de la Muzeul de istorie a Municipiului București în zona Grozăvești au dus la descoperirea unei necropole feudale în punctul „Dealul Grozăveștilor”. Necropola a fost datată ca aparținând primei jumătăți a secolului al XVI-lea.

Din cauza lucrărilor de construcție care au afectat puternic necropola, nu s-au putut recupera decât 22 de schelete. Acest eșantion este inegal repartizat ca sex și vîrstă.

Seria feminină este reprezentată de trei schelete : un adult și doi maturi. Craniile sînt sfenoid-pentagonoide în norma verticală și în formă de casă-bombă în norma occipitală. Două din cele trei cranii sînt brahioane și unul doliocran. Fruntea este ușor arcuită. Fața este de înălțime mijlocie cu nas mezin și orbite mezoconche. Maxilarul și mandibula prezintă formule dentare complete, cu uzură dentară de gradul II și un singur caz de edentație totală. Talia, calculată după metoda Manouvrier, variază de la 155,4 la 161,7 cm.

Seria masculină este reprezentată de 14 schelete : un juvenil, un adult, nouă maturi și trei senili. Craniile în norma verticală prezintă forme variabile, în majoritate sfenoid-sferoid-ovoide, iar în norma occipitală forme de bombă și de casă-bombă. Indicii ne dau valori medii care le caracterizează ca brahioane, hipsicrane, tapeinocrane, ortome-tope, metriometope. Fruntea este ușor arcuită sau bombată. Atît înălțimea superioară, cît și înălțimea totală a feței variază de la joasă la foarte înaltă. Nasul este leptorin. Orbitalele sînt mezo-hipsiconche. Maxilarul și mandibula prezintă formula dentară incompletă (cu numeroase carii penetrante și granuloame) pînă la edentații totale. Mandibula variază de la forme mai puțin robuste la cele foarte robuste, cu bărbia pătrată și cu gonioane puternic răsfrînte. Talia, calculată după metoda Manouvrier, este cuprinsă între 150,9 și 173,3 cm.

Copiii sînt reprezentați de cinci schelete. Patru se încadrează în grupa de vîrstă infans I (0—7 ani) și unul în grupa infans II (7—14 ani).

Seria de la Grozăvești este omogenă sub raportul caracterelor generale europoid, în care se încadrează, în ordinea frecvenței, următoarele tipuri : mediteranoid (M. 14, M. 20, M. 21), mediteranoid cu elemente nordice (M. 8, M. 19), mediteranoid cu elemente est-europoid (M. 22), nordic cu elemente est-europoid (M. 21), protoeuropoid (M. 15).

Nr. Martin	Bărbați			Femei			Nr. Martin	Bărbați			Femei		
	N	M	V	N	M	V		N	M	V	N	M	V
1	9	173,4	159—182	3	170,3	166—177	47	5	113,4	100—130	2	108,5	105—112
8	6	146,3	134—163	3	135,6	131—140	43	6	106,7	99—117	3	102,0	100—104
17	1	130,0					46	5	95,6	91—107	2	88,5	88—89
5	1	103,0					62	4	43,7	36—51	2	45,0	42—48
20	6	114,2	110—126	2	109,5	109—110	63	3	36,7	36—38	1	35,0	
9	9	98,7	91—111	3	95,3	93—99	55	5	51,0	45—55	2	45,5	42—49
10	9	123,1	113—129	3	115,3	114—117	54	7	23,4	21—27	2	22,5	22—23
11	6	125,0	112—151	2	111,5	107—116	51	5	40,6	36—46	2	40,0	39—41
12	4	119,5	112—137	2	100,5	99—102	52	9	32,8	30—35	2	33,5	33—34
23	3	515,0	490—557	3	490,3	488—494	50	4	20,5	20—21	1	24,0	
26	10	127,8	117—142	3	119,0	112—125	43(1)	6	97,3	90—108	3	95,0	93—97
27	9	127,3	116—148	3	115,0	110—120	65	5	120,4	117—124			
28	6	111,3	104—121	2	112,5	105—120	66	6	98,0	85—111	2	93,0	88—98
29	9	111,5	105—117	3	105,6	103—110	68	6	76,0	73—80	3	74,3	73—77
30	10	111,9	100—132	3	104,3	100—107	67	10	42,3	34—48	2	42,5	42—43
31	7	94,6	83—100	2	93,5	90—97	69	8	30,2	26—36	2	27,5	25—30
7	2	35,0	34—36				69(1)	11	29,6	24—34	2	30,5	30—31
16	2	29,5	29—30				69(3)	11	11,9	9—17	2	10,1	9—11
45	1	141,0					70	7	57,8	53—71	3	50,0	49—52
40							71(a)	10	30,2	29—33	2	29,5	28—30
48	6	66,7	56—75	2	63,0	59—67	79	6	124,0	121°—132°	2	136,0	134°—138°

INDICI

[illegible]

Nu am redat procentual frecvențele pentru că ele pot fi întâmplătoare. Neîfiind cunoscute volumul și durata de folosire a necropolei, nu se poate testa măsura în care seria studiată este reprezentativă și suficient statistică pentru caracterizarea populației care a folosit necropola (tabelul nr. 1).

Craniile de la Grozăvești prezintă un prognatism care pentru unghiul n-pr (nr. Martin 72) are valorile : $76^{\circ}2'$, $76^{\circ}8'$, $78^{\circ}2'$, $78^{\circ}4'$, iar pentru unghiul n-sn (nr. Martin 73) valorile : $74^{\circ}2'$, $76^{\circ}4'$, $76^{\circ}8'$, $78^{\circ}9'$. De remarcat un detaliu al regiunii subnazale la craniile 12, 19 și 21, o adevărată fosă între implantarea caninului și a incisivului central, care proemină mult anterior. La craniile 14, 16 și 22, în loc de fosă întilnim, ca variantă, o depresiune. La 80 % din cranii se constată o prodenție de gradul IV.

Seria este mult prea mică pentru a se putea trage concluzii. Totuși, o analiză antropologică comparată a seriei de la Grozăvești cu cele de la Ipotești-Olt (sec. XVI) (1) și din necropolele de la Mănești-Ilfov (sec. XIV—XVI) ¹ a scos în evidență apropieri accentuate, care există mai ales la nivelul masivului facial (2).

NÉCROPOLE FÉODALE DE GROZĂVEȘTI

RÉSUMÉ

L'auteur présente les résultats des recherches anthropologiques entreprises sur un échantillon d'une population rurale médiévale (XVIe siècle).

L'analyse des résultats obtenus a mis en évidence un prognathisme d'une forme très rare par rapport aux autres séries, signalée seulement à Ipotești-Olt et Mănești-Ilfov.

BIBLIOGRAFIE

1. NICOLĂESCU-PLOPȘOR D., WOLSKI WANDA, *Necropola feudală de la Ipotești*, Apulum, Seria Arheologie, Istorie, Etnografie, 1972, X, 235—257.
2. POPOVICI IOANA, *Recherches anthropologiques sur la population valaque à l'époque féodale*, Ann. roum. Anthropol., 1966, 3, 9—22.

Institutul „Dr. V. Babeș”,
Laboratorul de antropologie București

Primit în redacție la 1 februarie 1976

¹ Laurenția Georgescu, *Necropola feudală de la Mănești*, comunicare ținută în cadrul sesiunii „Arheologia Bucureștilor și a centrului Cîmpiei Române”, la 27 februarie 1975 la București.

CONTRIBUȚIE LA STUDIUL ANTROPOMETRIC AL RELAȚIEI DINTRE VÎRSTA CRONOLOGICĂ ȘI VÎRSTA BIOLOGICĂ ÎN PERIOADA PERIPUBERALĂ

DE

TH. ENĂCHESCU, AURELIA POPESCU și GABRIELA FLORU

572.511.4:612.661

Concordanța dintre vîrsta cronologică și vîrsta biologică, adică dintre ceea ce este așteptat și ceea ce este realizat de copil în cadrul procesului de creștere și dezvoltare, reprezintă garanția realizării optime pe plan individual și a eubiozei pe plan social.

De aceea, decalajul dintre vîrsta cronologică și vîrsta biologică constituie indicatorul de elecție a momentului de intervenție curativă pe curba de dezvoltare a copilului. Sub acest raport, pubertatea reprezintă perioada celor mai clare exprimări ale decalajului dintre vîrsta cronologică și vîrsta biologică, datorită acumulărilor succesive produse încă din momentul concepției. În același timp, pubertatea, ca ultimă perioadă de creștere puternică, reprezintă și ultima fază în care plasticitatea organismului face posibilă o intervenție medicală eficientă. De aici, interesul pentru determinarea decalajului dintre vîrsta cronologică și vîrsta biologică în perioada peripuberală și cunoașterea calitativului de viață în cadrul căruia se produce acest decalaj.

MATERIAL ȘI METODE

Materialul cercetării este reprezentat de copii, măsurați în anul 1974 în comuna Bran-Brașov, dintre care 33 de fete și 37 de băieți de 13 ani (născuți în anul 1961) și 42 de fete și 31 de băieți de 14 ani (născuți în anul 1960).

Parametrii de caracterizare ai dezvoltării au fost statura (v-sol), greutatea (G), conformația corporală (indicele Gould-Kaup), indicele toracic (a-a/DAPT), indicele de sexualizare acromio-ilic (ic-ic/a-a) și inđicele membre inferioare — trunchi (sy-sol/sst-sy) (tabelul nr. 1).

Seriile generale de copii au fost subîmpărțite în serii ale satelor aparținînd comunei Bran, pentru a sesiza diferențe de dezvoltare induse de calitative de viață diferite. Intervalul de normalitate al subseriilor sătești a fost stabilit prin aplicarea intervalului Chauvenet (5). Deoarece numărul de copii din subseriile sătești a fost restrîns, testarea obișnuită a mediilor a fost înlocuită prin corelativul calitativ al variației parametrilor înscrși în aceeași morfogramă.

Indicatorii de variabilitate dimensională și de proporții

Nr. crt.	Caractere Seria	v — sol			Greutate		
		N	\bar{X}	σ	N	\bar{X}	σ
Fete de							
1	Seria generală	33	1528,69	71,60	33	42,13	6,28
2	Sohodol	15	1551,73	57,44	15	44,63	5,83
3	Poarta	7	1512,70	83,67	7	38,30	5,83
4	Bran	2	1535,50	84,26	2	44,75	3,18
5	Predeluț	4	1501,75	83,06	4	39,62	6,32
6	Șimon	5	1500,80	88,31	5	40,90	6,86

Fete de							
7	Seria generală	42	1532,00	72,40	42	44,00	9,08
8	Subseria cu menarhă	14	1583,79	33,63	13	49,30	5,68
9	Subseria fără menarhă	27	1498,80	64,39	27	39,57	6,16
10	Sohodol	12	1554,33	78,67	12	43,50	7,12
11	Poarta	6	1544,00	27,51	7	43,50	6,89
12	Bran	3	1608,33	30,17	3	52,66	2,08
13	Predeluț	9	1517,00	72,80	7	35,64	4,12
14	Șimon	9	1529,44	43,84	8	41,93	3,22

Băieți de							
15	Seria generală	37	1491,51	62,40	37	38,05	5,82
16	Sohodol	9	1495,89	23,60	9	38,55	3,32
17	Poarta	8	1524,00	57,45	7	37,14	4,75
18	Bran	7	1510,85	59,16	7	39,28	5,57
19	Predeluț	4	1456,25	86,60	4	33,38	4,69
20	Șimon	8	1445,50	76,18	8	36,25	5,81

Băieți de							
21	Seria generală	31	1558,00	104,80	31	43,00	9,28
22	Sohodol	10	1548,00	87,07	10	43,25	8,85
23	Poarta	7	1558,71	161,55	6	45,00	8,60
24	Bran	1	1650,00	—	1	54,00	—
25	Predeluț	5	1604,00	101,00	5	45,70	9,00
26	Șimon	8	1529,25	94,42	7	37,43	3,62

lul nr. 1

a copiii de 13 și 14 ani din comuna Bran (anul 1974)

✓

Ind. Gould-Kaup			a — a DAPT			ic — ic a — a			sy — sol sst — sy		
N	\bar{X}	σ	N	\bar{X}	σ	N	\bar{X}	σ	N	\bar{X}	σ

13 ani

33	1,79	0,18	33	205,38	14,25	33	76,66	3,52	33	141,71	9,68
15	1,84	0,20	14	201,25	14,07	14	76,10	3,32	15	140,22	7,97
7	1,66	0,17	7	211,70	14,62	6	74,70	1,84	7	141,29	12,65
2	1,87	0,09	2	206,16	0,94	2	80,27	4,81	2	141,81	4,26
4	1,75	0,13	4	200,77	4,78	4	76,15	3,00	4	141,88	14,83
5	1,80	0,14	5	202,78	14,39	5	77,81	3,06	5	146,61	11,87

14 ani

41	1,84	0,23	40	203,14	14,20	42	78,95	6,70	42	136,65	8,60
14	2,00	0,25	13	201,63	10,77	15	81,82	7,71	15	133,20	6,28
27	1,75	0,17	27	205,55	15,00	27	77,56	5,74	26	138,18	9,64
12	1,79	0,22	11	205,08	16,49	12	77,94	6,92	10	134,60	5,97
7	1,85	0,22	7	206,09	5,57	7	77,35	4,38	7	132,90	8,54
3	2,08	0,07	3	205,11	13,50	3	82,27	1,32	3	129,53	1,21
9	1,77	0,25	8	198,80	10,13	7	74,95	2,07	9	144,38	6,16
9	1,78	0,12	9	202,92	15,82	9	77,33	4,15	10	135,58	6,35

13 ani

37	1,70	0,17	36	202,47	11,50	37	73,84	3,24	37	143,89	7,06
9	1,70	0,15	9	198,69	5,13	9	74,61	2,00	10	146,25	8,70
8	1,67	0,21	8	202,08	15,95	8	74,80	2,00	8	139,31	4,34
7	1,70	0,13	5	197,17	7,11	6	70,72	2,08	7	145,80	7,52
4	1,57	0,17	4	201,36	7,25	4	75,97	5,20	4	144,54	6,71
8	1,71	0,14	6	200,06	1,92	8	73,23	2,71	8	143,09	7,02

14 ani

31	1,75	0,22	31	200,08	21,58	31	74,22	3,95	31	144,92	9,84
9	1,72	0,15	9	193,90	15,20	10	74,14	3,46	7	144,03	3,26
6	1,76	0,17	7	195,32	16,03	7	74,30	5,46	5	144,48	2,10
1	2,00	—	1	190,45	—	1	74,33	—	1	145,63	—
5	1,75	0,24	5	214,63	35,45	5	73,41	4,94	5	152,57	10,54
6	1,67	0,06	8	197,48	16,12	8	74,75	3,16	7	140,19	5,76

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Dinamica dezvoltării fetelor și băieților din Bran între 13 și 14 ani. Copilul de 13 și 14 ani din comuna Bran prezintă în anul 1974 staturi generalizat mai mari decât cele constatate în cadrul anchetei de Maria Cristescu în anul 1965 (1). Astfel, fetele de 13 ani, cu un spor de 6 cm, cîștigă un an de dezvoltare, egalînd statura fetelor de 14 ani din 1965. Băieții, cu o desfășurare mai puțin rapidă a dezvoltării în comparație cu fetele, depășesc staturile anului 1965 cu 3 cm. Aceste majorări statutare sînt o expresie a ameliorării calitativului de viață în Bran. Intervalul de 13—14 ani (fig. 1) reprezintă în cazul fetelor o încetinire marcată a creșterii în înălțime, fenomen firesc dat fiind că, încă de la 13 ani, fetele s-au apropiat de statura femeii adulte din Bran (152,80 cm față de 154,56 cm) (4). În contrast cu statura, greutatea progresează consistent, masa somatică cîștigată se distribuie diferențiat corporal, conducînd la exteriorizarea maturizării sexuale, exprimată prin adîncirea toracelui (a-a/DAPT), lățirea șoldurilor (ic-ic/a-a) și alungirea trunchiului (sy-sol/sst-sy). Creșterea restrînsă a înălțimii se realizează numai pe seama trunchiului, nu și a membrelor inferioare, avînd drept efect micșorarea raportului membre/trunchi, proces care reprezintă un adevărat „rubicon” antropometric al instalării adevăratului proces de maturizare sexuală. Prin toate elementele evidențiate, dezvoltarea fetelor se încadrează în tipologia celei de-a doua faze peripuberală, de maturizare sexuală, a lui Zeller (6).

În cazul băieților, același interval de 13—14 ani nu mai repetă contrastul statură-greutate, ci concordanța de creștere. Contrar fetelor, băieții măresc raportul membre/trunchi, întrucît creșterea puternică a

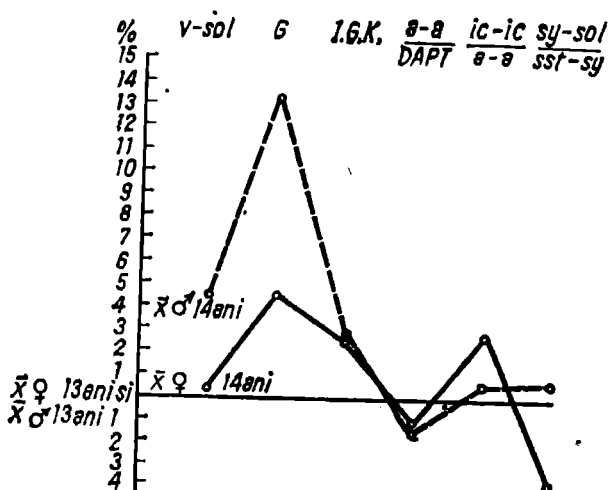
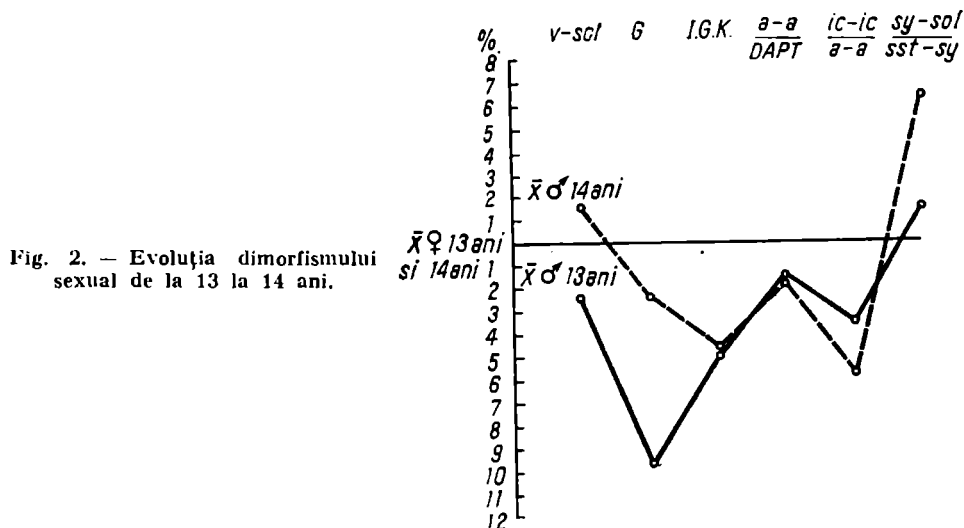

Fig. 1. — Dimorfismul sexual al creșterii și diferențierii la 13 și 14 ani.

înălțimii se realizează mai ales pe seama membrelor inferioare în acest răstimp cînd, spre deosebire de fete, băieții de 13 ani sînt încă departe de statura bărbaților din Bran (149,15 cm față de 166,54 cm) (4). Dacă adîncirea toracelui exprimă, ca și la fete, dezvoltarea organelor interne,

menținerea paralelismului și prin lățirea șoldurilor poate surprinde. Este, de fapt, interferența masculinizare—feminizare, specifică procesului de instalare a puseului gonadic, care, printre altele, se manifestă și prin dezvoltarea trecătoare a glandelor mamare la băiat. Prin dezvoltarea puternică a staturii pe seama membrelor inferioare și prin mărirea constitutivă a raportului membre/trunchi, băieții se plasează în prima fază peripuberală de creștere intensivă și maturizare lentă față de fete, care se plasau în cea de-a doua fază de creștere încetinită și maturizare intensivă.

Evoluția dimorfismului sexual între 13 și 14 ani (fig. 2) reprezintă la Bran intervalul de „dublă încrucișare” a staturilor, fetele fiind mai înalte decât băieții la 13 ani, iar aceștia redevenind mai înalți la 14 ani. Dar avansul de greutate al fetelor, deși diminuat, se menține și la 14 ani. Dimorfismul sexual bazin/umeri și membre inferioare /trunchi se accentuează.

Accelerarea normală a creșterii și dezvoltării în cadrul aceleiași vîrste cronologice (fig. 3). Compararea fetelor de 14 ani cu menarhă cu cele fără menarhă produce o morfogramă de tip „răsturnare în oglindă” pentru toți parametrii. Tabloul este dominat de macrosomatizarea și de împlinirea corporală a fetelor cu menarhă; diferențele de maturizare se prezintă în limite mai moderate. Distanțarea dintre cele două grupe se menține în limitele ± 5 .

Parametrii definitorii ai vîrstei biologice (fig. 4). Comparîndu-se fetele de 14 ani, cu și fără menarhă, cu fetele de 13 ani fără menarhă, se constată în mod surprinzător că, deși fetele de 14 ani fără menarhă sînt microsomatizate chiar față de fetele de 13 ani, ele își realizează procesul de maturizare sexuală (bazin mai larg, membre inferioare mai scurte). Așadar, criteriul de vîrstă biologică nu este atît acela de mărime, cît acela de proporții, care reflectă calitativul stadiului biologic.

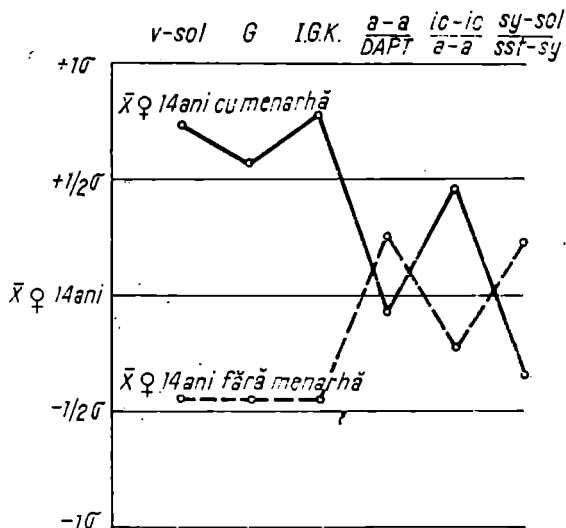
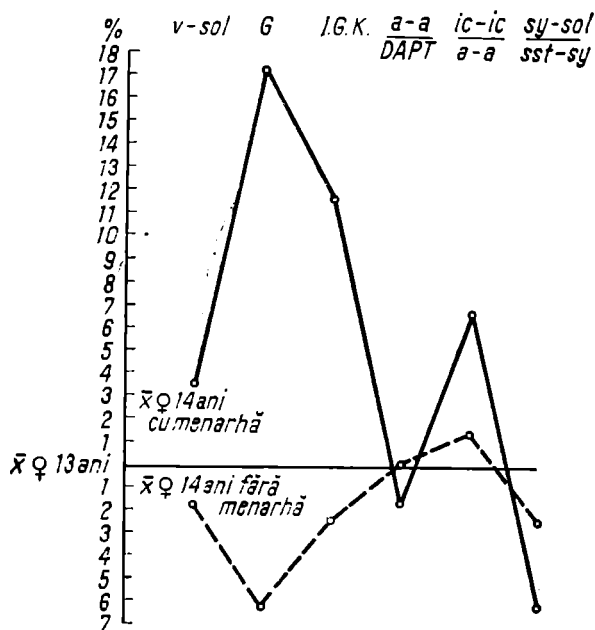

Fig. 4. — Creșterea și diferențierea fetelor de 14 ani cu și fără menarhă în raport cu fetele de 13 ani fără menarhă.

Calitatea vieții ca factor de decalaj între vîrsta cronologică și vîrsta biologică (fig. 5 și 6). Analiza celor 20 de serii de copii proveniți din cele cinci sate ale comunei Bran a indicat preponderența macrosomatizării

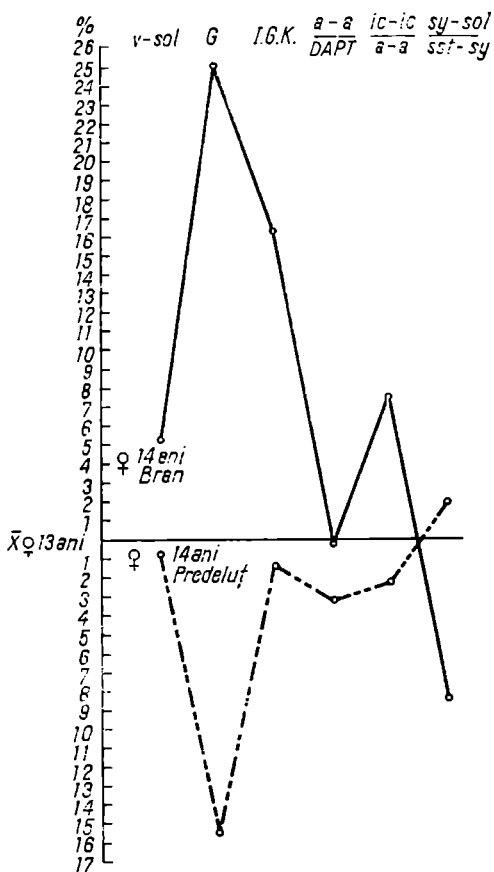

Fig. 5. — Creșterea și diferențierea fetelor de 14 ani, supra- și subdezvoltate, în raport cu fetele de 13 ani.

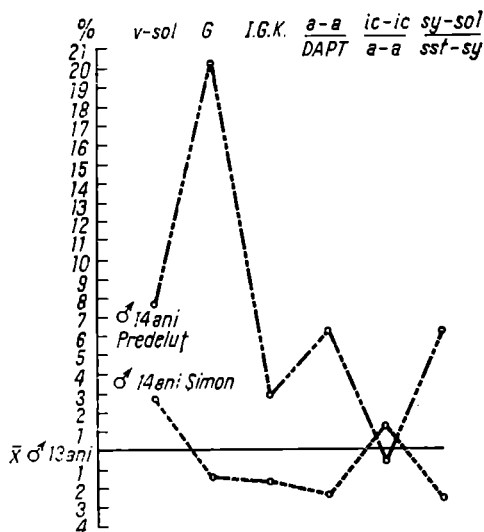

Fig. 6. — Creșterea și diferențierea băieților de 14 ani, supra- și subdezvoltați, în raport cu băieții de 13 ani.

în satele Bran-Centru și Sohodol, cu un calitativ de viață mai bun, și preponderența microsomatizării în satele Șimon și Predeluț, cu un calitativ de viață mai coborât. Compararea seriilor extreme de macro- și microsomatizare din grupa de 14 ani cu seriile generale de copii de 13 ani evidențiază mecanismul accelerării sau al întâzierii dezvoltării, și anume discrepanța dintre statură și greutate. Atunci când greutatea depășește mult statură, se realizează o anticipare a maturizării: bazin larg și membre inferioare scurte la fete, bazin strîmt și membre inferioare lungi la băieți. Invers, atunci când greutatea rămîne mult în urma staturii, maturizarea sexuală a fetelor și băieților de 14 ani rămîne chiar în urma grupei de 13 ani. Întrucît greutatea nu poate modifica prin ea însăși proporțiile corporale, trebuie privită ca o acumulare de substanță, care asigură realizarea corectă a programului genetic al ontogenezei, sub raport cronologic și calitativ. De altfel, cercetările noastre asupra nou-născutului (2), (3) au arătat că ceea ce se modifică sub influența

calitativului de viață este mărimea, și nu proporționarea organismului, care reprezintă o caracteristică a speciei. Decalajul dintre vîrsta cronologică și vîrsta biologică în perioada peripuberală pune sub semnul incertitudinii realizarea parametrilor de sexualizare. Eubioza populației poate fi compromisă; de aceea, intervenția medicală este absolut necesară.

CONTRIBUTION À L'ÉTUDE ANTHROPOMÉTRIQUE DE LA RELATION ENTRE L'ÂGE CHRONOLOGIQUE ET L'ÂGE BIOLOGIQUE DANS LA PÉRIODE PÉRIPUBÉRALE

RÉSUMÉ

L'étude dynamique du développement péripubéral démontre que des différences dans la qualité de la vie déterminent une macro- ou micro-somatisation de l'organisme, qui maintient cependant les caractéristiques de différenciation spécifiques selon l'âge (l'âge biologique).

Le critère de choix de l'eubiose du développement doit par conséquent être non pas le gabarit corporel, mais la concordance entre l'âge chronologique et l'âge biologique.

Cette concordance disparaît dans le cas des conditions extrêmes — très bonnes ou très mauvaises — de la qualité de la vie, conduisant à une anticipation ou à l'absence de la maturité, l'accélération ou, respectivement, le retardement du développement. Le substrat de ce processus est constitué par l'avance ou le regrès très marqués du poids par rapport à la taille.

BIBLIOGRAFIE

1. CRISTESCU MARIA, *Aspecte ale creșterii și dezvoltării adolescenților din R. S. România*, Edit. Academiei, București, 1969, p. 79—97.
2. ENĂCHESCU TH., POP SUZANA, *Variabilitatea dimensională a nou-născutului în funcție de condițiile de mediu*, Probl. antropol., 1957, III, 161—175.
3. ENĂCHESCU TH., POP SUZANA, *Contribuții la studiul variabilității corporale a nou-născutului, în funcție de condițiile de dezvoltare*, Probl. antropol., 1959, IV, 233—245.
4. RADU ELENA, VLĂDESCU MARA, RUDESCU AL., *Considérations sur la variabilité somatique de la population des villages de Șimon et Moeciu de Jos*, Ann. roum. Anthropol., 1967, 4, 53—61.
5. SĂHLEANU V., *Metode matematice în biologie*, Univ. „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, 1960, p. 94.
6. ZELLER W., *Konstitution und Entwicklung*, Hogrefe, Göttingen, 1964, p. 127.

*Institutul „Dr. V. Babeș”,
Laboratorul de antropologie București*

ASPECTE ALE CREȘTERII DIMENSIUNILOR ȘI ALE MODIFICĂRIILOR CONFORMAȚIEI CEFALO-FACIALE

DE

MARIA CRISTESCU, D. BOTEZATU, SILVIA GHIGEA și MARIA ISTRATE

572.76

În lucrarea de față ne vom ocupa de rezultatele obținute asupra segmentului cefalic.

MATERIALUL ȘI METODA DE LUCRU

Materialul de studiu este reprezentat de 4 loturi de copii din zone diferite :

— un lot de 233 de copii din orașul Iași, format dintr-o serie de 116 băieți și 117 fete ;

— un lot de 193 de copii provenind din 9 sate ale județului Iași : Tomești, Chicerea, Osoi, Comarna, Popricani, Probota, Bălteni, Minzătești și Erbiceni. Repartiția pe sexe este următoarea : 91 de băieți și 102 fete ;

— un lot de 203 copii provenind din 4 sate din Țara Oașului : Cereteze, Tîrșolt, Cămîrzana și Bixad, lot format din 89 de băieți și 114 fete ;

— un lot de 105 copii provenind din 8 sate ale Deltei Dunării : Chilia Veche, Crișan, Partizani, Ilgani, Gorgova, Maliuc, Mila 23 și Caraorman. Lotul de băieți este constituit din 57 de subiecți, iar cel de fete din 48 de subiecți.

Metoda de investigație a fost cea longitudinală, aceiași copii fiind supravegheați sub aspect antropometric, fiziometric, somatoscopic, al erupției dentare, al randamentului școlar, al stării de sănătate, pe o durată de 4 ani (1972 — 1975) începînd din primul an de școlaritate. Examinarea s-a făcut anual în același interval de timp (cu o variație de pînă la ± 10 zile față de data anterioară a examinării).

REZULTATELE OBTINUTE

Segmentul cefalic suferă în această perioadă o creștere puțin marcată și armonică în cele trei dimensiuni principale ale sale. Astfel, la toate seriile examinate s-au înregistrat în medie în cursul celor 4 ani de studiu sporuri totale de creștere pentru lungimea, lărgimea și înălțimea calotei, care au variat de la 3 pînă la 4 mm, sporul anual fiind de 1 — 2 mm.

Proporția dintre lungimea și lărgimea calotei în medie se modifică ușor în sensul unei debrahicefalizări la toate seriile masculine și la unele serii de fete, în timp ce la alte serii de fete rămâne practic staționară.

O analiză *la nivel individual* a variabilității odată cu vârsta a indicelui cefalic pune în evidență o modificare anuală fie în sensul unei ușoare brahicefalizări, fie în sensul unei ușoare debrahicefalizări. Așa, de exemplu, la seria de băieți din orașul Iași 38 % din subiecți au înregistrat în ultimul an de studiu față de primul an o ușoară brahicefalizare, 60 % din cazuri o ușoară debrahicefalizare și 2 % au rămas staționari. La seria de fete din aceeași localitate, 35 % au înregistrat o discretă brahicefalizare, 60 % debrahicefalizare și 5 % au rămas staționare.

Dacă însă din punctul de vedere al sporurilor anuale de creștere nu s-au semnalat diferențe între loturile de copii provenind din zone diferite, în schimb de la primul an de studiu se înregistrează particularități specifice ale calotei cefalice pentru fiecare din zonele studiate. Într-adevăr, copiii din jud. Iași, atît din mediul orășenesc, cît și din mediul sătesc, se caracterizează printr-o calotă relativ mai lungă și mai îngustă, oferind astfel indici cefalici în medie mai scăzuți decît cei din Țara Oașului și cei din Delta Dunării.

Intrucît pe parcursul celor 4 ani de studiu sporurile anuale de creștere au fost, așa cum am arătat, practic aceleași în cele trei zone cercetate, în ceea ce privește caracteristicile calotei la vârsta de 10 ani se mențin aceleași diferențe pe care le-am întîlnit și la vârsta de 7 ani.

O clasificare a valorilor medii ale indicelui cefalic după scara Martin-Saller ne permite să caracterizăm populațiile infantile din cele trei zone după cum urmează (tabelul nr. 1):

Tabelul nr 1

Repartiția subiecților în funcție de indicele cefalic (%) în ultimul an de studiu

Categorie	Băieți				Fete			
	Iași		Țara Oașului	Delta Dunării	Iași		Țara Oașului	Delta Dunării
	urban	rural			urban	rural		
Dolicocefali	0,86	1,10	—	—	4,38	1,02	—	—
Mezocefali	14,65	14,29	1,12	5,56	16,66	29,59	3,57	17,3
Brahicefali	41,38	45,05	11,24	38,89	46,49	41,84	19,64	34,78
Hiperbrahicefali	38,79	37,36	49,44	44,44	28,07	23,47	58,04	43,4
Ultrabrahicefali	4,31	2,20	38,20	11,11	4,38	4,08	18,75	4,35

— În jud. Iași, atît în mediul urban, cît și în mediul rural, calota este în medie brahicefală la ambele sexe.

— În Țara Oașului, mediile indicelui cefalic sînt de tip hiperbrahicefalic la limita cu categoria ultrabrahicefală, băieții situîndu-se mai apropiat decît fetele de această ultimă categorie.

— În Delta Dunării, populația infantilă, atît masculină, cît și feminină, este de tip hiperbrahicefal, valorile medii ale acestui caracter situîndu-se însă mai apropiat de categoria brahicefală. Populația din Delta Dunării se prezintă astfel cu o situație intermediară din acest punct de vedere între populația jud. Iași și cea din Țara Oașului.

Din tabelul nr. 1 se constată o frecvență relativ mai mare de calote hiperbrahicefale și ultrabrahicefale în Țara Oașului decît în celelalte două zone, unde predomină calotele brahicefale.

Referindu-ne la populația adultă din aceleași zone, eșantioanele studiate în prezent confirmă o situație asemănătoare pentru populația din Țara Oașului, caracterizată printr-o hiperbrahicefalie accentuată.

De asemenea, populația adultă din jud. Iași din satele studiate pînă în prezent (Tomești, Chicerea, Osoi, Comarna, Popricani, Probotă, Bălteni, Mînzătești și Erbiceni), care corespunde parțial cu satele din care provin copiii, are valori medii ale indicelui cefalic apropiate de cele obținute la copii. În schimb, în Delta Dunării, populația adultă din comuna Chilia Veche și satul Crișan care a fost studiată pînă în prezent a oferit medii ale indicelui cefalic mult inferioare celor obținute la copii din aceleași sate.

S-ar părea deci că asistăm în Delta Dunării la o brahicefalizare a generațiilor tinere. Într-adevăr, calculînd media indicelui cefalic în comuna Chilia Veche la un eșantion de bărbați în limitele de vîrstă 20—30 de ani, am obținut o valoare de 83,8 față de 86,4, cît prezintă copiii din Chilia Veche în vîrstă de 10 ani. Pe de altă parte, eșantionul de bărbați în vîrstă de 50—60 de ani din aceeași comună a oferit o medie a indicelui cefalic de 81,70.

În orice caz, constatarea noastră respinge ipoteza unui aport diferit de elemente brahicefale, întrucît din datele noastre rezultă că generația-fică este mai puternic brahicefală decît generația parentală.

Înălțimea calotei în valoare absolută înregistrează o variabilitate restrînsă de la o serie la alta (maximum 3 mm), cele mai înalte valori deținîndu-le în cadrul seriilor masculine seria de băieți din Delta Dunării, iar în cadrul seriilor feminine seria de fete din orașul Iași. În valoare relativă însă, raportul înălțime/lungime oferă valorile medii cele mai ridicate la copiii din Țara Oașului datorită diametrului antero-posterior al calotei mult inferior la aceștia față de copiii din celelalte zone. Pe de altă parte, datorită lărgimii mai mari a calotei la copiii din Țara Oașului, indicele de înălțime/lărgime este ușor mai scăzut la aceștia comparativ cu copiii din jud. Iași și cu cei din Delta Dunării.

În general însă, variațiile de la o zonă la alta sînt mici din punctul de vedere al indicilor de înălțime a calotei, toate seriile prezentînd valori medii ale indicelui vertico-longitudinal, care se situează în categoria hipsicefală, și valori medii ale indicelui vertico-transversal, care se situează în categoria metriocfală.

De subliniat că în decursul celor 4 ani, cît au durat examinările noastre periodice, și acești doi indici au rămas în medie staționari, dovedind încă o dată că pînă la vîrsta școlară formația calotei se definitivase. O variație ceva mai importantă s-a înregistrat pentru indicele fronto-parietal, creșterea lărgimii minime a frunții fiind ceva mai amplă decît a lărgimii calotei, ceea ce face ca valoarea acestui indice să înregistreze o mărire progresiv cu vîrsta la toate seriile, mai puternică în Țara Oașului.

Dimensiunile faciale indică creșteri caracterizate în perioada de vîrstă de care ne ocupăm prin ritmuri mai intense la nivelul înălțimii totale a feței decît la nivelul diametrului bizigomatic. Ca urmare, în medie

indicele facial total (n-gn/zy-zy) se mărește progresiv cu vârsta, fenomenul fiind general pentru toate seriile, atât la fete, cât și la băieți. De subliniat însă modificări mai importante în primele intervale, adică de la 7 la 8 ani și de la 8 la 9 ani, pentru ca în ultimul interval să aibă loc o atenuare prin echilibrarea sporurilor de creștere ale celor două dimensiuni, componente ale indicelui facial total.

În general, variabilitatea odată cu vârsta nu atinge valori importante, astfel încât mediile celor 4 clase de vîrstă se mențin în cadrul aceleiași categorii de indice. Excepție face seria rurală de băieți din jud. Iași, care începe cu un indice mediu de tip euriprosop, pentru ca ulterior să devină mezoprosop (la limita inferioară a acestei categorii). De asemenea, seria de fete din aceeași zonă prezintă la primele două clase de vîrstă o medie a indicelui facial de tip euriprosop la limita superioară a acestei categorii, iar la ultimele două clase de vîrstă medii accentuat mezoprosope.

În ceea ce privește caracteristicile masivului facial, specifice fiecărei serii, se pot releva diferențe sexuale importante. Astfel, în timp ce toate seriile de băieți din orașul Iași, din Țara Oașului și din Delta Dunării ne oferă medii de tip euriprosop, seriile feminine se comportă uneori diferit. Astfel, seria de fete din orașul Iași și cea din Delta Dunării dețin medii de tip mezoprosop, cu excepția primei clase de vîrstă; numai seria de fete din Țara Oașului se comportă în mod similar cu seria masculină din aceeași zonă, aici indicele facial total înregistrînd cele mai scăzute valori, deci fața relativ cea mai joasă.

În ceea ce privește segmentul nazal, pînă la vârsta de 9 ani se înregistrează iarăși o predominare a intensității ritmului de creștere a dimensiunii verticale față de cea transversală, indicele nazal suferind progresiv cu vârsta o diminuare. În schimb, în intervalul de la 9 la 10 ani are loc o creștere mai amplă în lărgimea nasului decît în lungimea sa, ceea ce duce la o mărire a valorilor medii ale indicelui nazal. Aceasta este o caracteristică generală pentru toate seriile. Faptul că în ultimul interval și la nivelul feței predominarea sporurilor de creștere a lungimii față de lărgime a diminuat mult ne-ar putea sugera existența unei periodicități cu caracter alternativ a creșterii dimensiunilor faciale, o anumită perioadă de timp predominînd creșterea în lungime, după care urmează un ciclu cu predominarea creșterii în lărgime. Astfel s-ar verifica, pentru creșterea masivului facial, legea alternanței, stabilită de Godin pentru oasele lungi ale membrilor.

Variabilitatea tipului de nas înscrisă în seriile studiate de noi este următoarea: băieții din orașul Iași pornesc de la vârsta de 7 ani cu un nas în medie de tip mezin, valoarea diminuînd progresiv odată cu vârsta, pentru a păși în categoria nasului îngust începînd cu vârsta de 9 ani, iar în ultima clasă de vîrstă revenind la categoria nasului mijlociu. Seria rurală de băieți din jud. Iași suferă o evoluție similară, în sensul unei diminuări, progresiv cu vârsta, a indicelui nazal pînă la ultima clasă de vîrstă, cînd începe din nou să crească, nedepășind însă categoria mezină. Și seria de băieți din Țara Oașului oferă aceeași situație. Curba evoluției indicelui nazal la băieții din Delta Dunării are un traseu asemănător, cu deosebirea că valoarea inițială se încadrează în categoria nasului larg, pentru ca, începînd cu vârsta următoare, să treacă în categoria mezină.

Seriile feminine din fiecare zonă se încadrează la toate clasele de vîrstă în categoria mezorină. Evoluția valorilor medii în cadrul fiecărei serii, așa cum am arătat, are loc în sensul unei diminuări a acestora pînă la 9 ani, pentru ca la ultima clasă de vîrstă, din contra, să crească.

CONCLUZII

Rezultatele cercetărilor noastre prin metoda longitudinală relevă o creștere foarte încetinită la nivelul calotei în perioada ontogenetică de care ne-am ocupat, o creștere mai importantă înregistrîndu-se pentru dimensiunile faciale.

Conformația calotei este, în linii mari, stabilizată la vîrsta de 7 ani, cînd începe studiul nostru, fața suferind un proces de relativă alungire. Diferențierea constatată la nivelul segmentului cefalic între diferitele serii studiate nu se orientează după particularitățile de mediu, ci în raport cu caracteristicile specifice înregistrate la populația adultă din zona respectivă, ceea ce presupune influența factorilor de natură genetică. Pe linia acestei afirmații amintim încă o dată că diferențele constatate pentru caracterele cefalo-faciale între seria urbană și cea rurală a jud. Iași sînt nesemnificative, mai importante apărînd deosebiriile dintre seriile rurale, care au oferit, din contra, o mare similitudine în ritmurile de creștere a dimensiunilor corporale.

Diferențele de vîrstă biologică între seria urbană și cea rurală a jud. Iași, atestate pentru creșterea corporală și maturizarea sexuală, nu se reflectă la nivelul segmentului cefalic în perioada de vîrstă studiată de noi. Este posibil ca în primii ani de viață, cînd creșterea este mai intensă la acest nivel, să se observe pe plan dimensional cel puțin unele diferențe.

De altfel, antropologii români Th. Enăchescu, Suzana Grințescu-Pop și Cristina Glavce au observat la nou-născut o diferențiere în funcție de mediul urban sau rural pentru dimensiunile cefalo-faciale. Această constatare sugerează că în etapa ontogenetică în care creșterea este foarte intensă la nivelul segmentului cefalic influența mediului poate fi resimțită atunci cînd se compară populații cu structură antropologică asemănătoare, așa cum au făcut-o autorii menționați.

Pînă la vîrsta de 6 ani diferențierea de natură ecologică probabil se anulează, deoarece creșterea capului devine din ce în ce mai încetinită și este angajată pe linia de comportament dictată de structura genetică.

Constatarea unei stabilități mai mari și a unei mai mari independențe față de factorii de mediu în decursul ontogenezei în conformația capului decît în proporțiile corporale își poate găsi o aplicație valoroasă în medicina judiciară. Într-adevăr, în examenele de paternitate va trebui pus un accent deosebit pe caracterele conformativale ale capului, ele indicînd mai mult ceea ce va reprezenta copilul ca adult decît proporțiile corporale, care nu numai că au o specificitate de etapă ontogenetică, dar sînt totodată și mai labile la diverși factori de mediu.

Parametrii de poziție și dispersie ai caracterelor cefalo-faciale

Caractere	Iași urban		Iași rural		Țara Oașului		Delta Dunării	
	M ± Em	σ	M ± Em	σ	M ± Em	σ	M ± Em	σ
BĂIEȚI								
6,5—7,5 ani								
G — op	173,13 ± 0,38	6,34	172,27 ± 0,36	5,22	166,97 ± 0,39	5,65	171,50 ± 0,45	5,73
Eu — eu	147,01 ± 0,27	4,59	145,40 ± 0,23	4,59	150,63 ± 0,30	5,16	148,34 ± 0,25	4,47
Ft — ft	102,04 ± 0,21	3,52	100,54 ± 0,23	3,39	101,96 ± 0,19	3,19	102,73 ± 0,35	4,13
Zy — zy	120,46 ± 0,24	4,05	118,31 ± 0,25	3,60	121,37 ± 0,23	3,94	120,32 ± 0,36	4,52
Go — go	92,93 ± 0,26	4,41	91,02 ± 0,25	3,70	92,57 ± 0,22	3,79	92,59 ± 0,21	3,60
N — gn	98,70 ± 0,28	4,79	97,45 ± 0,32	4,69	94,03 ± 0,25	4,28	96,75 ± 0,40	5,12
N — sto	63,22 ± 0,21	3,54	62,51 ± 0,22	3,28	61,65 ± 0,17	2,94	61,70 ± 0,28	3,51
N — sbn	42,70 ± 0,19	3,27	41,66 ± 0,22	3,21	41,70 ± 0,16	2,70	39,96 ± 0,22	2,78
Al — al	20,32 ± 0,11	1,86	26,52 ± 0,13	1,88	25,91 ± 0,10	1,79	26,09 ± 0,10	1,83
T — v	122,03 ± 0,28	4,69	119,46 ± 0,27	3,93	120,22 ± 0,21	3,66	122,23 ± 0,32	4,04
Ind. cefalic	84,92 ± 0,22	3,72	84,64 ± 0,24	3,48	90,15 ± 0,24	4,07	86,73 ± 0,26	3,31
Ind. facial total	82,05 ± 0,24	4,12	82,17 ± 0,27	3,86	79,11 ± 0,23	3,76	80,35 ± 0,31	3,89
Ind. nazal	61,74 ± 0,33	5,50	64,11 ± 0,44	6,32	63,47 ± 0,33	5,50	65,20 ± 0,51	6,38
Ind. vertico-long.	70,43 ± 0,16	2,69	69,67 ± 0,21	3,00	70,05 ± 0,24	4,08	71,20 ± 0,17	2,14
Ind. vertico-transv.	83,01 ± 0,19	3,30	82,09 ± 0,17	2,58	81,05 ± 0,22	3,67	82,38 ± 0,25	3,14
7,5 — 8,5 ani								
G — op	174,70 ± 0,36	6,15	173,10 ± 0,33	5,31	168,37 ± 0,33	5,50	172,36 ± 0,48	6,02
Eu — eu	148,45 ± 0,27	4,61	146,46 ± 0,31	4,52	151,74 ± 0,30	5,05	149,02 ± 0,36	4,58
Ft — Ft	103,70 ± 0,20	3,48	101,56 ± 0,23	3,93	103,31 ± 0,19	3,23	103,71 ± 0,32	4,07
Zy — zy	122,38 ± 0,24	4,07	119,97 ± 0,25	3,70	122,68 ± 0,23	3,94	121,40 ± 0,34	4,36
Go — go	95,05 ± 0,26	4,35	92,42 ± 0,25	3,66	94,61 ± 0,22	3,81	93,94 ± 0,28	3,62
N — gn	100,54 ± 0,28	4,68	100,28 ± 0,31	4,49	99,08 ± 0,26	4,43	100,59 ± 0,41	5,24
N — sto	64,58 ± 0,21	3,50	64,56 ± 0,22	3,17	63,74 ± 0,18	3,09	64,26 ± 0,29	3,66
N — sbn	43,65 ± 0,18	3,20	42,78 ± 0,22	3,18	43,38 ± 0,15	2,64	42,12 ± 0,16	2,77
Al — al	26,79 ± 0,11	1,86	26,99 ± 0,12	1,76	26,72 ± 0,08	1,46	26,84 ± 0,16	2,00
T — v	120,88 ± 0,27	4,52	120,38 ± 0,27	3,93	121,55 ± 0,21	3,56	123,34 ± 0,29	3,72
Ind. cefalic	84,91 ± 0,21	3,65	84,78 ± 0,25	3,60	89,60 ± 0,22	3,67	86,52 ± 0,27	3,46
Ind. facial total	83,15 ± 0,23	3,93	84,05 ± 0,25	3,63	80,67 ± 0,16	4,04	82,86 ± 0,30	3,83
Ind. nazal	60,89 ± 0,30	5,06	63,04 ± 0,42	6,11	61,51 ± 0,29	4,96	63,71 ± 0,43	5,49
Ind. vertico-long.	70,31 ± 0,15	2,59	69,55 ± 0,20	5,90	72,08 ± 0,16	2,74	71,37 ± 0,16	2,07
Ind. vertico-transv.	82,73 ± 0,18	3,09	82,76 ± 0,18	2,63	79,96 ± 0,16	2,72	82,67 ± 0,18	3,00

8,5 — 9,5 ani

G — op	175,88 ± 0,37	6,24	174,14 ± 0,34	5,67	169,59 ± 0,32	5,45	173,50 ± 0,48	6,06
Eu — eu	149,24 ± 0,28	4,68	146,99 ± 0,32	4,70	152,95 ± 0,29	4,92	149,95 ± 0,37	4,67
Ft — ft	105,31 ± 0,22	3,78	103,14 ± 0,23	3,40	104,32 ± 0,19	3,25	104,30 ± 0,30	3,86
Zy — zy	124,10 ± 0,25	4,26	121,90 ± 0,26	3,86	124,09 ± 0,24	4,09	123,85 ± 0,34	4,27
Go — go	96,82 ± 0,26	4,40	94,05 ± 0,33	4,80	91,23 ± 0,23	3,95	95,76 ± 0,32	4,02
N — gn	103,70 ± 0,27	4,60	102,73 ± 0,31	5,19	102,32 ± 0,29	4,87	103,36 ± 0,40	5,02
N — sto	66,84 ± 0,20	3,40	66,38 ± 0,22	3,25	65,66 ± 0,19	3,25	65,55 ± 0,29	3,68
N — sbn	45,76 ± 0,19	3,22	44,26 ± 0,20	2,98	44,18 ± 0,18	3,02	43,39 ± 0,21	2,72
Al — al	27,25 ± 0,10	1,80	27,16 ± 0,17	1,60	27,10 ± 0,08	1,46	27,69 ± 0,16	2,00
T — v	123,76 ± 0,27	4,50	121,35 ± 0,26	3,79	122,20 ± 0,22	3,38	124,46 ± 0,28	3,51
Ind. cefalic	84,88 ± 0,21	3,64	84,48 ± 0,24	3,43	89,93 ± 0,21	3,68	86,43 ± 0,27	3,48
Ind. facial total	83,50 ± 0,23	3,92	84,84 ± 0,27	3,87	82,30 ± 0,25	4,18	83,38 ± 0,30	3,7
Ind. nazal	59,31 ± 0,28	4,78	61,99 ± 0,35	5,04	60,86 ± 0,29	4,96	63,59 ± 0,39	4,9
Ind. vertico-long.	70,32 ± 0,15	2,53	69,64 ± 0,18	2,71	72,20 ± 0,17	2,88	71,69 ± 0,15	1,9
Ind. vertico-transv.	82,95 ± 0,19	3,30	82,44 ± 0,18	2,59	80,33 ± 0,15	2,58	82,94 ± 0,22	2,8

9,5 — 10,5 ani

G — op	177,23 ± 0,37	6,26	175,48 ± 0,34	5,82	171,23 ± 0,39	5,58	175,34 ± 0,55	6,1
Eu — eu	150,20 ± 0,28	4,81	148,04 ± 0,32	4,68	153,57 ± 0,35	5,02	151,17 ± 0,41	4,6
Ft — Ft	106,94 ± 0,24	4,02	104,32 ± 0,23	3,39	106,91 ± 0,24	3,53	106,61 ± 0,36	4,0
Zy — zy	126,03 ± 0,25	4,23	123,54 ± 0,28	4,06	126,31 ± 0,27	3,99	125,86 ± 0,38	4,32
Go — go	98,53 ± 0,26	4,38	96,40 ± 0,25	3,59	99,23 ± 0,28	4,06	98,06 ± 0,35	3,69
N — gn	105,82 ± 0,28	4,72	105,16 ± 0,32	4,68	104,64 ± 0,32	4,70	105,26 ± 0,50	5,63
N — sto	68,35 ± 0,20	3,43	67,49 ± 0,21	3,11	67,33 ± 0,22	3,19	66,85 ± 0,33	3,69
N — sbn	46,76 ± 0,19	3,23	45,03 ± 0,21	3,04	45,39 ± 0,19	2,72	44,03 ± 0,25	2,87
Al — al	28,02 ± 0,11	1,87	28,13 ± 0,10	1,55	28,15 ± 0,10	1,46	28,23 ± 0,18	2,05
T — v	124,99 ± 0,26	4,49	122,25 ± 0,27	3,89	123,52 ± 0,24	3,49	125,14 ± 0,32	3,56
Ind. cefalic	84,04 ± 0,22	3,75	84,36 ± 0,23	3,42	89,67 ± 0,24	3,51	86,32 ± 0,30	3,38
Ind. facial total	83,88 ± 0,24	4,03	84,93 ± 0,23	3,38	82,78 ± 0,26	3,83	83,59 ± 0,34	3,85
Ind. nazal	59,82 ± 0,30	5,00	62,36 ± 0,36	5,34	61,97 ± 0,35	5,10	64,12 ± 0,44	4,93
Ind. vertico-long.	70,43 ± 0,15	2,51	69,59 ± 0,19	2,74	72,09 ± 0,18	2,63	71,32 ± 0,17	1,98
Ind. vertico-transv.	83,13 ± 0,19	3,20	82,50 ± 0,18	2,66	80,42 ± 0,17	2,53	82,68 ± 0,26	2,99

FETE

6,5 — 7,5 ani

G — op	169,18 ± 0,36	6,08	168,82 ± 0,33	5,57	164,31 ± 0,30	5,07	166,84 ± 0,46	5,19
Eu — eu	143,56 ± 0,31	5,22	142,85 ± 0,30	5,70	146,59 ± 0,28	4,73	143,60 ± 0,52	5,79
Ft — ft	99,98 ± 0,22	3,77	99,18 ± 0,23	3,86	100,77 ± 0,20	3,49	101,49 ± 0,35	3,98
Zy — zy	118,30 ± 0,25	4,27	116,55 ± 0,26	4,37	119,18 ± 0,22	3,83	118,05 ± 0,41	4,58
Go — go	90,42 ± 0,26	4,38	90,64 ± 0,22	3,74	90,91 ± 0,21	3,93	91,25 ± 0,37	4,15

112

102

114

Caractere	Iași urban		Iași rural		Țara Oașului		Delta Dunării	
	M ± Em	σ	M ± Em	σ	M ± Em	σ	M ± Em	σ
N — gn	96,43 ± 0,29	4,92	93,98 ± 0,29	4,89	92,58 ± 0,27	4,58	95,15 ± 0,38	4,28
N — sto	62,28 ± 0,23	3,93	60,57 ± 0,21	3,52	59,29 ± 0,19	2,91	60,65 ± 0,27	3,04
N — sbn	41,99 ± 0,22	3,73	40,92 ± 0,18	3,15	40,33 ± 0,17	2,92	39,56 ± 0,29	3,23
Al — al	26,98 ± 0,11	1,98	25,88 ± 0,10	1,79	25,79 ± 0,10	1,73	25,78 ± 0,15	1,70
T — v	119,41 ± 0,26	4,38	116,50 ± 0,24	3,82	116,47 ± 0,24	4,09	117,37 ± 0,42	4,73
Ind. cefalic	85,16 ± 0,26	4,33	84,63 ± 0,22	3,72	88,78 ± 0,19	3,28	86,18 ± 0,35	3,89
Ind. facial total	81,44 ± 0,25	4,30	80,79 ± 0,23	3,87	78,11 ± 0,23	3,96	80,54 ± 0,23	2,56
Ind. nazal	61,63 ± 0,40	6,68	63,29 ± 0,33	5,56	63,62 ± 0,29	4,96	64,86 ± 0,62	6,90
Ind. vertico-long.	70,36 ± 0,18	3,07	68,98 ± 0,15	2,59	70,96 ± 0,18	3,05	68,61 ± 0,23	2,65
Ind. vertico-transv.	82,82 ± 0,20	3,48	81,50 ± 0,16	2,67	79,30 ± 0,16	2,83	81,41 ± 0,28	3,17

7-5 — 8,5 ani

G — op	170,96 ± 0,37	6,18	169,71 ± 0,32	5,47	165,84 ± 0,29	4,86	167,65 ± 0,45	5,01
Eu — eu	145,51 ± 0,30	5,00	143,63 ± 0,35	5,09	147,77 ± 0,28	4,77	144,88 ± 0,49	5,46
Ft — fz	101,27 ± 0,23	3,87	100,42 ± 0,22	3,67	102,09 ± 0,22	3,67	102,34 ± 0,31	3,54
Zy — zy	119,98 ± 0,26	4,47	118,05 ± 0,26	4,47	120,65 ± 0,23	3,91	119,49 ± 0,31	4,16
Go — go	92,68 ± 0,26	4,35	92,05 ± 0,20	3,44	92,13 ± 0,22	3,69	92,68 ± 0,34	3,88
N — gn	98,44 ± 0,28	4,69	97,01 ± 0,18	3,16	95,37 ± 0,25	4,18	98,32 ± 0,41	4,60
N — sto	63,42 ± 0,21	3,54	62,65 ± 0,19	3,19	61,34 ± 0,17	2,72	63,13 ± 0,30	3,34
N — sbn	42,84 ± 0,19	3,31	42,15 ± 0,16	2,72	43,03 ± 0,15	2,50	41,59 ± 0,27	3,11
Al — al	26,33 ± 0,10	1,73	26,38 ± 0,10	1,72	25,84 ± 0,09	1,61	26,47 ± 0,14	1,59
T — v	120,21 ± 0,24	4,06	117,52 ± 0,23	3,86	117,60 ± 0,23	3,94	118,37 ± 0,40	4,51
Ind. cefalic	85,09 ± 0,25	4,22	84,70 ± 0,22	3,74	89,13 ± 0,21	3,66	86,34 ± 0,33	3,69
Ind. facial total	82,00 ± 0,21	3,64	81,91 ± 0,27	4,65	79,04 ± 0,19	3,25	82,19 ± 0,31	3,47
Ind. nazal	61,28 ± 0,34	5,80	62,65 ± 0,33	5,50	62,31 ± 0,27	4,56	63,66 ± 0,52	5,81
Ind. vertico-long.	70,21 ± 0,17	2,93	69,21 ± 0,14	2,45	70,81 ± 0,17	2,91	70,47 ± 0,25	2,79
Ind. vertico-transv.	82,55 ± 0,19	3,22	81,70 ± 0,15	2,50	79,31 ± 0,16	2,70	81,69 ± 0,28	3,21

8,5 — 9,5 ani

G — op	172,31 ± 0,36	6,10	171,19 ± 0,33	5,65	166,51 ± 0,29	4,90	168,51 ± 0,44	4,91
Eu — eu	146,31 ± 0,30	5,00	144,49 ± 0,30	5,09	148,38 ± 0,28	4,73	145,79 ± 0,52	5,80
Ft — ft	102,78 ± 0,24	4,10	102,11 ± 0,21	3,64	103,26 ± 0,21	3,66	102,66 ± 0,31	3,52
Zy — zy	121,57 ± 0,26	4,44	119,93 ± 0,26	4,38	121,98 ± 0,24	4,04	121,55 ± 0,40	4,48
Go — go	94,71 ± 0,26	4,47	93,79 ± 0,20	3,35	93,88 ± 0,21	3,56	94,18 ± 0,36	4,06
N — gn	102,04 ± 0,28	4,74	100,40 ± 0,26	4,46	98,24 ± 0,24	4,02	101,01 ± 0,37	4,18
N — sto	65,76 ± 0,22	3,69	64,90 ± 0,19	3,28	63,20 ± 0,16	3,19	64,64 ± 0,41	3,01
N — sbn	44,79 ± 0,19	3,24	43,80 ± 0,15	2,65	43,06 ± 0,15	2,54	43,29 ± 0,28	3,15
Al — al	26,94 ± 0,09	1,59	27,06 ± 0,09	1,56	26,86 ± 0,09	1,56	27,18 ± 0,17	1,90
T — v	121,12 ± 0,23	3,90	118,47 ± 0,22	4,05	118,51 ± 0,22	3,82	119,26 ± 0,39	4,36
Ind. cefalic	84,89 ± 0,24	4,12	84,51 ± 0,22	3,67	89,00 ± 0,21	3,51	86,42 ± 0,33	3,67
Ind. facial total	83,91 ± 0,23	3,84	83,80 ± 0,21	3,62	80,65 ± 0,20	3,36	82,95 ± 0,29	3,28
Ind. nazal	59,99 ± 0,31	5,19	61,50 ± 0,30	5,01	62,19 ± 0,28	4,73	62,92 ± 0,50	5,57
Ind. vertico-long.	70,20 ± 0,16	2,78	69,24 ± 0,15	2,61	71,00 ± 0,17	2,88	70,60 ± 0,22	2,51
Ind. vertico-transv.	82,73 ± 0,18	3,09	82,02 ± 0,14	2,43	79,70 ± 0,15	2,64	81,76 ± 0,27	3,04

9,5 — 10,5 ani

G — op	173,89 ± 0,36	6,10	172,54 ± 0,38	5,45	168,50 ± 0,32	5,48	170,29 ± 0,46	5,19
Eu — eu	147,25 ± 0,30	5,11	145,52 ± 0,35	5,01	149,66 ± 0,28	4,83	146,73 ± 0,52	5,79
Ft — ft	104,73 ± 0,26	4,39	103,76 ± 0,25	3,61	105,27 ± 0,24	4,07	104,75 ± 0,34	3,87
Zy — zy	123,61 ± 0,27	4,65	121,95 ± 0,30	4,38	124,24 ± 0,25	4,28	123,53 ± 0,43	4,82
Go — go	96,22 ± 0,27	4,65	95,89 ± 0,24	3,51	96,39 ± 0,23	3,91	96,81 ± 0,38	4,24
N — gn	104,43 ± 0,31	5,18	102,05 ± 0,33	4,77	100,52 ± 0,26	4,42	102,71 ± 0,40	4,54
N — sto	67,33 ± 0,23	3,87	67,03 ± 0,25	3,59	64,66 ± 0,17	2,92	65,79 ± 0,27	3,03
N — sbn	45,80 ± 0,19	3,33	44,57 ± 0,19	2,74	43,92 ± 0,15	2,63	43,88 ± 0,27	3,01
Al — al	27,67 ± 0,10	1,78	27,82 ± 0,11	1,70	27,20 ± 0,08	1,49	27,88 ± 0,15	1,68
T — v	122,16 ± 0,24	4,10	119,29 ± 0,26	3,84	119,92 ± 0,23	3,94	120,16 ± 0,38	4,26
Ind. cefalic	84,77 ± 0,24	4,15	83,74 ± 0,20	2,96	88,80 ± 0,21	3,51	86,03 ± 0,30	3,37
Ind. facial total	84,37 ± 0,22	3,71	83,71 ± 0,27	3,90	80,67 ± 0,20	3,41	83,34 ± 0,33	3,70
Ind. nazal	60,21 ± 0,30	5,11	62,31 ± 0,35	5,11	62,71 ± 0,26	4,48	63,79 ± 0,49	5,45
Ind. vertico-long.	70,23 ± 0,16	2,71	69,12 ± 0,16	2,41	71,17 ± 0,17	2,88	70,38 ± 0,22	2,53
Ind. vertico-transv.	82,85 ± 0,19	3,28	81,93 ± 0,17	2,51	80,22 ± 0,16	2,82	81,81 ± 0,27	3,09

ASPECTS DE L'ACCROISSEMENT DES DIMENSIONS ET DES MODIFICATIONS CONFORMATIVES CÉPHALO-FACIALES

RÉSUMÉ

Quatre lots d'enfants furent étudiés pendant 4 ans, en commençant par l'âge de 6,5—7,5 ans, durant quatre années de suite. Un lot est originaire de la ville de Jassy, les trois autres proviennent de localités rurales, offrant des conditions écologiques différentes.

L'augmentation des dimensions de la calotte céphalique est légère (en moyenne 3—4 mm pour l'entière période étudiée), sa conformation étant déjà stabilisée. On peut remarquer seulement pour la majorité des séries une discrète débrachycéphalisation.

Au niveau du visage l'accroissement le plus marqué est enregistré pour la hauteur totale, ce qui entraîne une augmentation de l'indice facial.

En ce qui concerne la variabilité d'une zone à l'autre, celle-ci ne manifeste aucune orientation écologique, mais, au contraire, elle dépend de la structure génétique de chaque population.

BIBLIOGRAFIE

1. AUL I. M., *O nekotarih zakonomnostiah rosta golovt u detei školnovo vozrasta*, Sovremennaia antropologhia, Izd-vo M.G.U., 1961.
2. CRISTESCU M., *Aspecte ale creșterii și dezvoltării adolescenților din R. S. România*, București, 1969.
3. ENĂCHESCU TH., GRINȚESCU-POP S., GLAVCE C., *Nivelul de dezvoltare a nou-născutului din mediul urban și rural — Orașul București și teritoriul fostei regiuni București (1967)*, St. cerc. antropol., 1969, 6, 2, 207—216.
4. JASICKI B., *Kształtowanie się wymiarów i proporcji głowy z wiekiem u młodzieży krakowskiej*, Zeszytu nauk V. I. Pr. zoolog., Krakow, 1966, 12, 134.
5. KALISZEWSKA-DROZDOWSKA D. M., *Rozwoj i proporcje głowy u dzieci w wieku do 3 lat*, Przegl. Antrop., 1972, 38, 2, 187.
6. KROGMAN W. M., *The role of genetic factors in the human face. Jaws and teeth. A review*, Yearbook of Phys. Anthropol., Yearbook Series, 1967, 15.
7. MEREDITH H., *Changes in form of the head and face during childhood*, Growth, 1960, 24, 3.
8. MIKLAȘEVSKAIA N. N., *Vlianie rasovoi prinadlejnosti i geograficeskoi sredt obitania na rostovle profest u celoveka*, Simpozion „Voprosi antropologhii”, 1972, p. 40.
9. MIKLAȘEVSKAIA N. N., *Rost golovt i lița u detei i podrostkov*, în *Rost i razvitie rebenka*, Moskva, 1973.
10. TANNER J. M., *Growth at adolescence*, Oxford, 1962.

Centrul de cercetări biologice Iași,
Colectivul de ecologie umană și
paleoantropologie

UNELE CARACTERISTICI HEMATOTIPICE A DOUĂ POPULAȚII DIN DELTA [DUNĂRII (GRINDUL LETEA)

DE

OLGA NECRASOV, MARIA DANIELESCU, ANA-CEZARINA BĂLTEANU
și GEORGETA MIU

572.5:612.118.221

Rezultatele cercetărilor noastre hematotipice asupra sistemelor eritrocitare OAB, MN, Rh (D) și asupra sistemelor serice Gm și InV au fost obținute pe populațiile a două sate, C. A. Rosetti și Letea, aparținând comunei C. A. Rosetti. Aceste sate sînt situate pe Grindul Letea, care se întinde în extremul est al Deltei, între brațele Chilia și Sulina.

Lucrarea face parte dintr-un studiu antropologic complex al acestor două sate, care au fost cercetate în iunie și septembrie 1975.

Satul C. A. Rosetti este locuit aproape în exclusivitate de români, iar satul Letea de români și hoholi, aportul celor dintîi fiind important la formarea populației de aici, judecînd după genealogii.

GRUPELE ERITROCITARE

SISTEMUL OAB

Numărul de indivizi cercetați din acest punct de vedere este de 296 în satul C. A. Rosetti și de 327 în satul Letea (reprezentînd astfel mai mult de 50 % din prima populație și 40 % din cea de-a doua). Am înscris în tabelul nr. 1 distribuția grupelor sanguine din sistemul OAB.

Tabelul nr. 1

Distribuția grupelor din sistemul OAB

Satul	N total	O		A		B		AB		Ind. bio- chimic
		N	%	N	%	N	%	N	%	
C. A. Rosetti	296	110		117		49		20		1,98
Frecvența observată			37,16		39,52		16,51		6,75	
Frecvența teoretică			37,08		39,64		16,63		6,62	
Letea	327	129		114		50		34		1,72
Frecvența observată			39,45		34,87		15,29		10,39	
Frecvența teoretică			39,42		37,20		17,17		6,16	

Dacă luăm în considerație datele publicate pînă în prezent asupra repartiției fenotipurilor din sistemul OAB în diferite localități din țara noastră, constatăm că situația găsită în cele două sate cercetate în prezent se înscrie în variabilitatea generală a acestora.

O eșalonare a grupelor în funcție de procente obținute în fiecare comunitate ne conduce la următoarele variante :

C. A. Rosetti : $A > 0 > B > AB$

Letea : $0 > A > B > AB$

După cum se vede, frecvența maximă o deține la C. A. Rosetti grupa A, iar la Letea grupa 0. Trebuie să subliniem însă că diferența dintre grupele A și 0 la prima populație este de numai 2,36 % în favoarea grupei A, iar la cea de-a doua populație de 5 % în favoarea grupei 0. Ambele populații se caracterizează astfel prin frecvențe ridicate ale grupelor A și 0 (așa cum acestea sînt caracteristice întregii noastre populații), precum și printr-o frecvență relativ scăzută a grupei B. O diferență care se remarcă însă între cele două populații studiate constă în participarea mai slabă a grupei AB la C. A. Rosetti decît la Letea.

Distribuția grupelor din sistemul OAB la cele două populații nu prezintă însă, cu toate micile variații constatate, diferențe statistice semnificative ($\chi^2 = 3,7 < P = 0,05$).

În ceea ce privește frecvența subgrupelor A_1 și A_2 , precum și A_1B și A_2B (tabelul nr. 2), constatăm, așa cum era de așteptat, o prevalență a A_1 față de A_2 . Această prevalență este însă puțin mai accentuată în satul Letea în comparație cu C. A. Rosetti.

Tabelul nr. 2

Frecvența grupelor A_1 și A_2

Satul	A		AB		Total	
	A_1	A_2	A_1B	A_2B	A_1	A_2
C. A. Rosetti	78,90	21,10	68,70	31,30	78,64	21,36
Letea	87,72	12,28	70,00	30,00	83,10	16,90

Frecvențele factorilor ereditari r, p, q sînt prezentate în tabelul nr. 3

Se constată că frecvența genei q este practic egală la ambele populații, iar cea a genelor r și p nu prezintă decît ușoare diferențe, nesemnifi-

Tabelul nr. 3

Frecvența genelor r, p, q

Satul	r	p	q	Indicele Wellish
C. A. Rosetti	0,6090	0,2670	0,1240	1,19
Letea	0,6280	0,2475	0,1245	1,16

ficative statistice ($\chi^2 = 2,13 < P = 0,05$). Putem conchide astfel că ambele populații sînt apropiate și din punctul de vedere al frecvenței genelor.

O diferență importantă se observă însă între populația din satul C. A. Rosetti și cea din Letea în raport cu legea Hardy-Weinberg, prima

găsindu-se în echilibru genetic ($\chi^2 = 0,01027 < P = 0,05$), în timp ce a doua nu corespunde acestei condiții ($\chi^2 = 10,85 > P = 0,01$).

În legătură cu această constatare se poate presupune că abaterea de la echilibrul Hardy-Weinberg la populația din satul Letea ar putea să fie un „efect al fondatorilor”. Într-adevăr, populația din Letea, cu un efectiv destul de restrîns, este formată în mare parte din descendenții a 3—4 familii. Dintre acestea, familia Pocora a adus o contribuție importantă la constituirea ei (datorită fertilității sale ridicate), iar numeroșii săi descendenți actuali oferă o frecvență înaltă a grupei 0 (identificată la 50% dintre ei).

SISTEMUL MN

Analizele referitoare la acest sistem au fost realizate la 201 subiecți la C. A. Rosetti și la 196 la Letea. Numărul analizelor este suficient, dat fiind atât efectivul total al populației din fiecare sat studiat, cât și faptul că aici sîntem în prezența a numai 3 fenotipuri cu 2 gene. Dăm frecvența fenotipurilor în tabelul nr. 4.

Tabelul nr. 4

Frecvența fenotipurilor M, N și MN și a genelor m și n

Satul	N total	M		N		MN		m	n
		N	%	N	%	N	%		
C. A. Rosetti	201	84		30		87			
frecvența observată			41,80		14,92		43,28	0,6344	0,3656
frecvența teoretică			40,24		13,36		46,38		
Letea	196	67		28		101			
frecvența observată			34,18		14,28		51,53	0,5994	0,4006
frecvența teoretică			35,92		16,04		48,02		

Populația din cele două sate studiate se caracterizează, la fel cu întreaga populație din țara noastră, prin următoarea eșalonare a frecvențelor fenotipurilor :

$$MN > M > N$$

Pe lângă această caracteristică comună pentru ambele populații studiate aici, constatăm totuși existența unor diferențe în ceea ce privește importanța excesului fenotipului MN asupra fenotipului M, mult mai pronunțat la Letea decît la C. A. Rosetti, în timp ce frecvența fenotipului N este practic egală. Aceste diferențe, care la prima vedere par a fi destul de importante, se situează însă sub pragul semnificației statistice ($\chi^2 = 2,9613 < 5,99$, $P = 0,05$).

Prin frecvența genelor m și n, cele două populații considerate se diferențiază și mai slab.

Comparația dintre frecvențele genotipurilor din sistemul MN, observate și așteptate, ne dovedește că fiecare din cele două populații se află

în echilibrul Hardy-Weinberg din punctul de vedere al sistemului considerat (Letea: $\chi^2 = 1,04$; C. A. Rosetti: $\chi^2 = 0,90$, ambele $< P = 0,05$).

SISTEMUL Rh (D)

Testările au fost făcute numai în ceea ce privește Rh^+ și Rh^- .

Tabelul nr. 5

Distribuția fenotipurilor Rh^+ și Rh^-

Satul	N total	Rh^+		Rh^-		R	r
		N	%	N	%		
C. A. Rosetti	201	165	82,08	36	17,91	0,5844	0,4155
Letea	196	175	89,28	21	10,71	0,6446	0,3553

Așa cum era de așteptat, Rh^+ se întâlnește la majoritatea subiecților în ambele sate, Rh^- fiind reprezentat de procente foarte joase. Este însă interesant de observat că Rh^- este sensibil mai ridicat la C. A. Rosetti decât la Letea, diferențele existente fiind testate statistic ($\chi^2 = 4,1837 > P = 0,05$).

GRUPELE SERICE

SISTEMUL Gm

Din acest sistem, analizele noastre se referă la Gm_1 , Gm_2 și Gm_3 pentru C. A. Rosetti și la Gm_1 și Gm_2 la Letea. Ca și pentru $InV(1)$, numărul de subiecți cercetați din acest punct de vedere este de 168 la primul sat și de 143 la cel de-al doilea. Frecvențele fenotipice sînt prezentate în tabelul nr. 6 (împreună cu frecvențele fenotipului $InV(1)$).

Tabelul nr. 6

Frecvențele fenotipurilor Gm_1 , Gm_2 , Gm_3 și $InV(1)$

Satul		Gm_1		Gm_2		Gm_3		$InV(1)$	
		+	-	+	-	+	-	+	-
C. A. Rosetti	N	57	111	12	156	165	3	16	152
	%	33,92	66,07	7,14	92,85	98,21	1,78	9,52	90,47
Letea	N	56	87	16	127	—	—	11	132
	%	39,16	60,83	11,18	88,81	—	—	7,69	92,30

Din acest tabel constatăm următoarele :

Factorul Gm_1 apare în frecvențe puțin mai mici (33,92 %) la populația din C. A. Rosetti decât la Letea (39,16 %), dar diferența nu atinge semnificația statistică ($\chi^2 = 0,915 < P = 0,05$). Față de datele publicate

în prezent referitoare la acest factor, populația din C. A. Rosetti se apropie mult de seria sintetică studiată de Maria Danielescu și colab., formată din 470 de români (32,12%).

Factorul Gm_2 este întâlnit de asemenea relativ mai frecvent la Letea (11,18%) decît la C. A. Rosetti (7,14%), dar iarăși diferența nu este testată statistic ($\chi^2 = 1,543 < P = 0,05$).

Factorul Gm_5 , analizat numai pentru populația din C. A. Rosetti, înregistrează aici frecvența maximă dintre Gm -urile cercetate de noi (98,21%), încadrîndu-se perfect în variabilitatea frecvenței sale din diverse localități din țara noastră¹.

Astfel, populația din C. A. Rosetti poate fi caracterizată prin următoarea seriație, care se constată de altfel în toate localitățile studiate pînă acum în țara noastră:

$$Gm_5 > Gm_1 > Gm_2$$

Studiul modului de combinare a factorilor Gm ne permite să subliniem frecvențele acestora.

Tabelul nr. 7

Frecvențele combinațiilor dintre Gm_1 , Gm_2 și Gm_5 la populația din C. A. Rosetti

Combi-na-ți-le		$Gm_1 +$	$Gm_1 -$	$Gm_1 +$	$Gm_1 +$	$Gm_1 +$
		$Gm_2 +$	$Gm_2 -$	$Gm_2 +$	$Gm_2 -$	$Gm_2 -$
		$Gm_5 +$	$Gm_5 +$	$Gm_5 -$	$Gm_5 -$	$Gm_5 +$
Frecven-țe-le	N	10	110	2	1	45
	%	5.95	65.47	1.19	0.59	26.78

Se poate constata că seriația combinațiilor identificate este următoarea, în funcție de frecvențele lor:

$$\begin{aligned} & \underline{Gm_1 - Gm_2 - Gm_5} + > \underline{Gm_1 + Gm_2 - Gm_5} + > \underline{Gm_1 + Gm_2 + Gm_5} + > \\ & \underline{Gm_1 + Gm_2 + Gm_5} - > \underline{Gm_1 + Gm_2 - Gm_5} - \end{aligned}$$

Putem conchide astfel că combinațiile cele mai tipice pentru populația studiată sînt primele două, majoritatea (92,25%) subiecților cercetați încadrîndu-se în aceste grupări.

SISTEMUL InV

Analizele noastre se referă la factorul InV(1), ale cărui frecvențe sînt date în tabelul nr. 6.

Analiza procentelor ne permite să constatăm o foarte mică frecvență a acestui factor în ambele populații studiate, care nu se diferențiază între ele în mod semnificativ din acest punct de vedere ($\chi^2 = 0,325 < P = 0,05$). Ambele frecvențe se înscriu în variabilitatea generală a acestui factor în țara noastră.

CONCLUZII

Caracteristicile hematologice ale celor două populații studiate arată absența unor diferențe statistice semnificative pentru sistemele eritrocitare 0AB și MN, precum și pentru sistemele serice Gm (Gm_1 , Gm_2 și Gm_5) și InV (InV(1)). Numai în ceea ce privește frecvențele factorilor Rh^+ și Rh^- diferențele apar statistic semnificative. Aceasta atestă o anumită unitate biologică a acestor două populații, care se încadrează amindouă în variabilitatea generală a caracterelor studiate la populația din țara noastră. Această apropiere genetică între două populații poate fi explicată prin legături matrimoniale ce au avut loc între ele (așa cum o atestă și genealogiile stabilite), formându-se astfel numeroase cupluri mixte. Un exemplu al acestei situații îl constituie în special populația din Letea, considerată în bună parte hoholă, dar care, analizată genealogic, dovedește relații matrimoniale cu românii, atît cu cei din Letea, cît și cu cei din C. A. Rosetti, ceea ce explică asemănările existente.

Pe de altă parte, merită să subliniem importanța „efectului fondatorilor” și a fertilității diferențiale în ceea ce privește realizarea sau nerealizarea echilibrului Hardy-Weinberg în unități demografice cu efectiv relativ mic, așa cum este, de exemplu, satul Letea.

Toate acestea atestă rolul factorilor demografici, care contribuie și ei la constituirea caracteristicilor biologice ale populațiilor umane.

SUR QUELQUES CARACTÉRISTIQUES HÉMATOTYPIQUES DE DEUX POPULATIONS DU DELTA DU DANUBE (GRINDUL LETEA)

RÉSUMÉ

Les auteurs étudient la répartition des phénotypes et des facteurs héréditaires des systèmes érythrocytaires 0AB, MN et Rh (D), ainsi que celle des systèmes sériques Gm (Gm_1 , Gm_2 , Gm_5) et InV (InV(1)) dans deux petits villages voisins à effectifs assez réduits : C. A. Rosetti (habité par des Roumains) et Letea (Roumains et Hohols).

Les distributions des groupes étudiés sont inscrites dans les tableaux 1—7.

Les fréquences trouvées s'inscrivent dans la variabilité générale de la population roumaine, malgré l'élément hohole de Letea. On ne constate pas, de même, des différences statistiquement significatives entre les deux populations, exception faite pour le système Rh(D).

En rapport avec la loi Hardy-Weinberg, la population de C. A. Rosetti se trouve être en équilibre génétique pour les systèmes 0AB et MN, tandis que celle de Letea ne l'est que pour ce dernier. Les recherches, dont celles d'ordre généalogique, permettent d'attribuer cette situation trouvée à Letea à « l'effet des fondateurs », ainsi qu'à une fécondité élevée de l'une des 3—4 familles fondatrices. De même, les caractéristiques hémotypiques très proches trouvées pour les deux villages peuvent être

expliquées par de nombreuses relations matrimoniales actuelles et anciennes.

Tout cela permet de conclure à l'importance du rôle des facteurs démographiques dans la constitution des caractéristiques biologiques d'une population.

BIBLIOGRAFIE SUMARĂ

1. BĂLBĂ ZENaida, *Studiul frecvenței grupelor sanguine din sistemele OAB, MN și Rh la români, lipoveni și tătari în Dobrogea*, St. cerc. antropol., 1969, 6, 2, 201—206.
2. BERONIADE SIMONA, DRĂGHICESCU TATIANA, ALOMAN S., *Studiul repartiției și transmiterii ereditare a factorilor MN în România*, St. cerc. antropol., 1972, 10, 2, 197—206.
3. DANIELESCU MARIA, *Grupele serice*, Doc. haemat., 1966, 1, 39.
4. DANIELESCU MARIA, BOCA MARIA, *The frequency of factors Gm (1), Gm (2), Gm (5) in Bucharest blood donors*, Comunicări la Congresul de medicină legală, Berlin, sept. 1971.
5. DANIELESCU MARIA, *Gamaglobulinele ereditare: sistemele Gm, InV, ISf*, Doc. haemat., 1972, I, 29.
6. DANILOVA E. I., *Gematologiskata tipologia i voprosi etnogeneza ukrainskovo naroda*, Kiev, 1971.
7. NECRASOV OLGA, BOTEZATU D., IACOB MARIA, *Considérations sur la répartition des groupes sanguins du système OAB et de leurs facteurs héréditaires en Roumanie*, Ann. roum. Anthrop., 1967, 4, 17—32.
8. NECRASOV OLGA, IACOB MARIA, BOTEZATU D., *Sur la répartition des facteurs Rh (D) en Roumanie*, Ann. roum. Anthrop., 1968, 5, 37—42.

Centrul de cercetări biologice Iași,
 Colectivul antropologic
 și
 Centrul de hematologie București

ASPECTE DEMOGRAFICE ÎNTR-O POPULAȚIE ENDOGRAMĂ DIN ȚARA OAȘULUI (COMUNA CĂMÎRZANA)

DE

MARIA-ELENA ROȘCA, P. SEVASTRU și OLIMPIA TUDOSE

614.1 :616—053

Populația comunei Cămîrzana, în special prin poziția ei geografică relativ izolată, în extremitatea nord-estică a Țării Oașului, a păstrat de la sfîrșitul secolului trecut (de cînd există primele înregistrări de stare civilă) și pînă în zilele noastre un slab grad de deschidere demografică. Abia în ultimii 4 ani se asistă la o tendință de creștere a gradului de deschidere demografică, care se manifestă destul de intens, astfel încît putem spune că surprindem această populație în faza de „spargere” a izolării demografice. Dat fiind că întîlnim din ce în ce mai rar populații cu un accentuat grad de izolare demografică, considerăm a nu fi lipsită de interes prezentarea particularităților fenomenelor demografice într-o astfel de populație.

Deși cercetările noastre de ordin demografic asupra acestei populații cuprind mai multe aspecte, urmărite în dinamica lor în decursul secolului XX, în lucrarea de față ne limităm la prezentarea corelației dintre gradul de izolare demografică și structura vîrstelor în această populație, precum și factorii ei determinanți, considerînd, așa cum arată R. Pressat, că „... într-o populație în care mișcarea migratorie este încă de o importanță secundară, structura pe vîrste condiționează în mare măsură dezvoltarea ei, dat fiind că cele două fenomene care determină această dezvoltare, fertilitatea și mortalitatea, sînt în strînsă legătură cu vîrsta indivizilor” (2).

MATERIALUL DE STUDIU ȘI METODELE DE LUCRU

Comuna Cămîrzana cuprinde un singur sat.

Informațiile de ordin demografic au fost obținute din următoarele surse : statistica stării civile, registrele agricole (pentru structura pe vîrste), anchete pe teren prin sondaj.

În analiza fenomenelor demografice s-au folosit metodele clasice, dar, fiind vorba de o micropopulație, s-au utilizat și alte metode.

Ca material comparativ am folosit date inedite aparținînd colectivului nostru asupra populației comunei Dobrovăț din jud. Iași. Am ales această colectivitate ca material de referință, pe de o parte, pentru că este o populație cu un efectiv mare, apropiat de cel al comunei Cămîrzana, știut fiind că însuși efectivul populației poate influența evoluția unor fenomene demografice (de exemplu, efectivul redus al unor populații devine el însuși un factor important ce impune deschiderea demografică);

pe de altă parte, pentru că gradul de deschidere demografică al comunei Dobrovăț, mai timpuriu și mai accentuat decât al comunei Cămirzana, ne permite o privire în antiteză a particularităților demografice dependente de acest fenomen. Printre factorii ce pot fi considerați că au favorizat deschiderea demografică mai timpurie a populației din Dobrovăț se numără mai slaba izolare demografică în trecut, posibilități de legătură mai bune cu zonele învecinate și în special situarea comunei în apropierea unui centru urban puternic industrializat : orașul Iași.

Datele au fost recoltate în ambele colectivități în anul 1975.

REZULTATE

INDICELE DE ENDOGAMIE

Datele cuprinse în registrele de stare civilă privind originea partenerilor din căsătoriile oficiate în comună ne-au servit ca sursă de informații pentru stabilirea indicelui de endogamie, care oferă posibilitatea aprecierii gradului de deschidere demografică.

Așa cum se vede din tabelul nr. 1 și din figura 1, de la sfârșitul secolului trecut și până în perioada 1966—1970, căsătoriile în care ambii parteneri sînt originari din comuna Cămirzana dețin frecvențe de 93—96 %. Abia în ultimii ani (1971—1974) proporția lor tinde să se reducă, ajungîndu-se la valoarea de 84 %, paralel cu creșterea frecvenței căsătoriilor în care unul sau ambii parteneri sînt originari din alte localități. Dat

Tabelul nr. 1

Evoluția tipurilor de căsătorii în comuna Cămirzana în perioada 1896—1974

Perioada	Total căsă- torii	Căsătorii endogame		Căsătorii mixte					
				total		femeia exogamă		bărbatul exogam	
		N	%	N	%	N	%	N	%
1896—1905	157	151	96,17	6	3,82	6	3,82	—	—
1906—1915	152	142	93,42	10	6,57	10	6,57	—	—
1916—1925	199	187	93,96	12	6,03	12	6,03	—	—
1926—1935	202	194	96,03	8	3,96	7	3,46	1	0,49
1936—1945	151	143	94,70	8	5,29	7	4,63	1	0,66
1946—1955	194	188	96,90	6	3,09	3	1,54	3	1,54
1956—1965	275	265	96,36	10	3,63	6	2,18	4	1,45
1966—1970	95	90	94,73	5	5,26	2	2,10	3	3,15
1971—1974	97	82	84,53	11	11,34	3	3,09	8	8,24

fiind că valoarea endogamiei a coborît cu 10 % în numai 4 ani, considerăm etapa actuală ca începutul unei reale deschideri demografice.

În ceea ce privește localitățile de proveniență ale partenerilor străini din cuplurile mixte sau exogame, se constată că în majoritatea ei provin din localități învecinate din Țara Oașului : 53 % din comuna cea mai apropiată (Tîrșolt), iar 27 % din alte comune ale Țării Oașului. Numai 19 %

din persoanele străine venite prin căsătorie sînt din localități mai îndepărtate (9% din jud. Satu Mare, 11% din diferite alte județe).

Urmărind evoluția în timp a acestor relații matrimoniale, se observă că pînă în 1955 ele au avut loc numai cu populațiile din satele învecinate,

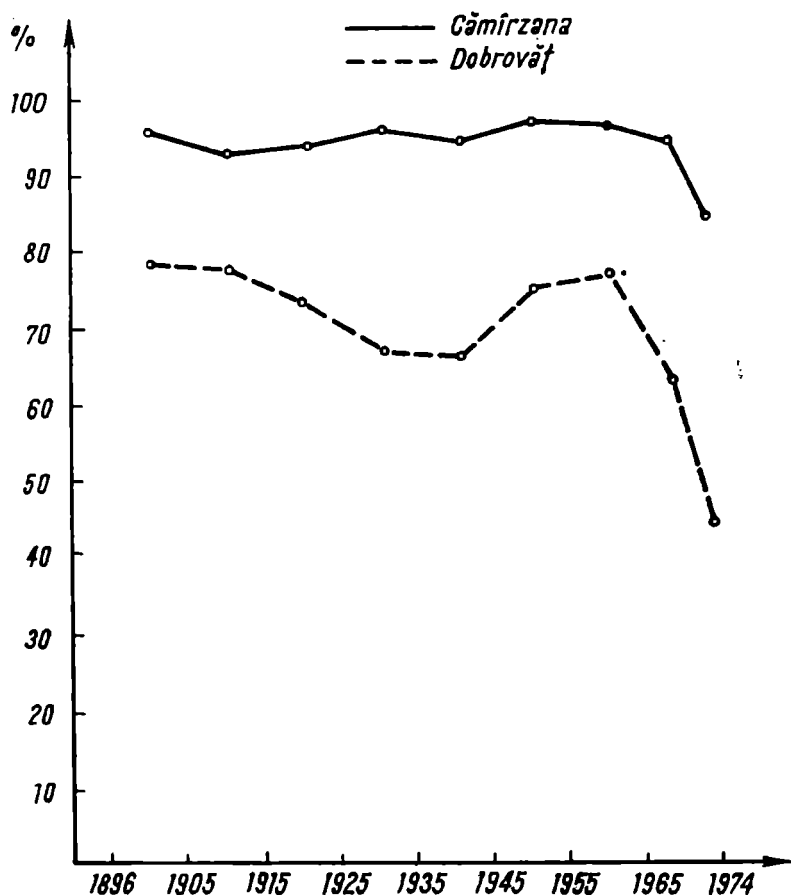

Fig. 1. — Evoluția indicelui de endogamie în comunele Cămirzana și Dobrovăț în perioada 1896 — 1974.

abia după aceea începînd să vină în comună prin căsătorie și persoane din regiuni mai îndepărtate ale țării.

Din datele tabelului nr. 1 se constată de asemenea că, dacă în perioada 1896—1925 aportul străin în populație era reprezentat doar prin femei, după această perioadă încep să vină și bărbați, dar într-o proporție mai mică, pînă în perioada 1936—1945; în continuare, aportul străin de sat al celor două sexe este în valori apropiate, pentru ca în ultimii ani să predomine aportul sexului masculin.

Înainte de a încheia prezentarea constatărilor noastre referitoare la gradul de endogamie, ținem să precizăm că ele nu trebuie considerate ca

absolute. În populația comunei mai pot exista cupluri mixte, a căror căsătorie s-a oficiat în localitatea de origine a partenerului străin, astfel încât ele nu figurează în registrele de căsătorii ale comunei Cămîrzana, pe baza cărora s-a stabilit indicele de endogamie. Comparînd însă valoarea endogamiei calculate de noi pentru comuna Cămîrzana cu cea calculată în același mod pentru populația din Dobrovăț, se constată că, în decursul întregii perioade de timp luate în studiu, ea se menține la un nivel foarte ridicat (fig. 1). Dacă ne referim numai la mijlocul perioadei studiate (anii 1936—1945) și la etapa actuală (anii 1971—1974), vedem că endogamia este de 94,70 % la Cămîrzana și 66,79 % la Dobrovăț în primul caz și de 84,53 % și, respectiv, 44,44 % în cel de-al doilea. Valorile ridicate ale endogamiei în Cămîrzana contrastează și cu cele înregistrate în alte populații de efective mai mici studiate de colectivul nostru. Astfel, în perioada actuală, endogamia prezintă valori ce oscilează între 13 și 31 % în colectivități ca Movila Ruptă, Lehnesti, Rîșca (jud. Botoșani), Crișan, C. A. Rosetti (jud. Tulcea). Menționăm de asemenea că valorile indicelui de endogamie în Cămîrzana se mențin superioare celor înregistrate în alte populații endogame studiate de noi: 55 % la Letea și 64 % la Chilia Veche (jud. Tulcea), 73 % la Breb (jud. Maramureș) (datele se referă la situația ultimilor 10 ani).

Ritmul destul de intens prin care în faza actuală populația din Cămîrzana începe să iasă din relativa ei izolare demografică ne face să credem că în anii următori această populație își va extinde în și mai mare măsură relațiile matrimoniale cu alte populații. Ridicarea continuă a nivelului de trai, plecarea tinerilor în alte localități pentru școlarizare sau pentru angajare în întreprinderi, îmbunătățirea posibilităților de comunicație cu alte localități vor duce la sporirea contactelor cu diverse populații. Pe de altă parte, în comună sosesc din ce în ce mai mult persoane străine, care vin nu numai prin căsătorie, ci și ca salariați în întreprinderile și instituțiile locale; realizarea de căsătorii cu parteneri originari din Cămîrzana ar putea constitui încă o sursă de diminuare a gradului de endogamie.

STRUCTURA VÂRSTELOR ȘI FACTORII EI DETERMINANȚI

Piramidele de vîrstă ale populației din Cămîrzana au fost alcătuite pe baza datelor din registrele agricole privind două etape: sfîrșitul anului 1959 și sfîrșitul anului 1974 (fig. 2), tocmai pentru a putea surprinde schimbările ce au putut avea loc în această perioadă, cînd începe să apară deschiderea demografică a colectivității, știut fiind că procesul migratoriu este unul din factori ce pot modifica structura vîrștelor într-o populație, alături de factori ce țin de natalitate și mortalitate.

Privind cele două piramide de vîrstă, se degajă ca o primă și importantă constatare proporționarea vîrștelor, care indică o foarte bună situație pentru populație atît pentru epoca actuală, cît și pentru viitorul ei. Cu excepția strangulărilor ce apar pentru generațiile anilor 1915—1925 și 1940—1954, care reflectă perturbările ce au avut loc în evoluția demografică normală a colectivității în perioadele celor două războaie mondiale (deficitul acestor generații apărînd în special prin deficitul de nașteri și nivele ridicate de mortalitate infantilă), piramidele se apropie de forma triunghiulară clasică. Baza largă a ambelor piramide, dar mai ales a anului

1974, indicînd o natalitate ridicată și o mortalitate infantilă redusă, creează premisele unor posibilități foarte bune de reinnoire a populației. Într-adevăr, generațiile noi sînt în proporție de 50 % din totalul populației la vîrsta de 20,5 ani în 1959 și 19 ani în 1974. La nivelul generațiilor adulte, active, viteza lor de reinnoire este de asemenea foarte bună. Astfel, raportul dintre

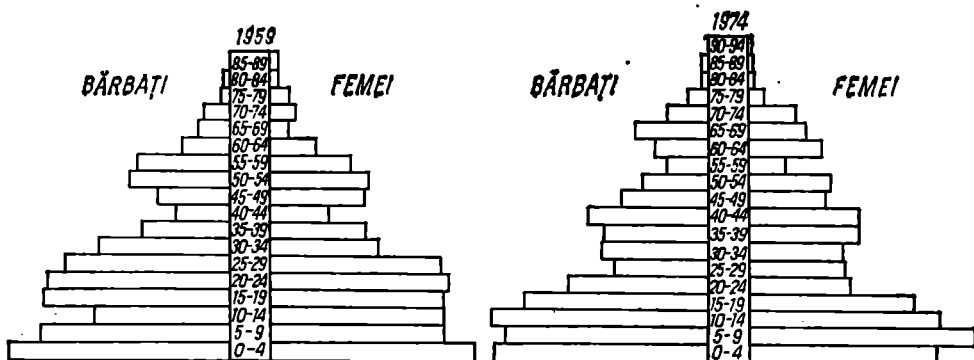

Fig. 2. — Piramidele de vîrstă la populația din comuna Cămirzana la sfîrșitul anilor 1959 și 1974.

generațiile de 15—39 de ani și cele de 40—64 de ani are o valoare de 1,99 în 1959 și 1,61 în 1974, ceea ce înseamnă că generațiile adulte tinere sînt mai numeroase decît cele mai în vîrstă, pe care vor trebui să le înlocuiască.

În ceea ce privește raportul sexelor (bărbați/femei), acesta este, pe ansamblul vîrstelor, de 1,01 în 1959 și 1,02 în 1974. Nu se constată la vîrste mai avansate o pierdere a excedentului masculin înregistrat la naștere.

Referindu-ne la schimbările ce au avut loc în structura de vîrstă între 1959 și 1974, se observă că procesul migratoriu o afectează în oarecare măsură (fig. 2). Astfel, dacă în piramida anului 1959 generațiile anilor 1940—1954 (la vîrsta de 5—19 ani) apar ușor deficitare, ca rezultat al natalității mai reduse și al mortalității infantile încă ridicate din timpul și de după cel de-al doilea război mondial, deficitul lor în piramida anului 1974 (la vîrsta de 20—34 ani) este mai intens. Singura explicație o constituie procesul de emigrare ce se desfășoară mai intens în ultimii ani și care de fapt are loc pe seama acestor categorii de vîrstă. Acest fenomen se resimte și în coborîrea vitezei de reinnoire a populației adulte active de la valoarea de 1,99 în 1959 la 1,61 în 1974. În schimb, în piramida anului 1974, reinnoirea întregii populații se face ceva mai rapid decît în 1959, generațiile tinere atîngînd proporția de 50 % din totalul populației la vîrsta de numai 19 ani, datorită faptului că primele trepte ale piramidei anului 1974 sînt mai bine reprezentate decît cele ale anului 1959, cînd ele erau deficitare.

În concluzie, se poate afirma că populația comunei Cămirzana oferă o situație cu totul favorabilă, fiind o populație tînără, cu posibilități de reinnoire foarte bune. Faptul că jumătate din efectivul populației la nivelul anului 1974 se află sub vîrsta de 19 ani, în timp ce la Dobrovăț mediana de vîrstă este, la nivelul aceluiași an, de 30,5 ani, nu înseamnă că în popu-

lația din Cămîrzana generațiile mai în vîrstă sînt deficitare. Vîrsta medie de deces a generațiilor adulte (20 — x ani) în etapa actuală este de 68,35 ani pentru bărbați și de 68,90 ani pentru femei la Cămîrzana, iar la Dobrovăț de 68,00 și, respectiv, 70,65 ani. Diferențele de structură de vîrstă între cele două populații țin în acest mod în special de intensitățile diferite ale fenomenului de emigrare, de natalitate și mortalitate infantilă.

În ceea ce privește populația din Cămîrzana, procesul de emigrație este încă slab și nu numai compensat, ci chiar depășit prin sporul natural ridicat.

Natalitatea înregistrează un nivel actual ridicat: 26,2‰ în anii 1971—1974; la nivelul aceleiași etape, indicele de natalitate al comunei Dobrovăț este de 22,4‰.

Indicele general de fertilitate (raportul dintre numărul născuților vii și populația feminină în vîrstă de 15—49 de ani) înregistrează în populația din Cămîrzana valori ridicate. Astfel, pentru momentele în care datele au cuprins evidența numărului de femei de 15—49 de ani (1959 și 1974), indicele general de fertilitate are valoarea de 153,5 și, respectiv, 117,8‰.

Studiul nostru a cuprins și o anchetă asupra unui eșantion randc-mizat (119 subiecți) din populația feminină a comunei ce a depășit vîrsta de 40 de ani, vîrstă ce se apropie de limita teoretică a fertilității. Ancheta s-a referit la stabilirea numărului de copii născuți vii, la vîrsta mamei la ultima naștere, precum și la numărul de copii născuți vii de către mamele femeilor anchetate. În tabelul nr. 2 dăm situația evoluției în timp a fertilității în comuna Cămîrzana, așa cum rezultă din datele culese în cadrul acestei anchete (comparativ, dăm datele asupra unui eșantion de 203 femei, de aceleași vîrste, din Dobrovăț).

Tabelul nr. 2

Numărul mediu de copii născuți vii de către femeile anchetate și de către mamele lor

Anul nașterii femeilor	Cămîrzana		Dobrovăț	
	Nr. mediu copii	Nr. mediu frați	Nr. mediu copii	Nr. mediu frați
1890—1899 (76—85 ani)	6,16	5,33	9,25	7,25
1900—1909 (66—75 ani)	4,60	6,86	6,81	8,18
1910—1919 (56—65 ani)	5,83	6,13	5,57	6,21
1920—1929 (46—55 ani)	5,20	5,48	3,76	6,82
1930—1935 (40—45 ani)	5,70	6,64	3,50	7,12

Așa cum se vede din tabel, numărul mediu de copii născuți de femeile anchetate oscilează puțin în cadrul perioadelor de timp scurse (se observă ușoare coborîri la femeile ce erau în plină perioadă fertilă în timpul celor două războaie mondiale), menținîndu-se la ultima etapă la un nivel foarte ridicat: 5,70 copii născuți vii, în medie. Se constată în general valori numai ușor inferioare ale fertilității femeilor anchetate în raport cu fertilitatea mamelor lor. Privind comparativ situația înregistrată în Dobrovăț, unde femeile ce au acum vîrsta de 40—55 ani au un număr mediu de numai 3,50—3,76 copii, se evidențiază și în acest mod diferențele de fertilitate între cele două populații. Semnalăm însă că mamele femeilor anchetate din Cămîrzana au născut un număr mediu de copii mai mic

decit în Dobrovăț, ceea ce ne face să credem că în trecut fecunditatea era mai mică în Cămirzana, poate datorită condițiilor grele de viață din această regiune a țării. Menționăm de asemenea că vârsta medie la ultima naștere este în Cămirzana de 34,84 ani, vârsta medie la căsătorie oscilând în decursul timpului între 20 și 22 de ani, astfel încît numărul mare de copii născuți prin spații intergenezice relativ scurte se înregistrează la vîrste tinere, ceea ce nu poate avea decît efecte favorabile asupra generațiilor noi.

În sfîrșit, ne referim în cele ce urmează la cel de-al treilea factor cu care structura de vîrste se intercorelează, și anume mortalitatea. În populația comunei Cămirzana s-a înregistrat în decursul secolului XX, dar mai ales în ultimele două decenii, o coborîre spectaculară a mortalității infantile și în general a generațiilor tinere, paralel cu creșterea vîrstei de deces a generațiilor adulte. Astfel, mortalitatea infantilă (apreciată prin raportul decese 0—1 an/nașteri) a coborît de la valori de $142-110\%$ în perioada 1896—1955 (ea atîngînd valori chiar de $193-204\%$ în timpul celor două războaie mondiale) la numai 45% în etapa 1966—1974. Scăderea mortalității generațiilor tinere (1—19 ani) este și ea intensă în ultimele decenii, ponderea deceselor în aceste vîrste, din totalul deceselor, reprezentînd la Cămirzana în etapa 1966—1974 numai $4,53\%$ la bărbați și $5,10\%$ la femei, în raport cu $19,02\%$ și, respectiv, $31,54\%$ în perioada 1896—1905. În același timp, așa cum s-a mai arătat, s-a înregistrat o creștere continuă a duratei medii de viață, vîrsta medie de deces a generațiilor de 20—x ani crescînd de la 58,60 ani la bărbați și 52,85 ani la femei în perioada 1896—1905 la 68,35 și, respectiv, 68,90 ani în anii 1966—1974.

În concluzie, putem spune că populația comunei Cămirzana prezintă o situație foarte bună din punct de vedere demografic; este o populație în care natalitatea ridicată și mortalitatea redusă sînt principalii factori ce-i dau caracteristicile actuale și garanții pentru o situație bună și în viitor. Efectivul mare al acestei populații a făcut ca gradul accentuat de endogamie să nu ducă totuși la unele fenomene biologice negative, cercetările noastre de ordin biologic dovedind, din contra, un potențial biologic ridicat.

ASPECTS DÉMOGRAPHIQUES DANS UNE POPULATION ENDOGAME DE LA «CONTRÉE D'OAS» (COMMUNE CĂMÎRZANA)

RÉSUMÉ

Les auteurs constatent que la population de Cămirzana conserve un degré élevé d'endogamie dès le siècle passé (depuis que l'on possède des informations objectives); ce n'est que pendant les dernières années que l'on observe une tendance à l'«éclatement» de l'isolement démographique.

Malgré cette endogamie élevée, on ne constate aucun phénomène biologique négatif (enregistré par quelques auteurs comme effet de la consanguinité), étant donné l'effectif assez élevé de cette communauté qui en a assuré l'équilibre génétique, une natalité élevée, une faible morta-

lité infantile, une émigration réduite. Ces dernières caractéristiques déterminent une bonne distribution selon les groupes d'âge (malgré une longévité assez élevée), la communauté étudiée offrant les caractéristiques d'une population jeune du point de vue démographique, avec des perspectives favorables de développement.

BIBLIOGRAFIE

1. CRISTESCU M., BOTEZATU D., ROȘCA M.-E., BĂLTEANU C., GHIGEA S., MIU G., SEVASTRU P., *Aspecte demografice la populația din Crișan*, St. cerc. antropol., 1975, 12.
2. PRESSAT R., *Analiza demografică*, București, 1974.
3. * * * *Anuarul demografic al Republicii Socialiste România*, București, 1974.

*Universitatea din Iași,
Laboratorul de morfologie și antropologie*

LIMITELE UNUI IZOLAT GENETIC DIN BANAT

DE

HORST SCHMIDT

613.89

Încă din anul 1928, cînd savantul suedez Wahlund a definit noțiunea de izolat, s-a pus problema atît a mărimii, cît și a limitelor acestuia. Dacă mărimea unui izolat genetic poate fi apreciată prin frecvența diverselor tipuri de căsătorii consangvine, limitele acestuia sînt date de fenomenul migrației. Într-o populație, acest flux de gene se poate stabili după numărul nou-veniților sau al celor veniți prin căsătorie. Astfel au fost folosiți indicii de endogamie, definit ca frecvența căsătoriilor contractate într-o anumită perioadă de timp între persoane născute în aceeași localitate, și raza matrimonială medie, reprezentînd media distanței dintre locul de naștere al soților și localitatea în care ei se căsătoresc.

Folosind acești indici în studiul populației din Lindenfeld, populație venită în anul 1833 odată cu cea de la Gărîna, Brebu Nou și Sădova Veche, a rezultat că de-a lungul generațiilor, din 126 de căsătorii contractate între anii 1880 și 1970, 98 dintre ele s-au efectuat între parteneri din Lindenfeld, restul fiind făcute cu un partener din alt sat. În exclusivitate, cei veniți sînt din satele cu populație de aceeași origine. Calculul razei matrimoniale medii de-a lungul acestei perioade ne indică un areal de căsătorie foarte restrîns, cu o rază de numai 3,4 km. Indicii de endogamie pentru această perioadă este de 77,7%. Amintim încă încă o dată că aceste căsătorii cu parteneri din afara satului se produc de fapt în cadrul unui areal ceva mai larg, a cărui endogamie trece de 95%.

Defalcarea pe sexe a celor veniți în această perioadă ne arată că 75% au fost femei. Sînt mai multe cauze care au facilitat apariția acestei disproporții. În primul rînd, unele fluctuații în rata nașterilor pe sexe (sex — ratio) au creat în diferite etape, la naștere, fie un surplus de femei, fie un surplus de bărbați. În al doilea rînd, arealul restrîns de căsătorie, incompatibilitatea de rudenie apărută odată cu creșterea consangvinității au creat unele dificultăți în găsirea partenerului. Aceasta nu înseamnă că la începutul secolului nostru, perioadă în care natalitatea în această populație era crescută, dar apăruse fenomenul de izolare genetică, astfel de dificultăți nu existau. Trebuie să ținem seama că într-o populație închisă din punct de vedere genetic și cu un număr redus de indivizi, chiar dacă numărul descendenților per familie este ridicat, posibilitățile de alegere a partenerului nu vor crește în aceeași măsură, și aceasta din cauza apariției diferențelor de vîrstă. Aceste cauze au determinat emigrarea sau imigrarea unui număr de indivizi spre și dinspre localitățile din jur.

Fiind vorba de o populație predominant agrară în trecut, gospodăria era preluată în majoritatea cazurilor de primul sau de primii descendenți de sex masculin. În cazul negăsirii unei partenere din cadrul populației feminine a satului, s-a apelat la fondul populațional de la Gărina și Brebu Nou. Din contră, în cazul predominanței femeilor, acestea migrau prin căsătorie spre satele vecine. Sînt tocmai cauzele care au dus la decalajul dintre cele două sexe în privința migrației. Deci, în special femeile sînt cele care asigură un permanent amestec în cadrul acestei populații.

O altă constatare ce se poate face este că numărul celor veniți este direct proporțional cu distanța geografică. Astfel, dintre cei veniți 61% sînt originari din Gărina, satul cel mai apropiat, 35% din Brebu Nou și doar 4% din Sadova Veche, satul cel mai îndepărtat de Lindenfeld. Respectarea acestui raport este valabilă numai pentru populația de aceeași structură, deoarece între Lindenfeld și Poiana, sat foarte apropiat, dar de altă structură, nu s-a format nici un cuplu.

Pe baza arealelor de căsătorie, folosind materiale și din alte sate, am întocmit schema din figura 1 cu date mai recente (după 1900), cazurile rare fiind omise. Se observă cum limitele cuprind cele patru sate cu populații de aceeași origine și cum arealul de căsătorie variază la ambele sexe în funcție de distanța medie, fiind însă la femei cu mult mai mare decît la bărbați. Doar între Gărina și Brebu Nou, sate foarte apropiate, există o migrare a ambelor sexe.

La populația care în prezent a depășit 45 de ani, raza matrimonială medie este de 2,0 km, iar indicele de endogamie, calculat numai la cei aflați încă în viață, este 85,5%. La generația mai tină (15—45 de ani), raza matrimonială medie este de 1,6 km; în schimb, indicele de endogamie a crescut la 93,4%. Comparînd aceste date cu cele pentru perioadele mai vechi, observăm că de-a lungul generațiilor endogamia a crescut treptat, satul Lindenfeld încadrîndu-se în complexul format din ansamblul

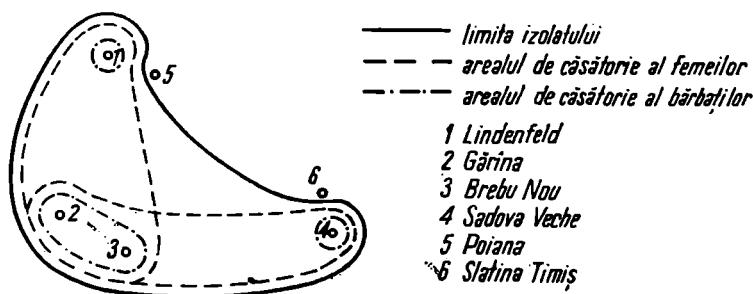

Fig. 1. — Limitele izolatului genetic din Lindenfeld.

celor patru sate. Cauza acestui proces a fost scăderea continuă a imigrării, datorită limitării impuse de mediul geografic și datorită posibilităților de migrare spre centrele urbane.

Faptul că în ultimii ani această populație este inclusă în procesul de industrializare și crearea unor noi locuri de muncă fac ca azi să predomină cu mult procesul de emigrare, în special spre centrele industriale din jur,

unde de fapt lucrează în prezent majoritatea bărbaților. Consecința este o puternică mărire a arealului de căsătorie, care duce implicit la un fenomen de spargere a izolatului și la noi posibilități de evoluție a acestei populații.

GRENZEN EINES GENETISCHEN ISOLATS AUS BANAT

ZUSAMMENFASSUNG

Mit Hilfe einiger Daten wie Endogamieindex und mittlerer Heiratsradius konnte man die Grenze des genetischen Isolats Lindenfeld feststellen. Die Bevölkerung des Dorfes ist deutscher Abstammung und wurde gleichzeitig mit der anderer 3 Dörfer (Gărina, Brebu Nou und Sadova Veche) im Jahre 1833 hier angesiedelt.

Auf Grund der Heiratskreisen wurde das Schema aus Figur 1 aufgebaut, gültig für die Periode 1900—1960. Man sieht wie die Isolatengrenze nur die 4 Dörfer mit Bevölkerung gleicher Abstammung einschließt. Der größere Heiratskreis der Frauen (— — —) belegt sich auf die Tatsache, daß gewöhnlich die Männer den elterlichen Bauernhof erben und darum seßhafter waren. Also sind es vorwiegend die Frauen die durch Heiratswanderungen einen ununterbrochenen Genfluß zwischen den 4 Dörfer sichern. Im Rahmen des genetischen Isolatenraums kann man auch ein direktes Verhältnis zwischen Zahl der Kommenden und Entfernung feststellen.

In Folge der in letzter Zeit hohen Industrialisierung der Zone, überwiegt der Auswanderungsprozeß in Richtung urbane Zentren, Prozeß der in Kürze zum Aufbrechen dieses genetischen Isolats führen wird.

*Institutul „Dr. V. Babeș”,
Laboratorul de antropologie București*

ASPECTE ALE DERMATOGLIFELOR LA POPULAȚIA DIN LINDENFELD (JUD. CARAȘ-SEVERIN)

DE
CORNELIU VULPE

572.524.12

Satul Lindenfeld este situat pe una din culmile nordice ale Masivului Semenic la o altitudine de circa 760 m. Datorită distanțelor ce-l separă de celelalte așezări umane, precum și practicilor matrimoniale, care dau un indice de consangvinitate destul de crescut, el poate fi socotit izolat genetic.

Materialul cercetat în lucrarea de față se compune dintr-un număr de 167 de fișe dermatoglifice, rezultate din recoltarea dermatoglifelor digitale, palmare și plantare de la 87 de bărbați și 80 de femei.

OBSERVAȚII ASUPRA DERMATOGLIFELOR

Dermatoglifile digitale. Repartiția desenelor digitale în funcție de mână și sex (tabelul nr. 1) concordă în general cu schema clasică (A :

Tabelul nr. 1

Dermatoglifile digitale în funcție de mână și sex

Sex	Mână	A	Lr	Lu	ΣL	V	VS	ΣV	r	s	u	Nr. de- gete
♂	dr.	7 1,71	15 3,66	263 64,14	278 67,80	98 23,90	27 6,59	125 30,49	33 8,05	53 12,93	324 79,02	410
	st.	13 3,17	17 4,15	272 66,34	289 70,49	70 17,07	38 9,27	108 26,34	32 7,80	46 11,22	332 80,98	410
	st. + dr	20 2,44	32 3,90	535 65,24	567 69,14	168 20,49	65 7,92	233 28,41	65 7,93	99 12,07	656 80,00	820
♀	dr.	10 2,50	7 1,75	260 65,00	267 66,75	90 22,50	33 8,25	123 30,75	21 5,25	47 11,75	332 83,00	400
	st.	8 2,00	12 3,00	269 67,25	281 70,25	82 20,50	29 7,25	111 27,75	28 7,00	58 14,50	314 78,50	400
	st. + dr	18 2,25	19 2,37	529 66,13	548 68,50	172 21,50	62 7,75	234 29,25	49 6,13	105 13,12	646 80,75	800
♂ + ♀		38 2,34	51 3,15	1064 65,68	1115 68,83	340 20,99	127 7,84	467 28,83	114 7,04	204 12,59	1302 80,37	1620

$s > d$; $Lr : d > s$; $Lu : s > d$; $V : d > s$), excepție făcând laturile radiale, care se dispun atît la bărbați, cît și la femei invers ($s > d$).

Comparînd datele obținute la populația din Lindenfeld ($A = 2,34\%$; $L = 68,83\%$; $V = 28,83\%$) cu cele din nordul Europei (1), (2), unde se află zona de înaltă frecvență a buclelor (59—70%) și de slabă frecvență a verticilelor (24—33%), se constată că populația de aici se aseamănă prin acest caracter cu populațiile nord-europene.

Dermatoglifile palmare. În afară de transversalitatea mai accentuată a principalelor creste papilare palmare la mîna dreaptă (tabelul nr. 2),

Tabelul nr. 2

Traseul principalelor creste papilare palmare

Terminații	A								Terminații	B							
	♂				♀					♂				♀			
	st.		dr.		st.		dr.			st.		dr.		st.		dr.	
	n	%	n	%	n	%	n	%		n	%	n	%	n	%	n	%
1	3	3,45			1	1,25			5'	36	41,38	16	18,39	28	35,00	14	17,50
2	14	16,09			11	13,75			5''	20	22,99	11	12,64	24	30,00	17	21,25
3	50	57,47	25	28,73	39	48,75	20	25,00	6	3	3,45	1	1,15	4	5,00	3	3,75
4	14	16,09	36	41,38	20	25,00	38	47,50	7	28	32,18	57	65,52	24	30,00	43	53,75
5'	4	4,60	20	22,99	9	11,25	19	23,75	8			2	2,30			2	2,50
5''	2	2,30	5	5,75			3	3,75	9							1	1,25
6			1	1,15													
C									D								
5'					1	1,25											
5''	14	16,09	4	4,60	12	15,00	10	12,50	7	14	16,09	4	4,60	13	16,25	10	12,50
7	31	35,63	15	17,24	22	27,50	14	17,50	9	42	48,28	22	25,29	39	48,75	19	23,75
9	23	26,44	58	66,66	27	33,75	45	56,25	10	4	4,60	2	2,30	4	5,00	5	6,25
10			2	2,30			2	2,50	11	27	31,03	59	67,81	24	30,00	46	57,50
11							1	1,25									
X	9	10,34	3	3,45	6	7,50	1	1,25									
x	5	5,75	3	3,45	6	7,50	2	2,50									
O	5	5,75	2	2,30	6	7,50	5	6,25									
N	87				80				87				80				

dacă se iau în considerație formele abortive ale liniei C ($Cx : 10,48\%$; $Co : 5,39\%$), se observă frecvențe asemănătoare cu ale populațiilor europene.

Distribuția dermatoglifelor palmare în funcție de mîna și sex (tabelul nr. 3) arată că în regiunile hipotenară, tenară plus spațiul interdigital I, precum și în spațiul interdigital IV se găsesc mai multe desene la mîna stîngă decît la cea dreaptă, în timp ce în spațiile interdigitale II și III situația este inversă — mai multe desene la dreapta decît la stînga (♂ și ♀).

Repartiția în suită, pe regiuni, exprimă pentru ambele sexe următoarea situație: $sp. III > sp. IV > hipotenar > tenar + I > sp. II$, de unde rezultă că în spațiile interdigitale III și IV se găsesc cele mai multe desene, pe cînd în spațiul interdigital II sînt cele mai puține.

Tabelul nr. 3
Dermatoglifele palmare

Regiunea	♂			♀			♂ + ♀		
	st.	dr.	st. + dr.	st.	dr.	st. + dr.	st.	dr.	st. + dr.
Hipotenară	25 28,74	26 29,89	51 29,31	32 40,00	30 37,50	62 38,75	57 34,13	56 33,53	113 33,83
Tenară + I	12 13,79	2 2,30	14 8,04	6 7,50	— —	6 3,75	18 10,78	2 1,19	20 5,99
Spațiul II	— —	2 2,30	2 1,15	— —	— —	— —	— —	2 1,19	2 0,59
Spațiul III	23 26,44	60 68,97	83 47,70	28 35,00	48 60,00	76 47,50	51 30,54	108 64,67	159 47,60
Spațiul IV	52 59,77	23 26,44	75 43,10	45 56,25	29 36,25	74 46,25	97 58,08	52 31,14	149 44,61
N	87	87	174	80	80	160	167	167	334

Triradiusul axial în poziție proximală (t) este mai des întâlnit la mîna stîngă, în timp ce triradiusul axial în poziție mediană (t') se află mai frecvent la mîna dreaptă atît la bărbați, cît și la femei (tabelul nr. 4). Poziția distală (t'') și pozițiile combinate prezintă frecvențe dreapta-stînga foarte apropiate (♂ și ♀), încît diferențele de latură sînt ne semnificative.

Tabelul nr. 4
Triradiusul axial

Poziția triradiusului	♂			♀			♂ + ♀		
	st.	dr.	st. + dr.	st.	dr.	st. + dr.	st.	dr.	st. + dr.
t	50 57,47	46 52,87	96 55,17	35 43,75	34 42,50	69 43,12	85 50,89	80 47,90	165 49,40
t'	9 10,34	10 11,49	19 10,92	6 7,50	9 11,25	15 9,37	15 8,98	19 11,38	34 10,18
t''	1 1,15	1 1,15	2 1,15	4 5,00	3 3,75	7 4,37	5 2,99	4 2,39	9 2,69
ttu, tt', tt'' etc.	27 31,03	30 34,48	57 32,75	35 43,75	34 42,50	69 43,12	62 37,13	64 38,32	126 37,72
N	87	87	174	80	80	160	167	167	334

Frecvența în suită a triradiusului axial arată astfel : $t > t \text{ comb.} > t' > t''$. De aici rezultă că cele mai crescute procente sînt date de poziția proximală și de pozițiile combinate, după care urmează, în ordine descrescîndă, triradiusul în poziție mediană și apoi cel în poziție distală.

Dermatoglifele plantare. Comparînd piciorul stîng cu cel drept (tabelul nr. 5), se observă că laţurile distale apar mai des pe piciorul drept, atît la bărbaţi cît şi la femei, pe cînd celelalte tipuri de desen se găsesc, în general, mai frecvent la piciorul stîng.

Tabelul nr. 5
Dermatoglifele plantare în funcţie de picior şi sex

Sex	Picior	O	D	P	T	F	W	Nr. de regiuni	N
♂	dr.	248 57,67	117 27,21	11 2,56	23 5,35	— —	31 7,21	430	86
	st.	252 58,60	99 23,02	18 4,19	28 6,51	— —	33 7,67	430	
	st. + dr.	500 58,14	216 25,12	29 3,37	51 5,93	— —	64 7,44	860	
♀	dr.	228 57,00	109 27,25	17 4,25	22 5,50	— —	24 6,00	400	80
	st.	231 57,75	90 22,50	16 4,00	28 7,00	— —	35 8,75	400	
	st. + dr.	459 57,38	199 24,88	33 4,12	50 6,25	— —	59 7,37	800	
♂ + ♀		959 57,77	415 25,00	62 3,73	101 6,08	— —	123 7,41	1660	166

Distribuţia în suită a dermatoglifelor plantare arată că, indiferent de picior şi sex, procente cele mai crescute le deţin arcurile şi laţurile distale, după care urmează, în procente mult mai coborîte, verticilele, laţurile tibiale şi cele peroneale.

În concluzie, rezultă că, din modul de repartizare a dermatoglifelor digitale, palmare şi plantare, la populaţia din Lindendorf nu apar discordanţe faţă de schemele clasice. Privind în context datele obţinute, se constată că eşantionul studiat se încadrează în limitele de variabilitate ale populaţiei europene, iar prin anumite aspecte, cum ar fi dermatoglifele digitale, se apropie de locuitorii din nordul Europei.

ASPECTS DES DERMATOGlyphES CHEZ LA POPULATION DE LINDENDORF (DÉP. DE CARAŞ-SEVERIN)

RÉSUMÉ

La répartition des dermatoglyphes en fonction de la main et du sexe concorde en général avec les schémas classiques.

En ce qui concerne la façon de distribution globale des dermatoglyphes digitaux (A = 2,34%; B = 68,83%; T = 28,83) et des formes

abortives de la ligne C ($C_x=10,48\%$; $C_o=5,39\%$) il résulte que l'échantillon étudié est semblable aux autres populations européennes.

Dans le contexte des données de grande fréquence des boucles (59—70%) et de fréquence réduite des tourbillons (24—33%) rencontré pour l'Europe du Nord, la population de Lindenfeld est encadrée, de ce point de vue, dans les limites de variabilité pour les habitants nord-européens.

BIBLIOGRAPHIE

1. CHAMLA M. C., *La répartition géographique des crêtes papillaires digitales dans le monde: nouvel essai de synthèse*, *Anthropologie*, 1962, **66**, 5, 526; 1963, **67**, 1, 2.
2. MARTIN R., SALLER K., *Bau und Struktur der Haut. Papillarsystem*, in *Lehrbuch der Anthropologie in systematischer Darstellung*, Gustav Fischer Verlag, Stuttgart, 1961, 11 Lieferung, p. 1810.

*Institutul „Dr. V. Babeș”,
Laboratorul de antropologie București*

STUDIUL VARIABILITĂȚII CONSTITUȚIONALE A POPULAȚIEI UNOR AȘEZĂRI SITUATE ÎN ZONA SUBMONTANĂ DIN VESTUL MUNTENIEI

DE

MARIA VLĂDESCU

572.5

În ultimii ani au fost publicate mai multe studii despre structura antropologică a populației din vestul Munteniei (jud. Argeș și Teleorman). Ele au abordat distanța genetică dintre 16 așezări situate în zona depresionară și în Cîmpia Română (2) și analiza factorială a tipurilor antropologice mai frecvent întîlnite în această provincie românească (3).

Cu toate că azi constituția morfologică interesează mai puțin pe antropologi, pe noi ne-a preocupat și acest aspect în dorința unei cît mai ample caracterizări a populațiilor. În continuarea studiului factorial (4) asupra conformațiilor constituționale breviline și longiline din întreaga zonă, cu care ocazie am verificat matematic metoda clasică pe care am aplicat-o, analizăm în cele ce urmează variabilitatea constituțională, în funcție de vîrstă și sex, numai a acelor așezări situate în zona geografică de altitudine: Dragoslavele, Dimbovicioara, Aref, Nucșoara, Brăduleț și Berivoești.

Subliniem că pentru diagnosticul individual ne-am folosit de valorile modale caracteristice bărbatului din grupa de vîrstă 25—35 de ani și femeii din grupa 20—35 de ani, valori pe care le-am concentrat în tabelul nr. 1.

Tabelul nr. 1

Valorile modale ale caracterelor dimensionale și conformative la populația montană din vestul Munteniei în funcție de sex. Metoda Viola-Barbara

Nr. crt.	Caractere	Bărbați N = 167		Femei N = 204	
		Mod	σ	Mod	σ
1	sst — xy	16,5	1,38	14,4	1,51
2	D.t.tor.	27,5	2,22	26,1	1,79
3	D.a.p.tor.	20,6	2,10	18,6	1,81
4	xy — ep	15,1	2,45	14,3	2,04
5	Dt. abd.	25,5	1,86	23,3	2,28
6	D. ap. abd.	20,5	2,20	17,6	2,28
7	Ep. sy	19,5	2,59	18,6	2,40
8	ic — ic	27,9	1,86	27,0	2,23
9	Ac — sty	57,1	3,08	52,2	2,80
10	Sy — mal	77,2	4,38	72,1	4,14
11	Statura	168,3	6,42	156,6	5,36
Indici					
1	Ind. trunchi	28,3	4,22	21,6	3,56
2	Ind. membre	134,5	7,56	124,0	6,21

REZULTATE

Constituția masculină. Din analiza datelor caracteristice seriilor masculine, în tabelul nr. 2 se observă că cel mai slab reprezentat este tipul mediu, armonic conformat. Clasificarea indivizilor dintre cele două conformații bipolare scoate în evidență procente mari de tipuri longiline la

Tabelul nr. 2

Frecvența tipurilor constituționale breviline, medii și longiline în cadrul populației montane masculine și feminine. Metoda Barbara

Nr. crt.	Localitatea	Virsta (ani)	N	Brevitip		Armonic		Longitip	
				N	%	N	%	N	%
Bărbați									
1	Dragoslavele	25—35	10	2	20,0	2	20,0	6	60,0
		36—50	21	11	52,4	—	—	10	47,6
2	Dîmbovicioara	25—35	32	15	46,9	1	3,1	16	50,0
		36—50	24	11	45,8	—	—	13	54,2
3	A r e f	25—35	37	7	18,9	1	2,7	29	78,4
		36—50	61	22	36,1	3	4,9	36	59,0
4	Nucșoara	25—35	14	9	64,3	—	—	5	35,7
		36—50	20	12	60,0	1	5,0	7	35,0
5	Brăduleț	25—35	21	9	42,9	—	—	12	57,1
		36—50	45	31	68,9	2	4,4	12	26,7
6	Berivoești	25—35	35	19	54,3	2	5,7	14	40,0
		36—50	21	11	52,3	—	—	10	48,7
Femei									
1	Dragoslavele	20—35	19	6	31,6	4	21,1	9	47,4
		36—50	36	28	77,8	—	—	8	22,2
2	Dîmbovicioara	20—35	20	7	35,0	2	10,0	11	55,0
		36—50	21	10	47,6	—	—	11	52,4
3	A r e f	20—35	45	20	44,4	1	2,2	24	53,3
		36—50	44	28	63,6	—	—	16	36,4
4	Nucșoara	20—35	28	17	60,7	2	7,1	9	32,1
		36—50	21	12	57,1	—	—	9	42,9
5	Brăduleț	20—35	34	22	64,7	—	—	12	35,3
		36—50	37	28	75,7	1	2,7	8	21,6
6	Berivoești	20—35	58	17	29,3	1	1,7	40	69,0
		36—50	46	24	52,2	2	4,3	20	43,5

Aref (78,4%) și Dragoslavele (60%) și de tipuri breviline la Nucșoara (64,3%). În celelalte trei sate, conformațiile breviline și longiline sînt reprezentate aproximativ în aceeași proporție, cu o tendință totuși către longitipie la Brăduleț și Dîmbovicioara sau către brevitipie la Berivoești.

În raport cu vîrsta, asistăm la modificarea conformației corporale în sens lateral, modificare ce se traduce printr-o creștere a proporției de constituții breviline. Fenomenul este bine evidențiat în special acolo unde la vîrsta de 25—35 de ani domină constituțiile longiline: Dragoslavele, Aref și Brăduleț. La Nucșoara, unde de la început erau mai frecvente conformațiile breviline, cu vîrsta nu se produce practic nici un fel de modificare.

Cu privire la valorile din tabelul nr. 3, care exprimă incidența sub care se concretizează variantele celor două conformații constituționale de bază, putem sublinia următoarele :

1. În cadrul constituției breviline, cea mai frecventă este varianta excedentară, cu trunchi și membre pozitiv dezvoltate, comparativ cu tipul mediu, la care predomină trunchiul în raport cu membrele.

2. Tipul longilin mai des întîlnit la populația de la munte este cel deficitar, la care, deși predomină membrele în raport cu trunchiul, ambele regiuni corporale se situează ca dezvoltare sub nivelul normotipului armonic.

În cadrul fenomenului de brahimorfizare determinat de vîrstă, fenomen pe care l-am semnalat anterior, trebuie să remarcăm faptul că la populațiile de la munte el se manifestă fie printr-o creștere în valoare atît a indicelui trunchiului, cît și a membrelor, fie numai printr-o lățire la nivelul trunchiului, probabil din cauza unui surplus de depunere adipoasă. Fenomenul se concretizează printr-o creștere a frecvenței constituțiilor brevilin-excedentare în primul rînd la Brăduleț (40 % în a doua clasă de vîrstă, față de numai 19 % în perioada 25—35 de ani) și printr-o bună exprimare a conformației breviline cu antagonism la Berivoești (33 % față de numai 14,3 %). Constituția longilina s-a deformat în sensul accentuării conformațiilor cu dimensiuni sub nivelul mediu (deficitare) la Berivoești și Nucșoara. Pentru longilinel cu antagonism, un surplus de frecvență apare numai la Dimbovicioara. Față de frecvențele, în general mici, cu care se înscriu variantele longilin-excedentară și cu antagonism în cadrul vîrstei de 35—50 de ani, s-ar părea că sporirea frecvențelor breviline s-a produs pe seama acestora. Slaba reprezentare a conformațiilor armonice, de tip macromorf, mediu și micromorf, nu ne permite un comentariu din care să se desprindă concluzii clare în ceea ce privește prezența lor în cadrul populațiilor și evoluția odată cu vîrsta.

Cîteva aspecte de dimorfism sexual. Compararea datelor din tabelele nr. 2, 3 și 4 scoate în evidență că în trei așezări de la munte femeile paralelizează cu bărbații din punct de vedere constituțional, în sensul că și în populația de sex feminin de la Dragoslavele, Dimbovicioara sau Aref mai frecvente sînt conformațiile longiline, cu toate că fenomenul nu este atît de bine exprimat. În cadrul așezărilor de la munte, dimorfismul constituțional cel mai marcat este întîlnit la Brăduleț și Berivoești, unde femeile de 20—35 de ani au un specific morfologic opus celui al bărbaților din aceeași clasă de vîrstă.

Cu vîrsta apar modificări evidente la femeile de la Dragoslavele, Aref și Berivoești, unde are loc o creștere substanțială a procentajelor breviline, fie pe baza modificărilor la nivel longilin, fie prin deformarea constituțiilor armonice, ca în cazul așezării de la Aref. Un loc aparte îl ocupă femeile de la Nucșoara, care, contrar celor semnalate în celelalte

Tabelul nr. 3

Frecvența variantelor constituționale breviline, medii și longiline în cadrul populației montane masculine din vestul Munteniei. Metoda Barbara

Nr. crt.	Localitatea	Vîrsta (ani)	N	Brahitip						Armonic						Longitip.					
				Exced.		Antag.		Deficit.		Macro		Mediu		Micro		Exced.		Antag.		Deficit	
				N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1	Dragoslavele	25—35	10	1	10,0	1	10,0	—	—	1	10,0	—	—	1	10,0	3	30,0	—	—	3	30,0
		36—50	21	6	28,6	4	19,0	1	4,8	—	—	—	—	—	—	1	4,8	1	4,8	8	38,0
2	Dîmbovicioara	25—35	32	8	25,0	5	15,6	2	6,3	—	—	—	—	1	3,1	3	9,4	1	3,1	12	37,5
		36—50	24	5	20,8	4	16,7	2	8,3	—	—	—	—	—	—	1	4,2	3	12,5	9	37,5
3	A r e f	25—35	37	4	10,8	1	2,7	2	5,4	—	—	—	—	1	2,7	3	8,1	14	37,8	12	32,4
		36—50	61	14	23,0	5	8,2	3	4,9	1	1,6	1	1,6	1	1,6	3	4,9	12	19,7	21	34,4
4	Nucșoara	25—35	14	5	35,7	3	21,5	1	7,1	—	—	—	—	—	—	3	21,5	1	7,1	1	7,1
		36—50	20	6	30,0	4	20,0	2	10,0	—	—	—	—	1	5,0	2	10,0	1	5,0	4	20,0
5	Brăduleț	25—35	21	4	19,0	4	19,0	1	4,8	—	—	—	—	—	—	1	4,8	5	23,8	6	28,6
		36—50	45	18	40,0	12	26,7	1	2,2	—	—	1	2,2	1	2,2	1	2,2	—	—	12	24,5
6	Berivoești	25—35	35	10	28,6	5	14,3	4	11,4	1	2,9	—	—	1	2,9	—	—	5	14,3	9	25,7
		36—50	21	2	9,5	7	33,3	2	9,5	—	—	—	—	—	—	1	4,8	—	—	9	42,9

Tabelul nr. 4

Frecvența variantelor constituționale breviline, medii și longiline în cadrul populației montane feminine din vestul Munteniei. Metoda Barbara

Nr. crt.	Localitatea	Vîrsta (ani)	N	Brahitip						Armonic						Longitip					
				Exced.		Antag.		Deficit.		Macro		Mediu		Micro		Exced.		Antag.		Deficit.	
				N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1	Dragoslavele	20-35	19	6	31,6	—	—	—	—	2	10,5	1	5,3	1	5,3	1	5,3	3	15,8	5	27,3
		36-50	36	18	50,0	9	25,0	1	2,8	—	—	—	—	—	—	1	2,8	2	5,6	5	13,9
2	Dîmbovicioara	20-35	20	2	10,0	4	20,0	1	5,0	—	—	—	—	2	10,0	—	—	3	15,0	8	40,0
		36-50	21	4	19,0	6	28,6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4,8	10	47,6
3	A r e f	20-35	45	11	24,4	4	8,9	5	11,1	—	—	—	—	1	2,2	3	6,7	5	11,1	16	35,6
		36-50	44	16	36,4	10	22,7	2	4,5	—	—	—	—	—	—	—	—	6	13,7	10	22,7
4	Nucșoara	20-35	28	11	39,3	5	17,9	1	3,6	—	—	—	—	2	7,1	2	7,1	2	7,1	5	17,9
		36-50	21	6	28,6	5	23,8	1	4,8	—	—	—	—	—	—	3	14,3	3	14,3	3	14,3
5	Brăduleț	20-35	34	11	32,4	10	29,4	1	2,9	—	—	—	—	—	—	2	5,9	4	11,4	6	17,6
		36-50	37	13	35,1	13	35,1	2	5,4	1	2,7	—	—	—	—	1	2,7	2	5,4	5	13,5
6	Berivoești	20-35	58	11	19,0	6	10,3	—	—	—	—	—	—	1	1,7	3	5,2	11	19,0	26	44,8
		36-50	46	11	23,9	11	23,9	2	4,3	—	—	1	2,2	1	2,2	3	6,5	7	15,2	10	21,7

localități, în grupa a doua de vîrstă ele inscriu o proporție ceva mai mare de constituții longiline. Fenomenul este localizat la nivelul conformațiilor excedentară și cu antagonism, ambele dublîndu-se ca proporție în perioada 36—50 de ani. În ceea ce privește celelalte sate, despre care am subliniat că se brevilinizează, există o tendință generală de scădere a proporției longiline în toate variantele sale. De exemplu se evidențiază bine reducerea aproape la jumătate sau chiar mai mult a proporției longilin-deficitare la Dragoslavele, Aref sau Berivoești și a celei antagonice la Dîmbovicioara sau Brăduleț.

STUDY ON THE CONSTITUTIONAL VARIABILITY OF THE POPULATION OF SOME SETTLEMENTS LOCATED IN THE SUBMOUNTAINOUS ZONE OF WESTERN MUNTENIA

ABSTRACT

The population of the submountainous zone of Western Muntenia is very homogeneous from a taxonomical standpoint, but this is not the case of its constitutional specific. The male adult population in the 6 villages can be systematized from this viewpoint as follows: 1) Aref and Dragoslavele, with a large population of longilineal men; 2) Nucșoara, with a preferentially brevilineal incidence; 3) Dîmbovicioara, Brăduleț and Berivoești, with an approximately similar proportion of slender and brachymorphic individuals.

Sexual dimorphism is best expressed in the Brăduleț and Berivoești villages, where women evince a morphological specific opposite to that of men in the same age group.

The per cent of brachytypes increases with the time, both in men and in women. The phenomenon is especially obvious in settlements where longilineal constitutions were more frequent at adult age. The analysis of data in tables 3 and 4 also point to an interesting phenomenon: the preference of the brevilineal type for the excessive or antagonistic variants and the preference of the longilineal type for the deficient physionomy or with antagonism. The deficient brevilineal and the excessive longilineal show the smallest frequencies.

BIBLIOGRAFIE

1. BARBARA M., *État actuel des études italiennes sur les constitutions humaines*, IIIe Congrès du Bureau International d'Anthropologie différentielle, Mayence, 1954.
2. VLĂDESCU MARIA, RUSU GEORGETA, MACARIE ELENA, BĂLDESCU SANDA, SAVU SILVIA, DAMȘA T., *L'analyse statistique multivariée dans l'étude anthropologique comparée de quelques populations de Munténie — Roumanie*, Ann. roum. Anthropol., 1974, 11.
3. VLĂDESCU MARIA, MACARIE ELENA, RUSU GEORGETA, *Determinismul factorial al unor tipuri antropologice din Muntenia (România)*, St. cerc. antropol., 1975, 12.
4. VLĂDESCU MARIA, RUSU GEORGETA, *Factorial study of the constitutional types characteristic of the population living in the western part of Muntenia, Romania*, Ann. roum. Anthropol., 1975, 12.

Institutul „Dr. V. Babeș”,
Laboratorul de antropologie București

STUDIUL ANTROPOLOGIC AL UNEI POPULAȚII DIN LUETA (JUD. HARGHITA)

DE

ELENA RADU, BELA KÉRTESZ și CAMELIA LUNGU

572.5

Prezentul studiu se referă la secuii din Lueta, sat așezat pe valea pîriului Homorodul Mic, la 24 km de Odorheiul Secuiesc, județul Harghita.

În ceea ce privește comuna Lueta, primele registre matricole datează din 1773.

MATERIAL ȘI METODĂ

Au fost studiați din punct de vedere antropologic restrîns un număr de 51 de bărbați între 25 și 70 de ani, avînd în ascendență cel puțin trei generații originare din Lueta. Au fost prelevate o serie de dimensiuni somatice, cefalo-faciale și caractere somatoscopice, utilizîndu-se tehnicile curențe de prelucrare statistică.

ANALIZA REZULTATELOR

CALOTA CEFALICĂ ȘI MASIVUL FACIAL

Complexul asociativ al valorilor medii dimensionale ale calotei cefalice marchează o puternică dezvoltare pentru toate cele patru dimensiuni considerate, situate la diferite nivele ale categoriei superioare.

Accasta indică o populație care din punctul de vedere al calotei cefalice este construită pe dimensiuni mari.

În cadrul ansamblului calotă cefalică — masiv facial, elementele cele mai caracteristice le întîlnim la nivelul calotei, și anume un diametru antero-posterior cefalic de $190,81 \pm 0,73$, indicînd o calotă lungă spre extremitatea superioară a categoriei, asociat cu un diametru biparietal lat, cu înălțimea calotei la limita superioară a categoriei mari și cu un diametru frontal larg.

Față de această calotă, evident lungă, masivul facial nu a avut același sens : înălțimea feței înregistrează valori situate la limita inferioară a categoriei mari, în timp ce dimensiunile orizontale ale feței sînt puternic decalate, din punctul de vedere al poziției valorice medii, în cadrul registrului taxonomic.

Astfel, la un diametru bizigomatic la limita inferioară a categoriei mari se asociază valori medii ale diametrului bigoniac, situate sub centrul categoriei mijlocii. Pentru segmentul nazal, predomină dezvoltarea în lățime, situată în registrul superior, față de dezvoltarea în înălțime, situată la limita dintre categoriile mijlocie și mare. Conformativ, calota cefalică asociază următorul complex tipologic: brahicefalie spre centrul categoriei, hipsicefalie situată spre limita inferioară a categoriei foarte mari, metriocefalie supracentrală și o frunte incipient largă în raport cu lărgimea calotei. Asociația dimensională a masivului facial în ansamblul său se traduce prin mezoprosopie subcentrală, la care se asociază un indice jugo-mandibular, dispus la limita superioară a categoriei mici, și un indice jugo-frontal, incipient mijlociu. Conformația nasului se înscrie în registrul inferior al morfogramei taxonomice (tabelele nr. 1 și 2).

CARACTERELE SOMATOSCOPICE

Aceste caractere asociază o serie de elemente care contribuie la definirea fizionomiei tipologice a secuiilor studiate.

Se înregistrează astfel predominanța planoccipitaliei, a profilului ondulat al nasului, a planșeului nazal ascendent, a fantei palpebrale largi, reliefușters cu orientare frontală a malarelor, oblicitatea mandibulei, bărbia retrasă și conturul pentagonal și dreptunghiular al feței (tabelul nr. 3).

PIGMENTAȚIA

Pigmentația este dominant deschisă și intermediar deschisă.

Pentru culoarea irisului se înscriu proporții asemănătoare la categoriile de ochi deschiși, intermediar deschiși și intermediar închiși, în timp ce pentru pigmențația părului se semnalează predominanța părului castaniu, consemnându-se și un procent considerabil de păr roșu.

CARACTERISTICI SOMATICE

Este vorba de o populație înaltă, caracterizată prin metriocormie, submacroskelie și eutrofie (tabelul nr. 4).

Serologic, este consemnată următoarea frecvență a grupelor de sânge pe un număr de 2602 subiecți: grupa 0 = 21,17%, grupa A = 40,81%, grupa B = 20,64%, grupa AB = 17,35%.

Față de frecvența grupelor de sânge obținută de Râmneanțu în urmă cu 40 de ani pe 449 de secui din Lueta: grupa 0 = 25,61%, grupa A = 41,64%, grupa B = 23,38%, grupa AB = 9,35%, se înregistrează un χ^2 semnificativ (6).

CONCLUZII

Deși asupra secuiilor au fost efectuate o serie de studii antropologice, nu am găsit date suficiente pentru a-i compara cu alte serii de secui cercetate.

Tabelul nr. 1

Variabilitatea unor dimensiuni și indici conformativi cefalo-faciali și somatici la populația din Lucea

Nr. crt.	Dimensiuni și indici conformativi cefalo-faciali și somatici	N	Valori extreme	$\bar{X} \pm m$	$\pm s$	CV
1	Lungimea maximă a capului (g-op)	51	178—210	$190,81 \pm 0,73$	5,22	2,73
2	Lărgimea capului (eu-eu)	51	146—173	$158,03 \pm 0,86$	6,15	3,89
3	Lărgimea front. minimă (ft-ft)	51	97—118	$110,22 \pm 0,69$	4,98	4,51
4	Lărgimea max. a feței (zy-zy)	51	134—153	$144,88 \pm 0,65$	4,64	3,20
5	Lărgimea mandibulară (go-go)	51	93—123	$107,43 \pm 0,85$	6,12	5,72
6	Înălț. morf. a feței (n-gn)	51	110—137	$124,40 \pm 0,94$	6,78	5,35
7	Înălțimea nasului (n-sn)	51	48—68	$55,84 \pm 0,61$	4,42	7,91
8	Lățimea nasului (al-al)	51	32—44	$37,50 \pm 0,36$	2,63	7,01
9	Înălțimea capului (t-v)	51	119—143	$132,05 \pm 0,93$	6,66	5,04
10	Indicele cefalic	51	76,0—92,0	$83,00 \pm 0,40$	2,88	3,46
11	Indicele vertico-longitudinal	51	59,0—74,0	$69,20 \pm 0,46$	3,34	4,82
12	Indicele vertico-transversal	51	75,0—92,0	$83,48 \pm 0,60$	4,30	5,15
13	Indicele fronto-parietal	51	57,0—77,0	$69,72 \pm 0,48$	3,48	4,99
14	Indicele facial total	51	75,0—97,0	$85,82 \pm 0,79$	5,66	6,59
15	Indicele jugo-mandibular	51	67,0—81,0	$74,44 \pm 0,54$	3,92	5,26
16	Indicele jugo-frontal	51	66,0—84,0	$76,18 \pm 0,50$	3,60	4,72
17	Indicele nazal	51	54,0—85,0	$67,42 \pm 0,75$	5,42	8,03
18	Statura	51	1550—1830	$1700,90 \pm 10,37$	74,10	4,35
19	Șezînda	51	810—950	$880,00 \pm 4,87$	34,80	3,95
20	Greutatea	51	50—90	$67,76 \pm 1,29$	9,24	13,63
21	Indicele cormic	51	49,0—55,0	$52,23 \pm 0,08$	0,64	1,22
22	Indicele Rohrer	51	1,00—1,70	$1,39 \pm 0,02$	0,17	12,23
23	Indicele skelic	51	83,00—101,00	$94,22 \pm 0,66$	4,76	5,05

Tabelul nr. 2

Repartiția pe categorii a dimensiunilor și a indicilor calotei cefalice, masivului facial și nazal la populația din Lucea

Caracterul	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
g—op	F. scurt x—169		Scurt 170—177		Mijlociu 178—185		Lung 186—193		F. lung 194—x			
	—	—	—	—	11 21,56		29 56,87		11 21,56			
cu—eu	F. îngust x—139		Îngust 140—147		Mijlociu 148—155		Larg 156—163		F. larg 164—x			
	—	—	1 1,96		16 31,75		28 54,90		6 11,76			
Indice cefalic	Hiperdolico- cefal x—70,9		Dolico- cefal 71—75,9		Mezoccefal 76—80,9		Brahicefal 81—85,4		Hiperbrahi- cefal 85,5—90,9		Ultrabra- hicefal 91—x	
	—	—	—	—	14 27,45		27 52,94		9 17,64		1 1,96	
t—v	F. jos x—109		Jos 110—117		Mijlociu 118—125		Înalt 126—133		F. înalt 134—x			
	—	—	1 1,96		7 13,72		21 41,17		22 43,13			
Indice vertico- longitudinal							Hipsicefalie					
			Camecefal x—57,9		Ortocefal 58—62,9		Moderată 63—67,9		Mijlocie 68—72,9		Marcată 73—x	
			—	—	3 5,88		13 25,49		27 52,94		8 15,68	
Indice vertico- transversal			Tapeino- cefal x—78,9		Metrio- cefal 79—84,9		Acrocefal 85—x					
			10 19,60		24 47,05		17 33,33					
ft—ft			F. îngustă x—92		Îngustă 93—99		Mijlocie 100—106		Largă 107—113		F. largă 114—x	
			—	—	2 3,92		7 13,72		30 58,82		12 23,52	
Indice fronto- parietal			Steno- metop x—65,9		Metrio- metop 66—68,9		Eurimetop 69—x					
			6 11,76		18 35,29		27 52,94					
zy—zy			F. îngust x—127		Îngust 128—135		Mijlociu 136—143		Larg 144—151		F. larg 152—x	
			—	—	2 3,92		21 41,17		23 45,09		5 9,80	
n—gn			F. joasă x—111		Joasă 112—117		Mijlocie 118—123		Înaltă 124—129		F. înaltă 130—x	
			1 1,96		11 21,56		11 21,56		16 31,37		12 23,52	
Indice facial total			Hipereuri- prosop x—78,9		Euri- prosop 79—83,9		Mezoprosop 84—87,9		Leptoprosop 88—92,9		Hiperlep- toprosop 93—x	
			7 13,72		14 27,45		13 25,49		10 19,60		7 13,72	
go—go			F. îngust x—98,9		Îngust 99—104,9		Mijlociu 105—110,9		Larg 111—116,9		F. larg 117—x	
			5 9,80		12 23,52		22 43,13		8 15,68		4 7,84	

Tabelul nr. 2 (continuare)

Caracterul	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Indice jugo- mandibular			F. îngust x-69,9		Îngust 70-74,9		Mijlociu 75-79,9		Larg 80-84,9		F. larg 85-x	
			6	11,76	22	43,13	16	31,37	7	13,72	-	-
Indice fronto- jugal			F. îngust x-69,9		Îngust 70-74,9		Mijlociu 75-79,9		Larg 80-84,9		F. larg 85-x	
			2	3,92	16	31,37	26	50,98	7	13,72	-	-
n-sn			F. scurtă x-49		Scurtă 50-52		Mijlocie 53-55		Lungă 56-58		F. lungă 59-x	
	7	13,72	7	13,72	14	27,45	13	25,49	10	19,60		
al-al			F. îngustă x-30		Îngustă 31-33		Mijlocie 34-36		Largă 37-39		F. largă 40-x	
	-	-	5	9,80	15	29,41	23	45,09	8	15,68		
Indice nazal			F. îngust x-54,9		Îngust 55-59,9		Mijlociu 60-64,9		Larg 65-69,9		F. larg 70-x	
	4	7,84	5	9,80	9	17,64	16	31,37	17	33,33		

Calota cefalică, prin elementele dimensionale și conformativ pe care le asociază, prezintă o tipologie dalo-nordică. Elementul tipologic dalic este susținut în primul rând printr-o brahicefalie moderată, rezultată din asocierea unor diametre g-op lungi și foarte lungi cu diametre biparietale mijlociu de late.

Tendința de variație a indicelui cefalic (+ variantele) merge spre mezocefalie, care cuprinde un număr considerabil de indivizi.

Elementul dinaric este atestat de o hipsicefalie mijlocie, de o metriocefalie cu tendință de variabilitate spre acrocefalie și de un t-v înalt și foarte înalt. Fenotipic, calota cefalică se caracterizează prin macrodimensionare cu tendințe de dolicocefalizare dalică, precum și printr-o hipsicefalie și planooccipitalie dinarică. Masivul facial este dominant dalo-est-europid cu elemente de interferență nordică.

Fenomenul de scurtare a feței nu are loc prin scurtarea diametrului vertical, ci prin diametrul transversal, care tinde să fie lat. Acesta este mecanismul prin care se realizează o față joasă, însoțită de prezența unor malare frontalizate și șterse, expresii dalice ale masivului facial.

Elementul tipologic est-europid se manifestă mai ales fizionomic, și anume printr-un profil ondulat al nasului, un planșeu nazal ascendent, bărbie retrasă și conturul pentagonal al feței.

Nordismul masivului facial se traduce prin prezența unor profile nazale drepte, a unor fețe dreptunghiulare, în timp ce dinarismul feței este exprimat prin oblicitatea mandibulei, prin septuri nazale cu orientare descendentă, prin convexitatea nasului și planooccipitalie.

Tabelul nr. 3

Caractere somatoscopice cefalo-faciale și pigmentația la populația din Lueța

Caracterul	N	%	N	%	N	%	N	%
Occipital	Plat		Mijlociu		Bombat			
	36	70,58	15	29,41	—	—		
Profil nas	Convex		Drept		Concav		Ondulat	
	6	11,76	16	31,37	4	7,84	25	49,01
Orientare sept nazal	Descendent		Orizontal		Ascendent			
	8	15,68	17	33,33	26	50,98		
Deschidere fantă palpebrală	Îngustă		Mijlocie		Largă			
	11	21,56	11	21,56	29	56,86		
Orientare fantă palpebrală	Oblică		Mijlocie		Orizontală			
	10	19,60	26	50,98	15	29,41		
Relief malare	Proeminent		Mijlociu		Șters			
	9	17,64	13	25,49	29	56,86		
Orientare malare	Frontală		Mijlocie		Temporală			
	30	58,82	7	13,72	14	27,45		
Poziție bărbie	Retrasă		Mijlocie		Proeminentă			
	29	56,86	14	27,45	8	15,68		
Orientare arc mandibular	Oblic		Mijlociu		Orizontal			
	25	49,01	24	47,05	2	3,92		
Conturul feței	Pătrat		Dreptunghiular		Pentagonal			
	2	3,92	13	25,49	36	70,58		
Culoare iris	Deschis		Intermediar deschis		Intermediar închis		Închis	
	16	31,37	16	31,37	19	37,25	—	—
Culoare păr	Roșu		Blond		Castaniu		Negru	
	8	15,68	6	11,76	32	62,74	5	9,80

Tabelul nr. 4

Distribuția relativă și absolută a unor dimensiuni și indici conformativi somatici la populația din Lueta

Caracterul	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Statura	Mică		Submijlocie		Mijlocie		Supramijlocie		Mare		F. mare	
	150—159,9		160—163,9		164—166,9		167—169,9		170—179,9		180—x	
	4	7,84	7	13,72	8	15,68	5	9,80	23	45,09	4	7,84
Statura șezândă	Joasă		Submijlocie		Mijlocie		Supramijlocie		Înaltă		F. înaltă	
	750—799		800—849		850—899		900—949		950—999		1000—x	
	—	—	12	23,52	26	50,98	12	23,52	1	1,96	—	—
Indicele cormic	Brahicormes x—52				Metriocormes 52,1—54,0				Macroormes 54,1—x			
	31	60,78			18	35,29			2	3,92		
Indicele Rohrer	Hipocutrofie x—1,19		Subeutrofie 1,20—1,34		Eutrofie 1,35—1,54		Supraeutrofie 1,55—1,96		Hipereutrofie 1,70—x			
	9	17,64	11	21,56	23	45,09	6	11,76	2	3,92		

Complexul pigmentar al acestei populații este dominant deschis, semnalându-se și o frecvență relativ ridicată de păr roșu, ceea ce constituie un argument în plus pentru tipologia lor dominant dalică (fig. 1 și 2).

Din punctul de vedere al conformației somatice, statura, ca și trunchiul relativ scurt, indică un dinaronordism.

Sintem în prezența unei populații tipologic foarte amestecate, în care s-au interferat numeroase influențe.

Coon arată că secuii au capuri mari cu lungimea și lățimea medie de aproximativ 191 mm și, respectiv, 156 mm (2) și consideră că au mult sânge asiatic. Diametrul bizigomatic de 140 mm (la Lueta 144 mm) ar putea indica o influență mongolă sau turcă după Coon, la fel ca și o leptorinie moderată de 68,00, care este mai potrivită pentru neodanubienii turci și prea mare pentru dinarici.

Dacă ne referim la cele patru tipuri de calote stabilite pentru populația din România de Suzana Grințescu-Pop și Th. Enăchescu, atunci vom constata că tipologia secuilor nu se încadrează în nici unul dintre aceste tipuri; mai mult, nici una din aceste tipologii nu se înscrie în exclusivitate în registrul superior al morfogramei taxonomice, nici chiar tipul de calotă cunoscut pe versantul de est al Munților Apuseni (5).

Prezenta lucrare se înscrie pe linia cunoașterii structurii antropologice a naționalităților conlocuitoare, care, pe parcursul secolelor anterioare formării statului național român, s-au așezat pe teritoriul țării noastre alături de români.

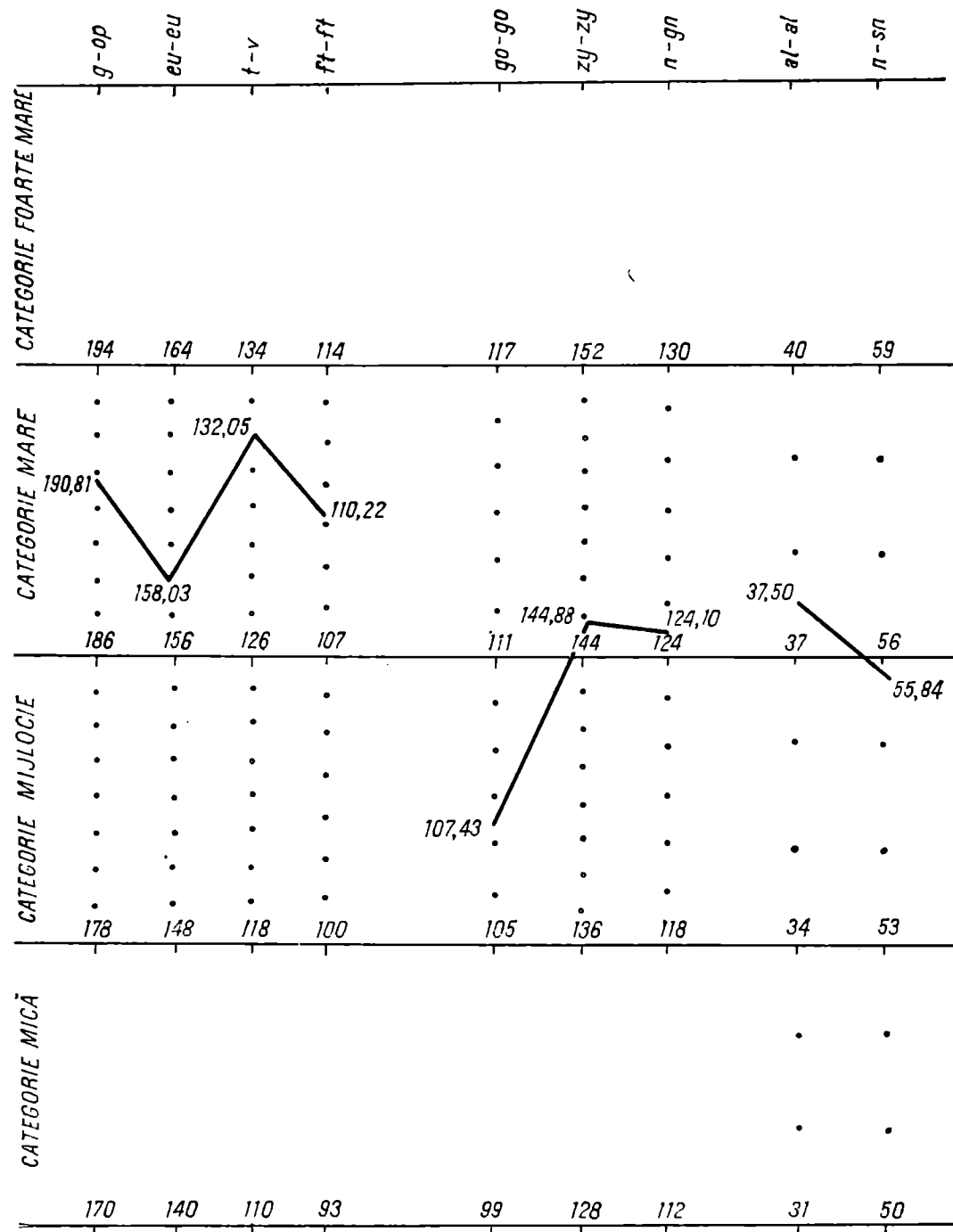

Fig. 1. — Morfograma taxonomică dimensională. Seria bărbați-Lueta.

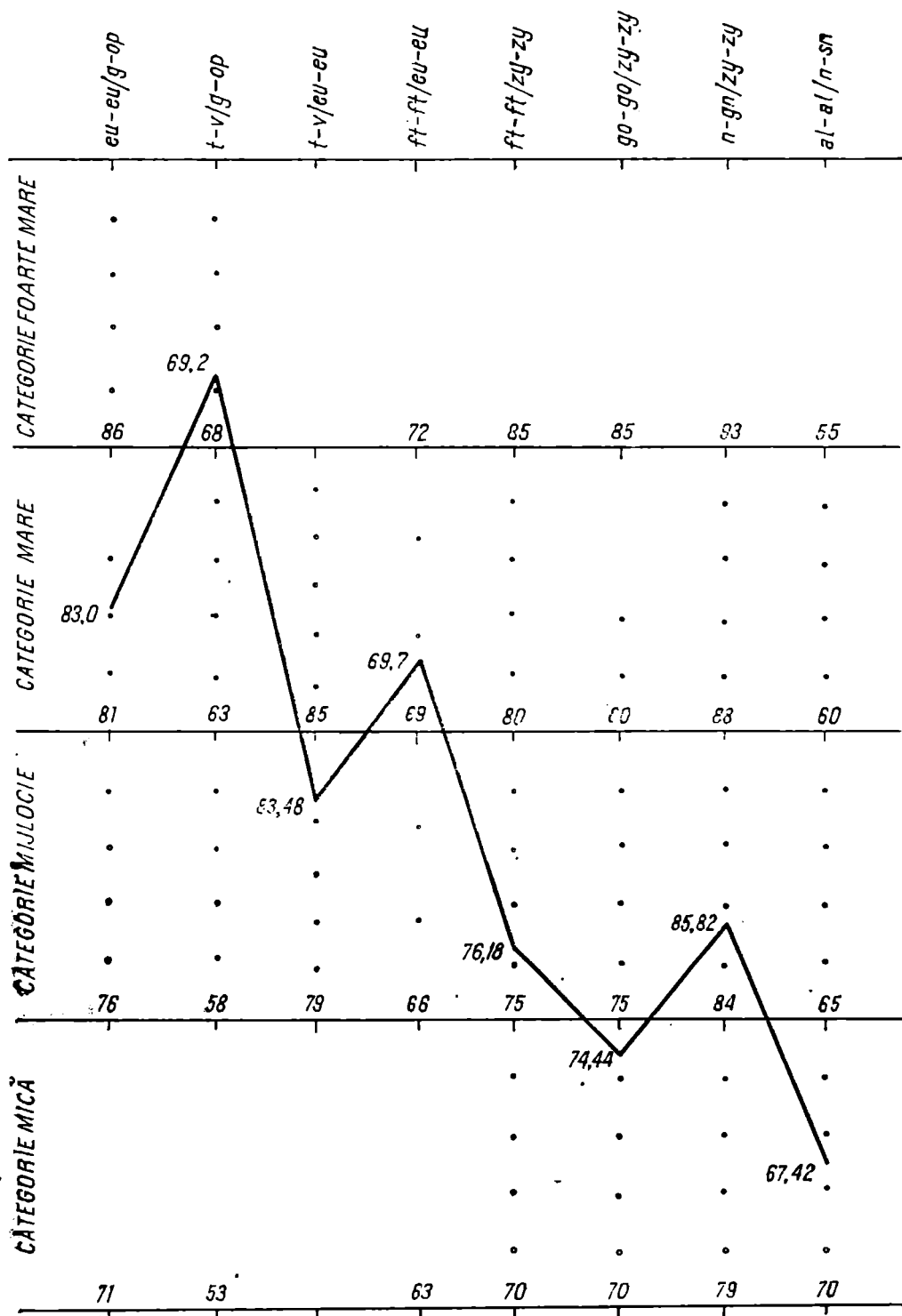

Fig. 2. — Morfograma taxonomică conformativă. Seria bărbați-Lueta.

L'ÉTUDE ANTHROPOLOGIQUE D'UNE POPULATION DE LUETA (DÉP. D'HARGHITA)

RÉSUMÉ

Le présent travail est une contribution à la connaissance de la structure anthropologique des nationalités cohabitantes qui, avant la formation de l'État national roumain, se sont installées auprès des Roumains sur le territoire de notre pays. Dans ce travail il s'agit des Szeklers du département d'Harghita, à savoir ceux du village de Lueta. Les auteurs ont analysé une série de 51 hommes entre 25 et 70 ans, tous originaires de cet endroit d'au moins trois générations.

Ces Szeklers diffèrent typologiquement des Roumains, ayant une typologie qui leur est propre.

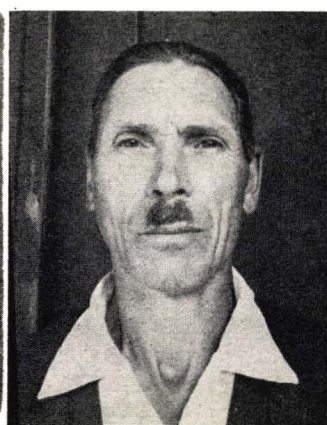
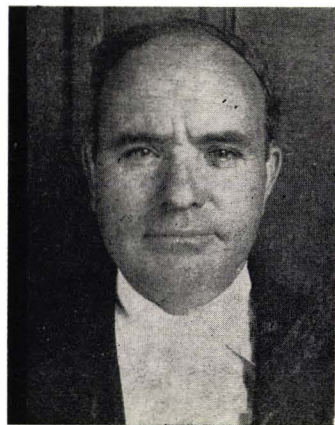
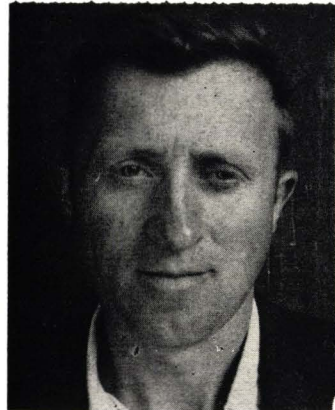
BIBLIOGRAPHIE

1. BANYAI LADISLAU, *Pe făgașul tradițiilor frățești*, Edit. Institutului de studii istorice și social-politice, București, 1971.
2. CONSTANTINESCU MIRON, DAICOVICIU CONSTANTIN, PASCU ȘTEFAN, *Istoria României*, Edit. didactică și pedagogică, București, 1970.
3. COON C. S., *The races of Europe*, Macmillan, New York, 1954.
4. GIURESCU C. C., GIURESCU C. DINU, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, Edit. Albatros, București, 1972, p. 194.
5. POP-GRINTZESCU SUZANA, ENĂCHESCU TH., *Contribution à la détermination du faciès anthropologique des populations contemporaines de Roumanie*, Ann. roum. Anthropol., 1966, 3.
6. RĂMNEANȚU P., *Origine ethnique des Szeklers de Transylvanie*, Revue de Transylvanie, 1935, 1. 1.

Institutul „Dr. V. Babeș”,
Laboratorul de antropologie București

PLANȘA I. — Tipuri de bărbați din Lueta.

PLANȘA II. — Tipuri de bărbați din Lueta,

CONTRIBUȚII PRELIMINARE LA ELABORAREA UNUI ATLAS AL ORIENTĂRIILOR DE VALOARE ALE CULTURII POPORULUI ROMÂN

DE

VASILE V. CARAMELEA

572.026

„Reflecția asupra *valorilor* ocupă un loc important în unele școli antropologice. Ea pare să fie pentru mulți antropologi *punctul final al cercetărilor*. Ei încep prin studiul acelor sisteme de valori care constituie «carta» oricărei societăți”.

Paul Mercier

(Histoire de l'anthropologie)

Problema cercetării concrete a valorilor diteritelor culturi s-a pus în antropologia socială și culturală începînd de pe la sfîrșitul primei jumătăți a secolului nostru.

Unii specialiști consideră că *valorile reflectă orientările generale ale unei culturi*, alții le gîndesc ca *opțiuni între două alternative, polarități de norme de viață*, în timp ce alții le tratează ca *dezirabilități, aspirații, dorințe, idealuri, atitudini, opinii* ale unui grup uman.

Analizînd aceste diverse moduri de a concepe valorile, antropologii constată că ele au mai mult puncte comune decît caractere care le deosebesc, că, în fond, fiecare cultură face aprecieri cu privire la standardele de viață socială pe care fiecare persoană le acceptă și în limitele cărora ea se manifestă sub aspect comportamental.

De aici rezultă necesitatea corelării obligatorii a studiului sistemului de valori al unui grup de populație cu studiul condițiilor lui de viață, al culturii și civilizației lui, al mediului social-istoric în care trăiește.

Astăzi, cercetarea concretă, pe teren, pe populații umane, atît subdezvoltate, cit și mai evaluate, a sistemelor de valori ale culturilor a devenit o problemă majoră, prioritară pentru un mare număr de antropologi, mai ales pentru cei de orientare filozofică, sociologică și psihologică.

În antropologia socială și culturală românească, valorile sînt considerate *o parte foarte importantă a mediului social, economic și psihocultural*, o componentă expresivă a mediului, care caracterizează nivelul de dezvoltare al acestuia, mediu în care *omul* se realizează ca *personalitate*. De aceea, cercetarea valorilor ocupă un loc bine determinat și special

evidențiat în schema modelului paradigmatic, în structura sistemului integral-dinamic românesc, folosit ca ghid teoretic-metodologic pentru studiul „cultură — societate — personalitate”. Conceptul de valoare este pus în relație cu cele de „evoluție socială”, „dezvoltare socială”, „progres al societății”, „schimbare a culturii”, deci cu „structurarea noului tip de personalitate”.

Sistemul de valori constituie trăsătura principală a definiției date culturii, în orientarea teoretică și în problematica abordată de prima școală românească de antropologie socială și culturală.

Prima cercetare concretă în care s-a folosit un model pentru obținerea unor date reflectând sistemul de valori al românilor, care să poată fi comparate cu valorile culturilor altor popoare, s-a făcut în anii 1972 și 1973. A fost o cercetare de colaborare efectuată în cadrul unui program de schimburi culturale între România și S.U.A. Investigațiile au fost făcute în stațiile-pilot Berivoești și Cîmpulung, deci pe o subcultură urbană și pe alta rurală.

Rezultatele cercetării au fost interpretate separat, pe de o parte de către profesorul american Eugene Pendleton Banks, iar pe de alta de către participanții români.

În interpretarea sa, prof. Banks a evidențiat, pe o tablă de 34 de itemuri, orientarea generală actuală a culturii poporului român.

Pentru colectivul de cercetători români, concluziile la care s-a ajuns constituie o primă contribuție la elaborarea unui atlas al orientărilor de valoare ale culturii și civilizației poporului român (fig. 1 și 2).

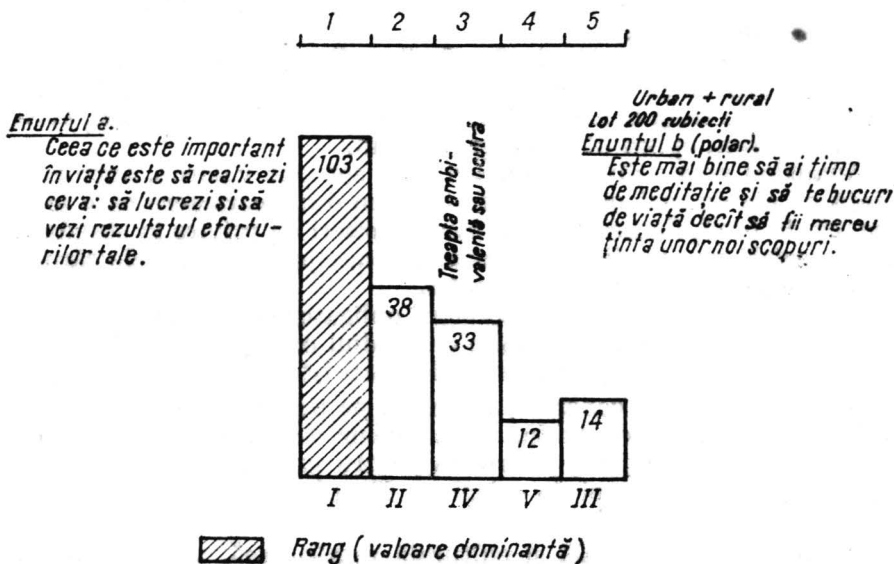

Fig. 1. — Orientarea spre „activitate”. Scara de valori cu cinci trepte ale chestionarului.

Grupînd rezultatele cercetărilor concrete pe o „matrice comparativă”, elaborată pe patru itemuri, conform taxonomiei lui Clyde Kluckhohn, îmbunătățită prin introducerea încă a unui item de către Florence

Enunțul a. Copiii nu trebuie să se aștepte să o ducă mai bine decât au dus-o părinții lor. Ei vor face bine dacă vor lăsa lucrurile să meargă în același fel ca în trecut.

Enunțul b (polar). Copiii trebuie să cunoască trecutul care este încă util, dar ei trebuie să învețe de asemenea modurile noi care îi vor ajuta să se descurce în lume.

TREPTELE CHESTIONARULUI

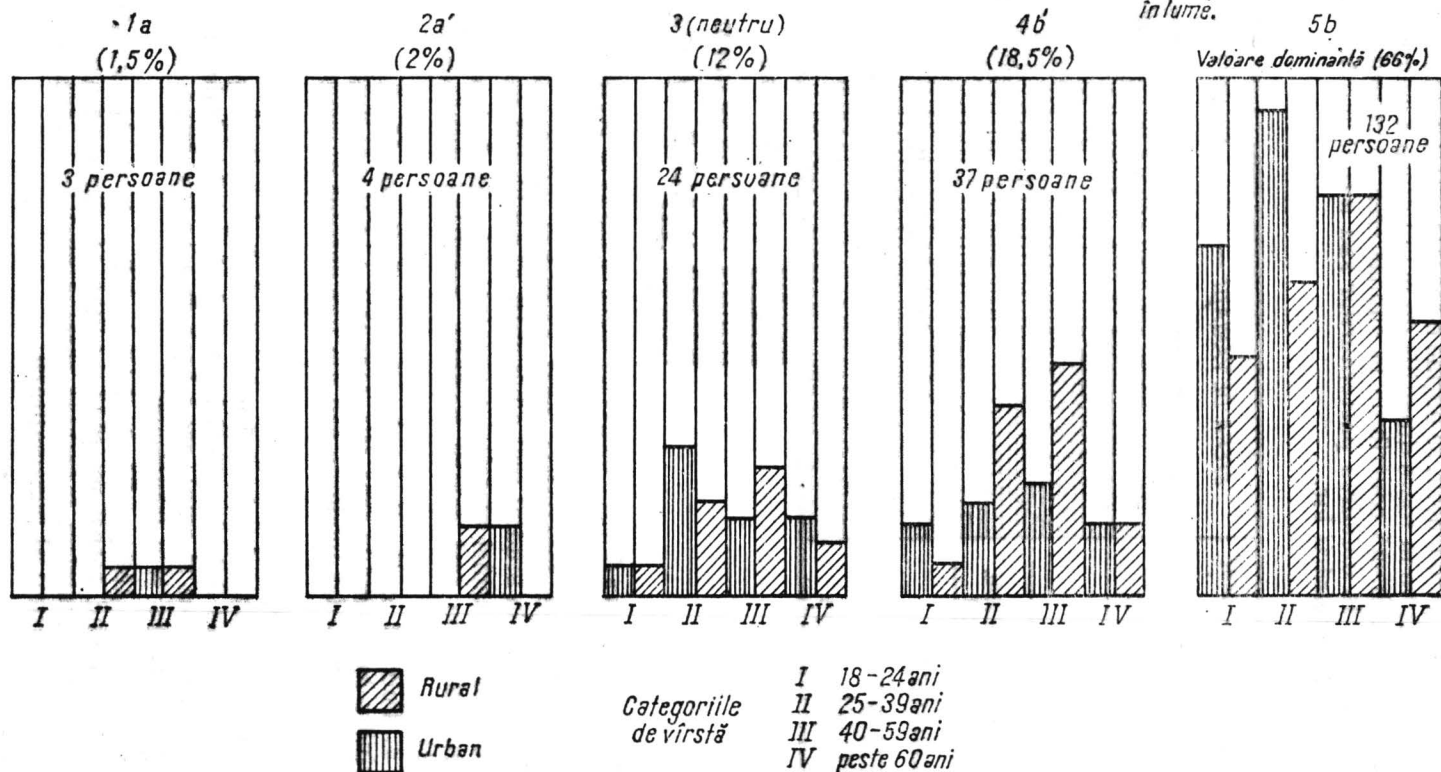

Fig. 2. — Orientarea „temporală” (trecut, prezent, viitor) pe medii și grupe de vîrstă.

Kluckhohn și F. Strodtbeck, se obține o schemă sintetizatoare a sistemului de valori orientative în toate direcțiile de manifestare a comportamentului uman. Această schemă contribuie la cunoașterea *specificului național* al fiecărei culturi, la definirea patternurilor sau a *configurațiilor* culturilor, în vederea *tipologizării* lor.

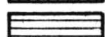
ORIENTARE DE VALOARE (ITEMURI)	SFERA DE VARIAȚII ——— SOLUȚII POSIBILE		
CARACTERUL NATURII UMANE ÎN SENS ETIC	RAU MUTABIL IMUTABIL	MIXTURĂ NEUTRU RAU ȘI BUN MUTABIL IMUTABIL	BUN MUTABIL IMUTABIL
OM - NATURĂ	SUBORDONARE FAȚĂ DE NATURĂ	ARMONIE CU NATURĂ	DOMINAȚIE ASUPRA NATURII
TIMP (FOCARUL TEMPORAL AL VIEȚII UMANE)	TRECUT	PREZENT	VIITOR
ACTIVITATE	EXISTENȚĂ	FIINȚĂ ÎN DEVENIRE	AȚIUNE
RELAȚIA OM - OM (CU ALȚI OAMENI)	LINEALITATE	COLATERALITATE (COLECTIVISM)	INDIVIDUALISM

Opțiune dominantă

Opțiune neutră sau secundară

Lipsă totală a opțiunii sau preferință slabă

Fig. 3. — Sinteză a datelor reflectând orientările de valoare ale populației cercetate.

Numai după întocmirea unei asemenea scheme se poate porni în orice cultură la studiul mai amănunțit al problemei valorilor.

Conform schemei matricei comparativiste, au fost prelucrate datele chestionarelor pe trei soluții posibile, rezultând următoarele concluzii (fig. 3):

a. Potrivit opțiunii dominante, românii consideră *natura umană* ca avînd o *bază bună* în sens *etic*, care este o orientare generală comună în culturile societăților moderne sau ale populațiilor cuprinse într-un *proces de modernizare*.

b. În cultura noastră, în ceea ce privește relația „om—natură”, deși orientarea ușor dominantă este că *omul poate învinge natura*, foarte mulți subiecți au dat răspunsul în sensul că omul trebuie să conlucreze cu natura, care, ca și omul, *are o bază de asemenea bună*, fapt ce duce la dezvoltarea științei și a tehnologiei.

c. Focarul „temporal” al vieții sociale este pentru români *viitorul*, trecutul rămînînd totuși un ghid permanent, iar prezentul fiind caracterizat de un dinamism îndreptat către dezvoltarea „fundalului” social-economic și cultural al personalității.

d. Poporul nostru este orientat către *acțiune*, către *fapte*.

e. Itemul „om — om” sau „om—grup”, pe care îl găsim nu numai în modelul Kluckhohn, dar și în cele cinci „variabile patterns” ale sociologului Talcott Parsons, ne arată că pentru români mai relevante sînt orientările către *colectivitate* (familie, societate), cu o manifestare comportamentală larg democratică, decît către *sine*.

Un atlas al orientărilor de valoare în specificul național al culturii și civilizației poporului român se impune ca o utilitate practică, avînd o deosebită aplicabilitate în educație, în realizarea omului ca personalitate, pentru buna dezvoltare a relațiilor dintre popoare, ținîndu-se seamă de „caracterul național”, de respectarea valorilor fiecăruia. Această utilitate va fi confirmată în momentul în care se va putea efectua o comparație cu datele cercetărilor similare realizate în alte țări.

CONTRIBUTIONS PRÉLIMINAIRES À L'ÉLABORATION D'UN ATLAS DES ORIENTATIONS DE VALEUR DE LA CULTURE DU PEUPLE ROUMAIN

RÉSUMÉ

On démontre l'importance de la connaissance des orientations de valeur dans l'étude intégral-dynamique d'une culture. Elles expriment l'orientation générale d'une culture. Une taxonomie sur les valeurs offre la possibilité de comparer les cultures du monde en ce qui concerne leur processus et leur degré de modernisation. On présente les résultats d'une recherche en collaboration, effectuée dans le cadre des échanges culturels (et scientifiques) entre la Roumanie et les U.S.A.

En vertu du tableau des « orientations de valeur » construit suivant l'interprétation des données recueillies dans les stations pilote Berivoești et Cîmpulung par le professeur américain E. P. Banks, ainsi que de certains graphiques construits par le collectif roumain, on publie une première contribution pour un atlas de la culture et de la civilisation du peuple roumain.

L'étude présente un intérêt pratique en vue de la direction de l'action sociale, d'une production optimale, guide dans le processus éducatif, dans la socialisation et dans l'enculturation, dans la structuration de la personnalité en conformité avec les valeurs, les idéals, les aspirations d'une société, dans le développement des bonnes relations entre tous les peuples du monde, par la connaissance du caractère national de chacun, par le respect pour les valeurs traditionnelles et émergentes de chaque population humaine. Il s'agit de l'orientation thématique — majeure et pratique — de l'anthropologie sociale et culturelle sur le plan mondial.

BIBLIOGRAFIE

1. BANKS EUGENE PENDLETON, *Values and cultural ecology in a rapidly modernizing district in Romania*, American Anthropological Association, Mexico City, 1974.
2. CARAMELEA V. VASILE, *Orientări de valoare în configurația culturii grupurilor umane „stație-pilot” Clmpulung și Berivoești*, Universitatea din București, Laboratorul de sociologie, Caiete de studii, referate și dezbateri, 1975, 6.
3. GODSCHMIDT W., *Values and the field of comparative sociology*, American Sociological Review, 1953, 18, 287—293.
4. KLUCKHOHN CLYDE, *A comparative study of values in five cultures*, Harvard Univ. Press, 1951.
5. KLUCKHOHN F., STRODTBECK F., *Variations in value orientations*, Harper & Row, New York, 1961.
6. MARSH ROBERT, *Comparative sociology*, chapter seven : *Cultural patterns and value orientations*, New York, 1967, p. 209—255.
7. SALZMANN ZDENEK, *A contribution to the study of value orientations among the Czechs and Slovaks*, University of Massachusetts, Department of Anthropology, Amherst, 1970.

*Institutul „Dr. V. Babeș”,
Laboratorul de antropologie București*

UNITĂȚI ANTROPONIMICE CU FRECVENȚĂ SCĂZUTĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ

DE

LUCIA MĂRCUȘ

572.026

Puterea circulatorie a unităților din fondul antroponimic global românesc nu este uniformă: alături de prenume cu o frecvență mare există și prenume cu o circulație foarte restrinsă în timp și/sau spațiu.

Am studiat problema prenumelor cu frecvența absolută egală cu 1, așa cum apar acestea într-un indicator antroponimic românesc elaborat în cadrul Laboratorului de antropologie (1), (2). Această categorie de prenume este formată din patru mari grupe:

1) *prenume-arhaisme* (de ex. Berilă, Chiron, Pahone, Stoiș, Agafta, Gaftoana, Eusevia, Evdotia etc.);

2) *prenume-neologisme* (de ex. Ariel, Cerasel, Francisco, Jack, Aimée, Desirée etc.);

3) *derivate și/sau variante* ale unor unități antroponimice cu frecvență mare sau medie (de ex. Duțu, Corneluș, Dumitrel, Iosifică, Ovidică, Pantelică, Anuca, Anușa, Crăciunița, Marietuța, Petrulița etc.);

4) *toponime* (de ex. Lutețiu, Danubiu, Andaluzia, Colentina, Islanda, Olanda, Volguța) sau *substantive comune* (de ex. Albinel, Bobocel, Vulturel, Ancora, Brățărca, Lămpița, Porumbița etc.) care încep să dețină și funcția de prenume.

În *seria masculină*, din totalul de 1 893 de prenume înregistrate de „Indicatorul antroponimic românesc”, 742 prezintă frecvența absolută egală cu 1, ceea ce înseamnă 39,197%. Raportate însă la valoarea circulatorie globală a celor 1 893 de nume, adică 159 887, cele 742 de unicate constituie doar 0,464%.

În *seria feminină*, din totalul de 1 936 de unități, 743 (38,378%) apar o singură dată în circulație; față de valoarea circulatorie totală de 137 171, ele reprezintă doar 0,541%.

În raport cu inventarul antroponimic, unitățile cu frecvența absolută egală cu 1 reprezintă un procent destul de ridicat; față de circulația globală a prenumelor, valorile înregistrate sînt foarte reduse. Menționăm că situația acestor prenume privește numai datele cuprinse în indicator, deci nu excludem posibilitatea ca, pentru alte loturi sau/și perioade necercetate de noi, să apară unele valori mai ridicate. De reținut însă că, și în această situație, aceste unități nu pot ajunge în competiție cu prenumele de maximă putere circulatorie existente acum în fondul românesc, fără a ignora însă situația ca în timp, prin influența diferiților factori favorizanți, să poată atinge valori mai ridicate.

Aceste unități, care măresc gradul de dispersie a fondului antroponimic, sînt prezente — cu valori de inventar mai mici sau mai mari — în

toate loturile studiate de noi, indiferent de caracteristicile lotului cercetat (urban/rural, gradul de exogamie sau endogamie ridicat, timpul luat în considerare, gradul de urbanizare, industrializare etc.).

Exemplificăm cu situația rezultată din prelucrarea datelor antroponimice, situație oferită de sectoarele 6 și 7 ale Municipiului București pentru secvența temporală 1941–1970 (tabelul nr. 1).

Tabelul nr. 1
Unicate în sectoarele 6 și 7 ale Municipiului București, 1941–1970

Sector	Serie	Unicate	% față de inventar	% față de circulație
7	masc.	253	40,54 ¹	0,98 ²
	fem.	272	37,72 ³	1,10 ⁴
6	masc.	179	42,51 ⁵	1,74 ⁶
	fem.	174	36,53 ⁷	1,74 ⁸

¹ Față de 642 de prenume.

² Față de 25 981 în circulație.

³ Față de 721 de prenume.

⁴ Față de 24 519 în circulație.

⁵ Față de 421 de prenume.

⁶ Față de 10 117 în circulație.

⁷ Față de 482 de prenume.

⁸ Față de 9 517 în circulație.

Din prezentarea unităților antroponimice cu frecvența absolută egală cu 1 cuprinse în „Indicatorul antroponimic românesc”, reținem :

— valoarea lor este ridicată față de inventarul antroponimic global, dar foarte scăzută față de circulația globală ;

— sînt prezente în orice lot, indiferent de caracteristicile acestuia ;

— urmărirea lor în timp este semnificativă pentru surprinderea procesului de dinamică antroponimică, interesînd cu precădere : 1) dispariția lor din circulație (cu menținerea însă în fondul de disponibilități) ; 2) eventualitatea creșterii puterii circulatorii, precum și cauzele care favorizează aceste două procese, cauze care nu sînt, după opinia noastră, în primul rînd lingvistice.

UNITÉS ANTHROPONYMIQUES AYANT UNE FRÉQUENCE RÉDUITE DANS LA LANGUE ROUMAINE

RÉSUMÉ

A côté de la présentation de quelques problèmes théoriques, on montre des exemples de prénoms ayant la fréquence absolue = 1 dans l'Indicateur anthroponymique roumain et dans la ville Bucarest (pour 1941–1970).

BIBLIOGRAFIE

1. MĂRCUȘ LUCIA, *Considerații asupra „Indicatorului antroponimic românesc”*, St. cerc. antropol., 1975, 12, 89–91.
2. MĂRCUȘ LUCIA, *L'indicateur anthroponymique roumain*, Ann. roum. Anthropol., 1975, 12, 77–78.

*Institutul „Dr. V. Babeș”,
Laboratorul de antropologie București*

I. A. LENGYEL, *Palaeoserology. Blood typing with the fluorescent antibody method* (Paleoserologie. Determinarea grupelor sanguine prin metoda anticorpilor fluorescente), Akadémiai Kiadó, Budapesta, 1975 (240 pagini, 190 tabele, 36 figuri)

Volumul este constituit din trei părți principale.

Partea întâi (p. 17—61) se ocupă de determinarea grupelor sanguine prin metoda anticorpilor fluorescenți pe țesutul osos recent, acordând o atenție specială aspectelor metodologice.

Partea a doua (p. 65—193), cea mai voluminoasă, este consacrată prezentării rezultatelor obținute pe bază de analize pe schelete din necropolele vechi ale Ungariei, inclusiv pe cele din timpurile preistorice. La acestea se adaugă și rezultatele obținute privind osemintele din câteva necropole preistorice importante din alte țări (U.R.S.S., R.S.F. Iugoslavia, R. F. Germania), precum și cele privind trei reprezentanți ai arheantropilor (*Homo erectus* III, *H. erectus pekinensis* IX și *H. erectus palaeohungaricus*).

Partea a treia (p. 197—204) conține un rezumat al principalelor rezultate obținute, precum și concluzii.

Bibliografia este foarte bogată.

Posibilitatea de a determina grupele sanguine pe schelete prezintă un interes deosebit nu numai pentru antropologi în general, dar și pentru geneticieni, biologi, serologi, arheologi, istorici, specialiști în medicina legală.

Pentru antropologi, aceasta contribuie la înțelegerea determinismului particularităților distribuției acestora în populațiile actuale, la precizarea atât a originii și legăturilor genetice ale unor populații vechi, cât și a înrudirii dintre subiecții ale căror schelete sînt găsite în aceleași necropole.

Este evident că, în vederea realizării tuturor acestor rezultate importante pentru istoria biologică a populațiilor, ar fi necesar să dispunem de metode foarte precise de determinare a caracterelor grupale din cît mai multe sisteme, deziderat greu de realizat în prezent. Totuși, elaborarea unor metode care prezintă garanții de precizie, măcar pentru sistemul OAB, metode la realizarea cărora autorul cărții și-a adus contribuția, constituie un progres real în acest domeniu al paleoserologiei, de care se ocupă volumul elaborat de I. A. Lengyel.

Olga Necrasov

DENISE de SONNEVILLE-BORDES, *La préhistoire moderne. L'âge de la pierre taillée* (Preistoria modernă. Epoca pietrei cioplite), ed. a 2-a, Pierre Fanlac, Périgueux, 1972 (140 pagini text + 149 pagini cu figuri, desene originale în tuș, hărți, profile stratigrafice)

Autoarea acestui volum, doamna Denise de Sonnevill-Bordes, este o specialistă bine-cunoscută în domeniul arheologiei paleoliticului, care lucrează la Institutul de geologie a cuaternarului de la Universitatea din Bordeaux.

Cartea este divizată în patru părți.

Prima parte, intitulată „Evoluția omului”, începe printr-o succintă prezentare a nașterii și evoluției preistoriei în Franța, a periodizării paleoliticului și a problemelor de datare, trecînd apoi la o caracterizare a „timpurilor glaciare” și la schițarea problemei originii și a evoluției biologice a umanității.

Partea a doua, „Coordonatele carteziene și statistice”, se ocupă de locuirile preistorice, de metodele de săpătură și de studiu al documentelor preistorice.

Partea a treia, avînd ca titlu „Europa paleolitică”, descrie viața primilor locuitori cunoscuți pînă în prezent în Europa, trecînd apoi la studiul musterianului și al „vîrstei renului”.

Partea a patra, intitulată „Preistoria în afara Europei”, prezintă pe scurt datele referitoare la arheologia paleoliticului în Africa, Asia și America.

Un scurt capitol de concluzii, urmat de bibliografie, încheie textul principal al volumului (140 p.).

Dar, pe lângă acestea, lucrarea conține, sub formă de intercalări între părțile lucrării (pînă la partea a patra), numeroase texte suplimentare însoțind fotografiile principalilor preistorici

francezi, reproduceri de manuscrise, de fotografii ale obiectelor de industrie și artă paleolitică, de morminte paleolitice, de intrări în peșteri, de așezări în aer liber, de schelete găsite *in situ* etc. (149 p.).

Lucrarea, bine pusă la punct cu achizițiile noi ale arheologiei paleolitice, se prezintă sub o formă agreabilă, ușor de consultat chiar pentru nespecialiști, extrem de bogat ilustrată.

Se adresează mai ales unor cercuri interesate în problemele evoluției culturale a umanității din paleolitic.

Olga Necrasov

EUGENE PENDLETON BANKS, *Values and cultural ecology in a rapidly modernizing district in Romania* (Valori și ecologie culturală într-un județ din România care se modernizează rapid), American Anthropological Association, Mexico City, 1974

Studiul profesorului E. Pendleton Banks, șeful Departamentului de antropologie și sociologie de la Wake Forest University, statul Carolina de Nord, este rezultatul unor cercetări efectuate în țara noastră, în județul Argeș, îndeosebi în stațiile pilot Cimpulung și Berivoești, în anul 1973, în cadrul planului Fulbright de schimburi culturale între România și Statele Unite ale Americii.

Lucrarea face parte dintr-un program de cercetări mai amplu. Autorul începe prin a arăta că, cu cinci ani mai înainte, a întreprins studii asemănătoare în R.S.F. Iugoslavia, materializate în volumul „Value orientations and industrialization among Yugoslav peasants” (American Anthropological Association, 1968).

Profesorul Banks *concepe valorile ca o parte a mediului cultural, ca aspecte interioare ale personalităților individuale*, ca reziduuri ale evenimentelor istorice și ca una din sursele comportamentului uman. El consideră că valorile influențează deopotrivă scopurile urmărite de indivizi și alegerea mijloacelor folosite.

În ceea ce privește ecologia culturală, pe care o definește ca „studiul relațiilor cultural-dependente între un grup uman și cadrul înconjurător al acestuia”, profesorul Banks apreciază că Argeșul are un larg spectru de „ecozone”. Regiunea cercetată cuprinde munte, deal, câmpie, în care se desfășoară activități de păstorit, agricultură și se dezvoltă din plin sectorul industrial, constituind un județ „reprezentativ” pentru România.

Analizând „opțiunile valorice” ale subiecților intervievați pe bază de chestionar, autorul ajunge la concluzia că românii sînt orientați către *viitor*, manifestînd preferință pentru „omul care domină natura”, pentru „acțiune”, „fapte”. Ei văd natura umană ca un bun esențial. Românii pun pe primul plan *ordinea*, în locul spontaneității, *curățenia* și *gustul*, *abordarea teoretică* față de cea *pragmatică*. *Autoritatea părinților* este preferată *independenței copiilor*, așa cum *critica* ocupă mai mult loc decît lauda în *educația copiilor*. Ei preferă să-și stăpînească emoția decît să o exprime.

Apresiasi aceasta este făcută de un om de știință care trăiește într-o altă cultură decît a noastră, ceea ce îi permite să sesizeze mai bine *specificul național* al culturii românești, „caracterul social” al românilor.

Prin lucrarea sa, profesorul Eugen Pendleton Banks aduce o primă contribuție la elaborarea unui atlas al orientărilor de valoare ale culturii și civilizației poporului român. Studiul său va fi util și pentru o comparație științifică între culturile diverselor popoare ale lumii, în scopul de a se respecta, de a colabora mai mult și mai bine, ținîndu-se seamă de „caracterul național” al fiecăruia.

Vasile V. Caramela

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

MARIA CRISTESCU, *Aspecte ale creșterii și dezvoltării adolescenților din Republica Socialistă România*, 1969, 287 p., 16,50 lei.

OLGA NECRASOV, *Originea și evoluția omului*, 1971, 277 p., 28 lei.

D. PROTASE, *Riturile funerare la daci și daco-romani*, 1971, 223 p., 21 lei.

LIGIA BĂRZU, *Continuitatea populației autohtone în Transilvania în secolele IV — V*, 1973, 309 p., 5 pl., 32 lei.

DARDU NICOLĂESCU-PLOPȘOR, WANDA WOLSKI, *Elemente de demografie și ritual funerar la populațiile vechi din România*, 1975, 292 p., 1 pl., 23 lei.

St. cerc. antropol., București, tomul 13, 1976

I.P.I. c. 1201

43 881

Lei 35